

«*I mørket er alle katter grå*»

Etternavn, holdninger og identitet i by og land – en sosioonomastisk studie av 208 trønderes oppfatning av eget og andres etternavn

Universitetet i Bergen

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

NOLISP350

Mastergradsoppgave i nordisk språk

Høst 2021

Katrine Inderberg

Forord

En masteroppgave blir ikke skrevet av seg selv. Uten hjelp fra andre, hadde denne oppgaven nok på langt nær vært ferdig. Jeg vil derfor rette en stor takk til:

Min veileder Ivar Utne, som har bidratt med et stort engasjement og vært tilgjengelig til nærmest alle døgnets tider. Takk for alle henvisninger, scannede kopier, tips og småpirk jeg har fått i løpet av året – få professorer er nok like entusiastiske i faget sitt som denne mannen.

De 208 trønderne som takket ja til å være med i spørreundersøkelsen min og la grunnlaget for hele masteroppgaven. Det har vært utrolig spennende å få innsikt i informantenes bakgrunn og meninger.

Sigurd, som satt over Zoom-skjermen i flere timer en fredag kveld for å vise en total nybegynner både grunnleggende Excel-kunnskap og pivot-tabeller, slik at all dataen plutselig ga mening. Takk også til Petter, som viste meg flere måter jeg kunne sortere dataene mine på.

Gjengen på lesesalen – for en utrolig motivasjon og støtte gjennom hele året. En spesiell takk må rettes til Hanna og Therese. Hanna, fordi du har gjort alle de fem studieårene i Bergen til et levende eventyr. Lurer på hvordan studenttilværelsen min hadde vært uten deg. Therese, for støtte, hjelp med alt det formelle, og den der «nå må du seriøst komme deg på skolen»-praten i ny og ne. Takk også for at dere begge ville korrekturlese masteroppgaven min. Dere er gull!

Fredrik, som har stilt med trøstesnacks, middager og gode ord når jeg har vært sliten og lei. Helt til sist vil jeg si takk til mamma, som har, på godt og vondt, spilt på samvittigheten min når jeg ville prioritere det sosiale framfor masteren. Jeg har nok ikke alltid vært enig med rådene, men det har vel ligget noe fornuftig i dem.

Innholdsfortegnelse

TABELLOVERSIKT	VI
KAPITTEL 1. INNLEDNING.....	1
1.1 ETTERNAVN – HOLDNINGER, IDENTITET, BY OG LAND	1
1.1.1 <i>Holdninger til etternavn</i>	1
1.1.2 <i>Identitet og etternavn</i>	1
1.1.3 <i>By og land i et sosioonomastisk perspektiv</i>	2
1.2 AVGRENSING AV MATERIALE OG VALG AV PROBLEMSTILLING	3
1.3 INTRODUKSJON TIL FREMGANGSMÅTE OG OPPGAVENS STRUKTUR	4
KAPITTEL 2. TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING.....	8
2.1 INNLEDNING	8
2.2 TIDLIGERE FORSKNING	8
2.3 HVA ER ET NAVN?	9
2.4 KORT OVERSIKT OVER NORSK ETTERNAVNHISTORIE.....	9
2.5 GÅRDSNAVN SOM ETTERNAVN.....	10
2.6 SEN-NAVN	12
2.7 GAMLE UTENLANDSKE NAVN	14
2.8 LOV OM PERSONNAVN - FRA 1.1.2003.....	15
2.9 TRØNDERSKE ETTERNAVN	17
2.10 EN SOSIOONOMASTISK TILNÆRMING.....	19
2.11 IDENTITET.....	20
2.11.1 <i>Innledning</i>	20
2.11.2 <i>Personlig og sosial identitet</i>	20
2.11.3 <i>Etternavn og identitet</i>	21
2.11.4 <i>Kvinner, navneskifte og identitet</i>	22
2.12 ETTERNAVN OG HOLDNINGER	24
KAPITTEL 3. VALG AV METODE	27
3.1 INNLEDNING	27
3.2 KVANTITATIV OG KVALITATIV METODE	27
3.3 EN KOMBINERT METODEBRUK	28
3.4 FORDELER OG ULEMPER VED KVALITATIVE OG KVANTITATIVE METODER OG MIXED METHOD RESEARCH	28
KAPITTEL 4. UTFORMING AV SPØRRESKJEMA.....	31
4.1 INNLEDNING	31
4.2 PERSONVERNPORTALEN RETTE.....	31
4.3 UTFORMING AV INFORMASJONSSKRIV	31
4.4 FREMGANGSMÅTE FOR GJENNOMFØRING AV UNDERSØKELSE.....	32
4.5 GJENNOMFØRING AV UNDERSØKELSE.....	33
4.6 SPØRSMÅL I UNDERSØKELSEN	34
4.6.1 <i>Om navnet</i>	35
4.6.2 <i>Skifte av etternavn</i>	35
4.6.3 <i>Etternavn og sted</i>	36
4.6.4 <i>Holdninger til ditt eget etternavn</i>	37
4.6.5 <i>Holdninger til andre typer etternavn</i>	37

4.6.6 Bakgrunnsopplysninger om deg.....	38
4.7 OPPSUMMERING	39
5. INNLEDNING TIL ANALYSE OG GENERELL FRAMSTILLING AV DATA.....	40
5.1 INNLEDNING	40
5.2 KJØNN	40
5.3 ALDER	41
5.4 BY OG LAND	41
5.5 UTDANNINGSNIVÅ	42
5.6 ETTERNAVNTYPER	42
6. ETTERNAVNTYPER I SPØRREUNDERSØKELSEN	43
6.1 INNLEDNING	43
6.2 GAMLE UTENLANDSKE NAVN	43
6.2.1 Innledning	43
6.2.2 Resultat	43
6.2.3 Drøfting.....	44
6.3 SEN-NAVN.....	46
6.3.1 Innledning	46
6.3.2 Resultat.....	47
6.3.2 Drøfting.....	47
6.4 USAMMENSATTE GÅRDSNAVN	49
6.4.1 Innledning	49
6.4.2 Resultat	49
6.4.3 Drøfting.....	50
6.5 SAMMENSATTE GÅRDSNAVN	51
6.5.1 Innledning	51
6.5.2 Resultater.....	51
6.5.3 Drøfting.....	52
6.6 ANDRE ETTERNAVN	53
6.6.1 Innledning	53
6.6.2 Resultat	53
6.6.3 Drøfting.....	53
6.7 OPPSUMMERING	54
7. IDENTITET OG EGET ETTERNAVN.....	55
7.1 INNLEDNING	55
7.2 RESULTATER	55
7.2.1 Hvor viktig opplever du at etternavnet ditt er som del av din identitet?.....	55
7.2.2 Skifte av etternavn	56
7.2.3 Kjønn og skifte av etternavn	57
7.2.4 Navneskifte og identitetstilhørighet	57
7.3 DRØFTING	58
7.3.1 Betydningen identitet har til eget etternavn.....	58
7.3.2 Sammenligning av materiale	60
7.3.2 Navneendring ved ekteskap.....	62
7.3.3 Navneskifte og identitet.....	64
7.4 OPPSUMMERING	65
8. HOLDNINGER TIL EGET ETTERNAVN	67
8.1 INNLEDNING	67
8.2 RESULTATER	67
8.2.1 Liker du etternavnet ditt?	67

8.2.2 Etternavntyper og hvorvidt informantene liker sitt eget etternavn.....	67
8.2.3 Hvorfor liker du etternavnet ditt?.....	68
8.2.4 Hvorfor liker du ikke etternavnet ditt?.....	69
8.3 DRØFTING	70
8.4 OPPSUMMERING	71
9. HOLDNINGER TIL ANDRE ETTERNAVN	72
9.1 INNLEDNING	72
9.2 RESULTAT.....	73
9.2.1 Hvilken etternavntype er finest?.....	73
9.2.2 Hvorfor syntes du den etternavntypen var finest?.....	73
9.2.3 Hvilken etternavntype er minst fin?.....	75
9.2.4 Hvorfor syntes du den var minst fin?	75
9.2.5 Hvem av disse tror du har høyest formue?	76
9.2.6 Hvem av disse tror du har lavest formue?	77
9.2.7 Hvem av disse tror du bor i / er fra byen eller bystrøk?.....	77
9.2.8 Hvem av disse tror du bor i / er fra bygda eller et lite tettsted?	78
9.3 DRØFTING	78
9.3.1 Fine og mindre fine navn.....	78
9.3.2 Etternavn som assosieres med høy eller lav formue	82
9.3.3 Etternavn fra bygd og by	85
9.4 OPPSUMMERING	87
10. ETTERNAVN I TRØNDELAG: BY, LAND OG UTDANNINGSNIVÅ.....	89
10.1 INNLEDNING	89
10.2 RESULTATER	89
10.2.1 Etternavntyper i by og land.....	89
10.2.2 Utdanningsnivå, kategorisert etter etternavntyper.....	90
10.2.3 Utdanningsnivå, kategorisert etter by og land	91
10.3 DRØFTING	92
10.3.1 Patronymer i Trøndelag	92
10.3.3 Etternavn og geografi, i sammenheng med utdanningsnivå.....	94
10.4 OPPSUMMERING	94
11. SAMLET DISKUSJON	96
11.1 INNLEDNING	96
11.2 Å LIKE OG IDENTIFISERE SEG MED ETTERNAVNET SITT	96
11.3 INFORMANTENES BAKGRUNNER, SETT I SAMMENHENG MED HOLDNINGER TIL ETTERNAVN	97
11.3.1 Formue.....	97
11.3.2 By og land	99
11.4 HOLDNINGER TIL EGET OG ANDRES ETTERNAVN	99
11.5 OPPSUMMERING	101
12. AVSLUTNING OG VIDERE FORSKNING	102
12.1 AVSLUTNING.....	102
12.2 BETYDNING FOR FAGFELT OG VIDERE FORSKNING	103
LITTERATURLISTE.....	105
VEDLEGG 1: TABELLER TIL ANALYSEKAPITLER	111
VEDLEGG 2: INFORMASJONSSKRIV	113
VEDLEGG 3: SPØRREUNDERSØKELSE.....	114

VEDLEGG 4: GODKJENNING FRA PERSONVERNPORTALEN RETTE	139
SAMMENDRAG.....	140
ABSTRACT.....	141
PROFESJONSRELEVANS.....	143
LITTERATUR TIL PROFESJONSRELEVANS.....	144

Tabelloversikt

TABELL 1 GAMLE UTENLANDSKE NAVN I NORGE	15
TABELL 2 KJØNN BLANT INFORMANTENE	40
TABELL 3 ALDER BLANT INFORMANTENE	41
TABELL 4 GEOGRAFISK UTBREDELSE BLANT INFORMANTENE	41
TABELL 5 HØYESTE UTDANNINGSNIVÅ BLANT INFORMANTENE	42
TABELL 6 INFORMANTENES ETTERNAVNTYPER	42
TABELL 7 VARIANTER AV USAMMENSATT GÅRDSNAVN	50
TABELL 8 HVOR VIKTIG ETTERNAVNET ER SOM DEL AV IDENTITETEN, KATEGORISERT ETTER ETTERNAVNTYPER	55
TABELL 9 HVOR MANGE GANGER INFORMANTENE HAR SKIFTET ETTERNAVN ETTER AT DE BLE MYNDIGE.....	56
TABELL 10 ANTALL GANGER KVINNER OG MENN HAR SKIFTET ETTERNAVN ETTER AT DE BLE MYNDIGE	57
TABELL 11 INFORMANTER SOM HAR ENDRET ETTERNAVN VED EKTESKAP, SETT I SAMMENHENG MED HVOR VIKTIG ETTERNAVNET ER FOR IDENTITETEN DERES	58
TABELL 12 LIKER DU ETTERNAVNET DITT?.....	67
TABELL 13 ETTERNAVNTYPER OG HVORVIDT INFORMANTENE LIKER SITT EGET ETTERNAVN.....	68
TABELL 14 HVORFOR INFORMANTENE LIKER SITT EGET ETTERNAVN	69
TABELL 15 HVORFOR INFORMANTENE IKKE LIKER SITT EGET ETTERNAVN	69
TABELL 16 HVILKEN ETTERNAVNTYPE ER FINEST?	73
TABELL 17 HVORFOR INFORMANTENE SYNTES DENNE ETTERNAVNTYPEN VAR FINEST.....	74
TABELL 18 HVILKEN ETTERNAVNTYPE ER MINST FIN?	75
TABELL 19 HVORFOR INFORMANTENE SYNTES DENNE ETTERNAVNTYPEN VAR MINST FIN.....	75
TABELL 20 HVEM INFORMANTENE TROR HAR HØYEST FORMUE.....	76
TABELL 21 HVEM INFORMANTENE TROR HAR LAVEST FORMUE	77
TABELL 22 HVEM INFORMANTENE TROR BOR I / ER FRA BYEN ELLER BYSTRØK	77
TABELL 23 HVEM INFORMANTENE TROR BOR I / ER FRA BYGDA ELLER ET LITE TETTSTED	78
TABELL 24 INFORMANTENES ETTERNAVNTYPER, I BY OG LAND	90
TABELL 25 USAMMENSATTE GÅRDSNAVN MED AN-ENDING	90
TABELL 26 UTDANNINGSNIVÅ, KATEGORISERT ETTER ETTERNAVNTYPER.....	91
TABELL 27 UTDANNINGSNIVÅ, KATEGORISERT ETTER TRONDHEIM OG I LANDKOMMUNER.....	91
TABELL 28 INFORMANTER SOM LIKER ETTERNAVNET SITT OG INFORMANTER SOM IDENTIFISERER SEG MED ETTERNAVNET SITT	97

Kapittel 1. Innledning

1.1 Etternavn – holdninger, identitet, by og land

««I mørket er alle katter grå». Den samme holdning har jeg til navn. Det er det samme hva du heter. Navnet forteller ingenting om du er et godt menneske, eller det motsatte». *Lilledyrstad*

1.1.1 Holdninger til etternavn

Sitatet ovenfor skrev en mannlig informant i 80-årene, ved spørsmål om hvilke holdninger han hadde til personer med visse typer etternavn. Begrepet *holdning* er vidt, og på bakgrunn av definisjoner av Svartdal (2020), Språkrådet (u.d.) og Bostad m.fl. (2020), vil jeg beskrive holdninger som positive eller negative vurderinger av noe, som bestemte objekter, mennesker, ideer, verdier, med mer. En holdning sitter gjerne dypere enn en mening. Hensikten med spørsmålene *Lilledyrstad* svarte på, var å utforske hvorvidt nordmenn tenker positivt eller negativt om ulike etternavn, sett i ulike sammenhenger, og også i sårbare sammenhenger. Generelt sett kan sårbare temaer være noe som blir møtt med krenkelse, eller noe som sårer en selv eller andre. *Lilledyrstad* har blitt spurt om holdninger til temaer som formue, og hva han mener er fint og mindre fint med navn. Hans kommentar innledningsvis belyser derimot at holdningen hans til slike sårbare temaer hverken gir positive eller negative assosiasjoner, men at han viser et nøytralt perspektiv. I denne oppgaven vil holdninger til etternavn ha en sentral rolle, og flere synspunkter rundt slike temaer vil bli trukket fram. Er det slik at folk assosierer enkelte typer etternavn med formue, by og land, fine eller ikke fine navn? Eller er det flere som er lik *Lilledyrstad*, og velger å ikke se forskjeller?

1.1.2 Identitet og etternavn

Lilledyrstad skriver i kommentaren sin at det er det samme hva du heter – at det ikke er forskjell på navn. Sett fra en annen side, skriver Charlotte Hagström (2006, s. 12) at et navn ikke bare er kombinasjoner av bokstaver og lyder som skiller mennesker fra hverandre, men at det også handler om hvem dette individet *er*, hvordan det tenker, drømmer, prater og forholder seg til livet på. Navnet forteller altså, i følge Hagström, noe om at akkurat *du* bærer navnet. Siden den første navneloven av 1923 (NOU 2001: 1, s. 15), har alle nordmenn vært lovpålagt å bære etternavn. Det betyr at alle nordmenn har – på en eller annen måte – et forhold til etternavn. Et individ kan

være nært knyttet til navnet sitt, og andre mennesker kan ha meninger eller holdninger om et individ utelukkende ved å se på dette navnet. Slike forhold vil alltid være subjektive, og forholdet man har til sitt eget eller andre sine etternavn kan variere fra individ til individ.

At et individ kan være nært knyttet til etternavnet sitt, kan ha ulike årsaker. Ofte kan en nær tilknytning til noe ha betydning for hva man opplever som del av ens identitet. Som Hagström påpekte, forteller navnet noe om individet som bærer navnet, men nettopp hva betyr navnet *for individet selv*? Et etternavn eller slektsnavn skal knytte en person til en gruppe mennesker, gjerne slekten og familien sin (Kristiansen og Ouren 1998b, s. 10). Derimot er det en individuell sak, og også en noe utforsket sak, hvorvidt personen anser etternavnet som viktig for hvem den er. Å studere hvordan etternavn og identitet henger sammen, har derfor vært et viktig tema i denne oppgaven. Et etternavn er det siste navnet i navnerekka (NORNA under *etternavn*). Selve begrepet *identitet* kan defineres på mange måter i ulike sammenhenger, og jeg bygger derfor på definisjonene som ligger nærmest min oppgave. En *sosial* identitet kan være tilhørighet til en gruppe mennesker, et land, politiske ståsteder og mer, og en tilhørighet til en slekt kan i stor grad falle under denne identitetsoppfatningen. Likevel kan ikke den sosiale identiteten sees uavhengig fra den *personlige* – den personlige identiteten skildres som den identiteten vi som enkeltindivider har i samspill med andre (Mæhlum 2008, s. 108). Hvordan jeg bruker identitetsbegrepet i denne oppgaven, vil forklares ytterligere i kapittel 2.11.

1.1.3 By og land i et sosioonomastisk perspektiv

Som jeg nå har vist til, er overordnede temaer i denne oppgaven holdninger og identitet tilknyttet etternavn. For å kunne sammenligne dataene mine opp mot hverandre, har jeg valgt geografiske områder som hovedfokus; by og land i Trøndelag. Her blir Hagström og *Lilledyrstad* sine synspunkt relevante: Er det slik at man ikke ser forskjell på navn fra by og land? Eller kan det påvirke holdningene og identitetsfølelsen hvor navnet kommer fra?

Mitt forskningsfelt ligger under det som på fagspråket kalles *onomastikk*, eller navnegransking, og er en språkvitenskapelig disiplin som har navn som forskningsobjekt (Nedrelid 1993, s. 168). Mitt forskningsfelt dreier seg imidlertid mer rundt det sosiolingvistiske aspektet ved onomastikken, som legger mer vekt på språklig variasjon satt i samfunnssammenheng (Akselberg 2010, s. 18). Språklig variasjon i samfunnssammenheng kan også referere til navnebruk og

variasjoner av navn i ulike sosiale og geografiske lag, og kan derfor sees i sammenheng med et navnegranskingsperspektiv. I henhold til mitt fokus i oppgaven er det derfor også relevant å bruke et relativt nytt begrep som beskriver blandingsfeltet mellom sosiolingvistikken og onomastikken: *sosioonomastikken*. Dette forskningsfeltet beskrives av Akselberg (2010 og 2012) som «[...] vitskapen om korleis namnebruken i eit samfunn varierer i høve til ekstraonomastiske tilhøve i samfunnet, som t.d. sosiale, kulturelle og materielle faktorar» (2010, s. 17), og vil presenteres i større grad i kapittel 2.11.

1.2 Avgrensing av materiale og valg av problemstilling

Bakgrunn for valg av problemstilling har blant annet sammenheng med min interesse for hvordan sosiale faktorer kan påvirke mennesker og holdninger til andre. Dette, i tillegg til min økende interesse for å bryte ned ord for å finne etymologiske bakgrunner, semantiske betydninger og foreta morfologiske analyser av ord, gjorde at en onomastisk studie med en sosiolingvistisk tilnærming virket både spennende og lærerikt å gjennomføre. Granskinger av personnavn i samtidsmateriale kan være interessante for sosiologer og andre samfunnsvitere (Nedrelid 1993, s. 171), i tillegg til at gransking i historisk materiale kan være til hjelp i sosialhistorien og kulturhistorien. Tanken bak min studie var å kunne bidra til en økt forståelse av hvordan etternavn blir oppfattet av mennesker i dag, i tillegg til i hvilken grad etternavn blir sett på som identitetsbærende hos den enkelte. Jeg bygger spørreundersøkelsen min på informanternes egne synspunkter, tanker rundt eget etternavn og holdninger mot personer som bærer visse typer etternavn (jf. kap. 3. og 4).

Det er gjort lignende undersøkelser, men ingen kjente i Trøndelag, og heller ingen med sterkt fokus på forskjell mellom bygd og by. Holdninger til *andre* etternavn enn sine egne er heller ikke mye forsket på. Jeg fokuserer altså på et relativt nytt og utforsket felt innenfor fagdisiplinen. Mønster for framgangsmåte og materiale jeg vil bruke som grunnlag for sammenligning, er Solveig Wikstrøms (2009a) masteroppgave om etternavn og identitet blant osloensere. Wikstrøm har gjennomført en spørreundersøkelse hvor hun stiller konkrete spørsmål om etternavn, opphav, identitet m.m. Flere av spørsmålene jeg stiller til mine informanter er formulert på samme måte som Wikstrøm, for å kunne sammenligne resultatene. Når mine data blir diskutert (jf. kap. 6-11), er det derfor naturlig å trekke inn Wikstrøms resultater der vi har lignende spørsmål. I kapittel 2.2 presenterer jeg mer om tidligere forskning.

Med utgangspunkt i holdninger til eget og andres etternavn, samt hvorvidt etternavn har noe å si for identitetsfølelsen hos nordmenn, har jeg operert med denne todelte problemstillingen som oppgaven i all hovedsak bygger på: *hvilken betydning har eget etternavn for egen identitet, og hvilke holdninger har folk til ulike typer etternavn, både eget navn og andres?* Jeg har deretter utarbeidet to forskningsspørsmål som vil være gjennomgående sentrale i hele oppgaven, og som skal hjelpe meg å svare på problemstillingen:

- a) Har geografisk tilhørighet noe å si for hvordan en opplever holdninger til eget og andres etternavn, og identitet til eget etternavn?
- b) Er det sammenheng mellom sosial tilhørighet og holdninger til typer etternavn og oppfatning om identitet til eget etternavn?

Disse forskningsspørsmålene snevrer seg mer inn på spesifikke temaer jeg ønsker å finne ut av i oppgaven min. Forskningsspørsmål a) fokuserer på forholdet mellom by og land når det kommer til både holdninger og identitet. Hvilke typer etternavn assosieres med bygd, og hvilke assosieres med by i et holdningsperspektiv? Er navn av sted viktig for informantene, og ligger det noe mønster til grunn for hva etternavnene til informantene er, og hvor de bor? Forskningsspørsmål b) tar for seg den sosiale tilhørigheten og etternavn, også med fokus på holdninger og identitet. Med den sosiale tilhørigheten menes gjerne sosioøkonomiske bakgrunner, høystatus- og lavstatus-navn, som kanskje gir visse assosiasjoner til personer som bærer enkelte typer navn. Hvilke navnebærere av disse ulike etternavntypene har høyest formue? Hvem har lavest formue? Etternavnene til informantene vil alltid bli anonymisert i oppgaven, med et erstatningsnavn som ligner i betydning, antall navnebærere og type navn. Erstatningsnavnene står alltid i kursiv, som *Lilledyrstad*.

1.3 Introduksjon til fremgangsmåte og oppgavens struktur

Materialet denne masteroppgaven bygger på, er en spørreundersøkelse sendt ut til 208 nordmenn, hvor kriteriet er at de er født i Trøndelag og fylt 40 år. Denne undersøkelsen ble sendt ut gjennom en digital plattform, kalt SurveyXact, mellom desember 2020 og februar 2021. Den digitale løsningen kom som konsekvens av koronapandemien, og pandemien medførte at jeg ikke hadde mulighet til å finne og forhøre meg med informanter fysisk. Tross omstendighetene fikk jeg mange nok interesserte til å kunne legge et grunnlag for et forskningsarbeid, og den digitale

spørreundersøkelsen fungerte godt. Dette diskuteres nærmere i kapittel 4. Jeg forutså imidlertid en potensiell feilkilde ved dette: mangel på datakunnskap hos eldre folk, noe som kunne føre til tap av svar hos en spesifikk aldersgruppe som jeg ellers kunne henvendt meg til fysisk.

Oppgaven er bygd opp på denne måten:

I kapittel 2 trekker jeg fram relevant teori for studien, tilknyttet onomastikken som fagdisiplin, med en innledende presentasjon av hva et *navn* er. Oppgaven omhandler i stor grad etternavntyper og hvordan ulike etternavntyper kan sees ut fra et identitetsperspektiv og et holdningsperspektiv. Derfor er etternavntypene jeg problematiserer i oppgaven også presentert hver for seg i et teoretisk og historisk perspektiv, i tillegg til et mer geografisk avgrenset presentasjon av *trønderske* etternavn. Navnelover, fra den første i Norge av 1923 til den siste av 2002, vil sette ulike aspekter ved etternavngivning og etternavnendring i lys. I tillegg ser jeg også på hvordan sosiale og geografiske forskjeller, holdninger og identitet påvirker det vi tenker om etternavnene våre, vil jeg også belyse et relativt nytt forskningsfelt; *sosioonomastikken*. Identitet er et essensielt begrep i problemstillingen min, og vil ha en sentral rolle gjennom hele oppgaven. Det vil blant annet bli presentert i den teoretiske framstillingen identitet og etternavn sett i et personlig og sosialt perspektiv, kvinner som har byttet etternavn ved ekteskap i en identitetskontekst, og hvordan sosiale, geografiske og familiære forhold kan ha betydning for etternavn som identitetsmarkør hos mennesker i dag. Jeg belyser til slutt hvordan etternavn kan sees i et holdningsperspektiv.

Kapittel 3 gir en metodisk tilnærming til oppgaven min, og handler om valg av metode. Jeg skriver om bakgrunn for valg av *mixed-mode-methods*, altså hvordan en kombinasjon av kvantitative og kvalitative undersøkelser blir benyttet i oppgaven.

Kapittel 4 handler om utforming av spørreskjema, og hvordan jeg har gått fram for å gjennomføre spørreundersøkelsen, mer konkret. Her har jeg systematisk tatt for meg hvert hoved- og undertema som ble stilt i spørreundersøkelsen, og forklart begrunnelse for spørsmålene og også mulige feilkilder som kan komme med spørsmålene. I vedlegg 3 ligger selve undersøkelsen, og dette kapittelet er mer en fremgangsmåte for hvordan jeg har gått fram i prosessen.

Kapittel 5 gir et overblikk over resultatene fra spørreundersøkelsen, hvor tabellene viser generelle trekk som alder på informantene, kjønn, utdanningsnivå, antall informanter, hvilke etternavntyper informantene har og andel byboere og bygdeboere. Dette er en introduksjon til resten av analysen, som blir presentert i kapitlene etter.

Kapittel 6 viser etternavnene til informantene mine, kategorisert etter etternavntypene som er representert i utvalget mitt: gamle utenlandske navn, sen-navn, usammensatte og sammensatte gårdsnavn, og andre navn. Her går jeg mer inngående i hvordan etternavnene er bygd opp, betydninger av navnene og statistikk knyttet opp mot bærere av etternavntypene både i materialet mitt og basert på tidligere forskning. Etternavnene er klausulerte og derfor vil ingen av de *virkelige* navnene være eksemplifiserte (jf. kap. 1.2).

Kapittel 7 tar for seg ett av hovedtemaene for undersøkelsen min: identitet. Her ser jeg på hvorvidt informantene mener etternavnet er en del av deres identitet, i tillegg til å diskutere problemstillinger knyttet til ekteskap og navneskifte, særlig med fokus på kvinner.

Kapittel 8 tar utgangspunkt i delen av forskningsspørsmålene som omhandler holdning til eget etternavn, og er et sentralt tema i undersøkelsen. Informantene blir spurt om de liker etternavnene sine, med oppfølgingsspørsmål om *hvorfor* de liker eller ikke liker det.

Kapittel 9 undersøker i likhet med kapittel 7 holdninger, men fokuset her er holdninger til *andre* etternavn. Informantene har fått spørsmål som baserer seg utelukkende på oppfatninger uten dokumentert faglig grunnlag, og er ment å få fram holdninger. Jeg problematiserer i dette kapitlet etternavn som assosieres med fine eller mindre fine navn, høy eller lav formue, og by og land.

I kapittel 10 undersøker jeg nærmere et tema som er gjennomgående i hele oppgaven min: Etternavn i by og land. Tittelen på oppgaven er «Etternavn, holdninger og identitet i by og land – en sosioonomastisk studie av 208 trønderes oppfatning av eget og andres etternavn». Trøndelag og geografi er med andre ord sentrale i undersøkelsen, og derfor vil dette kapitlet omhandle mer

spesifikt trønderske etternavn, med fokus på by og land. Her trekker jeg også inn utdanningsnivå for å undersøke eventuelle forskjeller i ulike geografiske områder i Trøndelag.

Kapittel 11 gir en samlet diskusjon på tvers av temaene. Hvert kapittel som hittil er presentert, har tydelige fokusområder som enten omhandler identitet, holdninger eller etternavntyper / trønderske navn. I dette kapitlet samler jeg trådene, og diskuterer kort mine funn på tvers av kapitlene.

Kapittel 12 gir en avslutning og en konklusjon på oppgaven, med problemstillingen og forskningsspørsmålene i fokus. I tillegg skriver jeg om hvordan studien min kan undersøkes videre, med andre problemstillinger i fokus.

Kapittel 2. Teori og tidligere forskning

2.1 Innledning

Formålet med undersøkelsen er å finne ut folk sine holdninger til eget og andres etternavn, hvorvidt folk identifiserer seg med etternavnet sitt, og særlig å se på sosiale, kulturelle og geografiske faktorer i sammenheng med svarene deres. Før jeg går nærmere inn på de metodiske tilnærmingene, undersøkelsen og informantenes svar, er det nødvendig å forklare materialene som brukes, sentrale begrep og teorier som gir forståelse innen tematikken og som er relevante for problemstillingen.

De sentrale begrepene, teoriene og etternavnhistorien som inngår i dette kapittelet, vil først omfatte *navn* som generelt begrep, og vil avgrenses til det som er relevant for oppgaven.

Onomastikk og fokus på etternavnhistorie og etternavntyper vil være sentralt. Det sosiolingvistiske aspektet ved onomastikken presenteres gjennom det lite kjente begrepet *sosioonomastikk*, og i tillegg legger jeg fram hvordan holdninger til etternavn og etternavn som identitetsmarkører fungerer ulikt fra person til person. Ved bruk av ordbøker, nevner jeg kun navn på ordbok og søkeord, med generell referanse i litteraturlista.

2.2 Tidligere forskning

Innen fagdisiplinen onomastikk/navnegransking er det gjort lite forskning på de fokusområdene som oppgaven min tar for seg. Det er undersøkt etternavn tidligere (bl.a. Utne 2001, 2003/2004, 2020, Nedrelid 1993 og 1998, Veka 2001, Grønstad, 2020, Rygh 1999 (1. utg 1898)), men disse studiene har likevel andre fokus. En studie som derimot omhandler mye av det samme som undersøkelsen min gjør, er Solveig Wikstrøms spørreundersøkelse om identitet og etternavn: *314 osloenseres forhold til eget etternavn* (Wikstrøm 2009a). Denne studien hadde problemstillingen «moderne, urbane menneskers forhold til sine etternavn, primært med tanke på hvordan de forholder seg til stedstilknytningen disse navnene ofte har» (Wikstrøm 2009a, s.5). «Urban» har betydningen bykultur, eller by (NAOB under *urban*), som i mitt tilfelle vil være Trondheim by. Med Oslo som Norges mest folkerike kommune og Trondheim som den tredje mest folkerike kommunen (SSB 2021b), er dette en undersøkelse som er svært relevant for min oppgave. Både spørsmål og resultater fra Wikstrøms studie vil bli brukt i min undersøkelse. Jeg fokuserer i

tillegg til etternavn og identitet også på holdninger til eget og andre navn, samt forskjeller i by og land. Dette inkluderer ikke Wikstrøm.

2.3 Hva er et navn?

Denne masteroppgaven ligger, som nevnt i kapittel 1.1, innenfor fagfeltet navnegransking. Fagfeltet tar for seg forskning rundt navn av mange slag, som personnavn, stedsnavn, navn på organisasjoner, foretak, dyr, varer og ting. Imidlertid er *navn* et vidt begrep.

Navn betegnes som individualkarakteriserende, mens appellativ er generelle termer på ord (Nedrelid 1993, s. 170). Appellativer er det samme som fellesnavn, og gir en generell betegnelse på noe. *Proprium* er det samme som egennavn (Nedrelid 1993, s. 168), og binder et navn til en navnebærer. Proprium er navn som Marie, New York, eller Høyden. Navnene gir assosiasjoner til bestemte personer og sted. Selv om mange heter Marie, vil det i en naturlig kontekst være åpenbart hvem det er snakk om. Det er en betegnelse på *den* personen, en identitetsmarkør; individet er bærer av navnet, eller propriumet, *Marie*. Navnet *Høyden* kan derimot være både appellativ og proprium, ut fra om majuskel benyttes, og også ut fra kontekst. Det kan være både én høyde, og Høyden. Appellativer vil ikke være fokus i denne masteroppgaven, da etternavn, som er hovedfokus, er proprium. Navn i denne oppgaven vil dermed referere til proprium.

2.4 Kort oversikt over norsk etternavnhistorie

Ordet *etternavn* blir brukt om navnet sist i rekka, og er oftest felles for en familie eller deler av en familie. Etter navneloven som trådte i kraft i 2003 ble termen offisiell, men termer av lik betydning er både slektsnavn og det litt mer uoffisielle, familienavn (Utne 2020, s. 15). Alle disse tre betegnelse på det siste navnet i navnerekka vår kan bli omtalt om hverandre videre i oppgaven, med lik betydning. De neste delkapitlene går mer i detalj på gårdsnavn, sen-navn og gamle utenlandske navn, og dette oversiktskapittelet gir en veldig kort, samlet oversikt over hvordan faste etternavn har fått fotfeste i Norge, historisk sett.

Før faste etternavn ble innført eller tatt i bruk blant folk generelt, ble man gjerne gjenkjent og identifisert ved *tilnavn*; et eller flere navn i tillegg til fornavnet som kjennetegnet personen, gitt med forskjellige grunnlag (Utne 2001, s. 14). Et tilnavn er ikke det samme som etternavn, da det

kun refererer til én person – ikke en hel familie – og gjerne er laget av andre enn en selv. Tilnavnene til folk i høye sosiale lag nedover i Europa, ble etter hvert også til noen av de første faste etternavnene i Norge. Faste etternavn har vært gradvis i bruk siden 1500-tallet (Utne 2020, s. 14), men da mer begrenset til den sosiale eliten og enkelte innflyttere til byer. Fra midten av 1800-tallet begynte det å slå mer rot for allmennheten i Norge, ettersom urbanisering gjorde at folk flyttet inn til større byer og fulgte mønsteret med fast etternavnbruk. Gårdsnavn og patronym (jf. kap. 2.5 og 2.6) ble de dominerende etternavntypene, og istedenfor å danne nye etternavn etter hver generasjon eller hvert bosted, gikk de igjen – med andre ord sekundærpatronym og faste etternavn fra sted/gård (Utne 2020, s. 39). Sen-navn ble veldig vanlig i byene.

Utover 1900-tallet ble faste etternavn også spredt utover landsbygda, og med navneloven av 1923 ble det innført faste etternavn (da: slektsnavn som offisiell term) for alle (NOU 2001: 1, s. 16). Det var likevel personer uten faste slektsnavn helt fram til lovendringen i 1979 (NOU2001: 1, s. 65). I Kapittel 2.11.4 forklarer jeg hvordan navneloven av 1964 blant annet påvirket kvinners valg av etternavn. Fra 1.1.2003 kom en tredje navnelov, som nå er gjeldende (per 2021), med ytterligere lettelse for etternavnbruk i Norge. I undersøkelsen spør jeg om informantene har skiftet etternavn før eller etter 1.1.2003. Dette er for å kartlegge om den siste navneloven kan ha hatt betydning for endring av etternavn. Det vil derfor være naturlig å omtale den siste navneloven mer i detalj, og vil bli presentert i kapittel 2.8.

2.5 Gårdsnavn som etternavn

Før faste etternavn ble allment, var det som nevnt i del 2.4 vanlig å legge til gårdsnavn, bostedsområde eller parentonym (fars eller mors fornavn med ending for avstamning (Ot.prp. NR. 31, 2001–2002, pkt. 5.5)), i situasjoner hvor det var behov for spesifisering. *Ola på Haugen* og *Vik-Anna* er eksempler på dette. Med den første navneloven i 1923 ble det behov for å føre inn i registeret et fast slektsnavn; med andre ord var det ikke nok å ha et tilnavn, patronym eller et navn fra gård, som kunne skiftes ut fortløpende. Ivar Aasen ble i 1878 viktig i etableringen av gårdsnavn som fast etternavnskikk, ikke bare som tilnavnskikk. Faste patronym var, ifølge han, fremmed og sa lite direkte om den aktuelle personen (Utne 2003/04, s. 98). Norske etternavn skulle bygges på norsk navnetradisjon, og skrives på norsk. Det er i dag en stor prosentandel nordmenn som bærer etternavn som opprinnelig kommer fra gård – gårdsnavn er den mest

dominerende etternavntypen i Norge. Rundt år 1990 hadde 70 % av nordmenn etternavn av gård (Veka 2001, s. 17), og en antakelse av Utne (2020, s. 108) er at det per 2020 er 60 % etternavn av gård i Norge.

Før innføringen av faste etternavn i 1923, var det varierende bruk av etternavn i offentlige dokumenter, og ofte ble patronym ført inn. På 1700- og 1800-tallet var det helst folk fra høyere sosiale lag som tok i bruk navn fra gårdsbruk, og dette foregikk fram til rundt 1865. De nasjonalromantiske strømningene som kom i kjølvannet av uavhengigheten til Danmark og fokuset på «det norske», antas å ha bidratt til norske gårdsnavns økte status i samfunnet. Gårdsnavn som etternavn viste gjerne at man eide sin egen gård, og indikerte fort en viss høyere sosial elite enn de på bygda som sto uten eiendom. Utover på 1900-tallet ble gårdsnavn mer allment utbredt også i andre sosiale lag (Utne 2020, s. 45). En viktig grunn til dette var at sen-navn begynte å bli svært vanlig og behovet for et mer identifiserende navn ble viktigere (Utne 2001, s. 13).

I spørreundersøkelsen og fremover i oppgaven, har sammensatte og usammensatte gårdsnavn vært to ulike kategorier. Begge kategoriene kommer av norske gårdsnavn, men med ulik form og innhold. Sammensatte gårdsnavn er to opphavlige navn skrevet sammen i ett ord uten bindestrek (NORNA under *sammensatte navn*), som *Øvreli* eller *Lillehagen*. Usammensatte gårdsnavn er navn som kun består av ett ledd, som *Mo* og *Dahl*. Én vesentlig årsak til at jeg har valgt å dele de opp i kategorier, er blant annet grunnet aldersbestemmelsen på gårdsnavnene. Rygh (1999a, s. 9) skriver i innledningen i *Norske Gaardnavne* at man i mange tilfeller kan bestemme alder på navnet, kun ved å se på det. Korte, usammensatte gårdsnavn som *Lie*, *Dahl*, *Berg*, *Aune* og *Eik* kan man være rimelig sikker på har en betydelig alder. Sammensatte gårdsnavn som *Midtgård*, *Løvli*, *Fredheim* og *Rosenlund* har derimot gjerne ikke eksistert så lenge, og har en kortere alder. Ofte har de ikke eksistert lengre enn 3-400 år. Andre etternavntyper og deres utbredelse i Norge blir presentert i de følgende underkapitlene.

Gårdsnavn har imidlertid blitt skrevet på forskjellige måter gjennom historien, og det har vært en noe ustabil etternavnskikk. I utvalget mitt er det opptil flere informanter som er bærere av gårdsnavn med lik betydning, men med ulik skrivemåte. Eksempler på slike etternavn er *Li* og

Lie, og en samlet oversikt over ulike skrivemåter hos informantene er fremstilt i tabell 7 (jf. kap. 6.4) om varianter av usammensatte gårdsnavn. Før navneloven av 1923, forekom ulike stavevarianter, i tillegg til varierende slektsnavn hos samme person. Dette hendte i byen så vel som på bygda. Ofte ble navnene skrevet på ulike måter av prestene, lærerne og lensmennene som skulle skrive det ned, fordi det ikke var etablert faste skrivemåter for hvordan man skulle stave navnene på norsk. Dansk fortsatt var skriftnorm i Norge. Derfor ble mange etternavn skrevet med danskspråklig skriftradisjon (Utne 2001, s. 19). Slike varianter av samme etternavn har imidlertid vært et fenomen mest knyttet til usammensatte gårdsnavn – sammensatte gårdsnavn er ofte nyere og har dermed ikke hatt den samme danske skriftradisjonen. Jeg undersøker i kapittel 6.4 og 6.5 hvor varierende suffiksene og stammene på etternavnene til mine informanter er. Under innsamlingen av data og kategorisering av informanter etter etternavntyper, var enkelte navn vanskelig å plassere i enten sammensatte eller usammensatte gårdsnavn. Mange etternavn var *åpenbart* sammensatt av to ledd, for eksempel *Svartdahl*, *Vestli* og *Fjellheim*. Andre etternavn ble opplevd som mindre sammensatt, grunnet et mer utvisket skille mellom leddene. Flere av etternavnene som sto uten tydelig markering på første- og andreledd, kan derfor oppfattes som usammensatt, selv om realiteten og morfologien tilsier noe annet.

Siden det også er *informantene* som gjennomfører spørreundersøkelsen, har jeg definert etternavntypene slik informantene ville definert de – *Tanum* ville for eksempel ikke blitt oppfattet som sammensatt gårdsnavn av dem. Beslutningen ble slik: Alle etternavn som *åpenbart* viser at de er av sammensatt gårdsnavn, uten å måtte lete i gamle kilder for å finne svar, falt under kategorien *sammensatt gårdsnavn*. Alle etternavn som (per dags dato) *ikke* viser tydelig at de er sammensatt, falt under kategorien *usammensatt gårdsnavn*. Enkelte etternavn har også tvetydig etymologi og kan vises å være enten usammensatt gårdsnavn med kasusbøyning o.l., eller fra sammensatt ord. Disse etternavnene med uklart opphav faller også under denne kategorien.

2.6 Sen-navn

Med sen-navn menes etternavn som slutter på -sen, eksempelvis Johansen, Nilsen, Kaspersen og Mathisen. Dette er en av de vanligste navnetypene i Norge, og SSB viser med tall fra 2013 at de tretten mest brukte etternavnene i Norge er sen-navn (SSB u.d. (b)). Sen-navn refereres også som *patronymer*. Patronymer, som udiskutabelt er og har vært mest dominerende innen denne typen

etternavn, er navn som stammer fra enten far eller forfader, med suffikser som -sen, -ssen, -son eller tilsvarende (Veka 2001, s. 13, 14 og 15). Noe mer uvanlig er metronymer, som er navn opphavlig fra mor eller formoder (Ot.prp. NR. 31, 2001–2002, pkt. 5.5).

Grunnet mannens mer sentrale posisjon historisk sett, har tilnavn eller etternavn sjeldent representert mødrene. Et av få eksempler på metronym kan vi imidlertid se i det kjente visjonsdiktet *Draumkved* fra middelalderen, som omhandler Olav Åsteson og hans reise gjennom dødsriket. Selv om Olavs opphav eller eksistens er uklar, er han mest sannsynlig oppkalt etter Åste/Åsta, noe som muligens kan gi uttrykk for at hans mor var av høy sosial rang (Mørch 2010, s. 20). Andre eksempler har vi også i tilnavn-bruken før innføringen av faste etternavn – Brite-Sigurd er eksempel på hvor morens navn kommer *før* personen det er snakk om, og slike navn kunne forekomme dersom farens navn enten var ukjent eller døde i tidlig alder. Dersom moren var spesielt kjent eller svært høytstående, kunne det også forekomme metronymbruk (Utne 2001, s. 15). Metronymbruk er imidlertid noe mer brukt i samisk enn i norsk etternavnskikk. I nordsamisk praktiseres parentonymene som enten før- eller etterledd. Dersom moren til en jente med døpenavnet *Ánne* heter Sofe, kan barnet hete Sofe-*Ánne*, som et foranstilt parentonym. Ellers kan jenta ha flere tilnavn, som faren sitt navn eller diverse kjælenavn (Rydving 2001, s. 19).

Patronym er, som vist, en svært vanlig navnetype i Norge (SSB u.d. (b)). I dag ser vi imidlertid ikke mange patronymer som slutter på -dotter eller -datter o.l., som betyr datter av, og ikke sønn av, far eller forfader. I dag heter både kvinner og menn -sen, og de færreste stiller seg kritiske til at Kari Hansens egentlige etternavn betyr Hans sin sønn. Kvinnenavn i parentonym er altså lite brukt både når det gjelder oppkalling og ved bruk av suffikset -datter. Sen-navn, og son-navn i Sverige, har blitt fullstendig integrert i vårt samfunn. Det er derfor sannsynlig at mange av informantene vil være bærere av sen-navn. Heter man Hansen i dag, betyr det nødvendigvis ikke at faren heter Hans; tvert imot er det ganske lite sannsynlig.

Med sen-navn skiller man mellom *primærpatronym* og *sekundærpatronym*. Primærpatronym viser til når patronymet faktisk stammer fra far (eller mor ved primærmotonym), slik som vikingen Olav Tryggvason, sønn av Tryggve Olavsson. Tilnavnet hadde på 1000-tallet enda ikke

blitt et slektsnavn, og det forandret seg etter hver generasjon. Det var ganske vanlig i Norge fram til 1900-tallet. Primærpatronym er fortsatt i vår tid en vanlig etternavnpraksis på Island (Bernhardsson 2008, s. 59). Sekundærpatronym, eller stivnet patronym, er arvelig og fungerer som et vanlig slektsnavn (Utne 2020, s. 45), slik de fleste med patronymer har i dag. De fleste sen-navn har nok opprinnelig en far som har lagt grunnlaget for navnet, men gjennom tidene har de blitt fast og går i arv, uavhengig om man er datter, sønn, eller hva som er navn på far.

Utover i masteroppgaven vil eventuelle etternavn som slutter på -dotter, -dottir, -son eller andre suffikser som indikerer patronym, falle inn under navnekategorien -sen. Disse vil være innforstått rundt alle kontekster med sen-navn, og det vil derfor bli brukt som en fellesbetegnelse på patronymer av alle varianter.

2.7 Gamle utenlandske navn

Som nevnt i kapittel 2.5, var utenlandske tilnavn noen av de første faste etternavnene vi fikk i Norge, og ellers hadde vi noen få adelige etternavn som var norske, som for eksempel etter skjoldmerker, som *Skaktavl* (sjakkbrett) eller *Galtung* (villsvin i skjoldmerket) (Utne 2001, s. 14). Felles for tidlig etternavnbruk fra 1300-tallet til 1700-tallet, var at det utelukkende var familier fra den sosiale eliten som fikk dette (Utne 2020, s. 26). Norden var sent ute med å danne faste etternavn, og med sterk påvirkning fra utlandet og adelige tilflyttere fra spesielt Danmark og Tyskland, ble dette utover 1700-tallet gradvis vanligere.

Årsaken til at kun de høyere sosiale klassene fikk utviklet faste etternavn, kan ifølge Olafsen (1922, s. 52) være av flere grunner – én grunn var forfengelighet og tydelig separasjon fra personer fra lavere sosiale lag i samfunnet. En annen var av rent praktiske grunner: Personer fra høyere sosiale lag hadde politisk innflytelse og kunne delta i ulike virksomheter, og dette var det kun et fåtall i samfunnet som hadde mulighet til. Siden mange gjennom deltakelsen i offentligheten ble kjente personer, var det praktisk å bære faste etternavn for å kunne bli gjenkjent uten å forveksles. Mange embetsmenn, handelsmenn, lensherrer og flere høytstående personer flyttet til Norge, giftet seg gjerne med norske kvinner og videreførte derfor de faste etternavnene. Som regel bosatte de seg i byene (Utne 2001, s. 14), men det finnes flere eksempler

på prester og tyske gruvedrivere som levde utenfor tettbygde strøk. Den tysk-danske Irgens-slekten i bergstaden Røros er et godt eksempel på et slikt tilfelle (Geithe 2014).

Når jeg nå kort viser eksempler fra gamle utenlandske etternavn, er utgangspunktet i Danmark og Tyskland. I spørreundersøkelsen min er det gitt eksempler på utenlandske navn henholdsvis med opphav fra Skandinavia, Tyskland og Slesvig-Holstein, og det vil derfor være naturlig å se nærmere på typer navn fra disse stedene, selv om utenlandsk påvirkning også kom fra Frankrike, Storbritannia og Nederland. Typiske utenlandske navn som fikk fotfeste i Norge på 16- og 1700-tallet ser vi igjen i tabellen nedenfor, og er inspirert av eksemplene som er brukt av Utne (2001, s. 14 og 2020, s. 30).

Tabell 1 Gamle utenlandske navn i Norge

	Danske navn	Tyske navn
Stedsnavn	Astrup, Sverdrup, Hvoslef	Cappelen, Kroepelin, Hambro
Innbyggernavn danna av stedsnavn	Friis, Holst	Westphal, Bremer, Beyer
Yrkesnavn	Møller, Bødtker=	Müller, Schmidt, Fleischer
Patronymer/kallenavn	Ibsen, Nansen	Friele, Wessel, Irgens
Egenskapsnavn	Brun, Lange, Skram	Braun, Schwartz, Stoltz

I tillegg til kategoriene som er fremstilt i tabellen, finnes også eksempler på utenlandske, tidlige etternavn laget fra plante- og dyreriket, fra årstider og oversatte ord fra norsk til latin (Utne 2001, s. 14). Gamle utenlandske etternavn har tradisjonelt blitt sett på som “høystatusnavn”. I motsetning har sen-navn gjerne blitt sett på som mer vanlig og allment, og har ikke oppnådd den samme sosiale statusen. Etternavn og status blir undersøkt nærmere i kapittel 9, hvor jeg tar for meg informantenes holdninger til etternavntyper. Finnes det etternavn i dag som er finere enn andre? Eller sier etternavnet noe om formue eller bosted?

2.8 Lov om personnavn - fra 1.1.2003

Tidlig i spørreundersøkelsen (jf. vedlegg 3), stiller jeg spørsmål til informantene om de har skiftet etternavn før eller etter 1.1.2003. Bakgrunnen for spørsmålet å se på om noen har skiftet navn som følge av den nye navneloven. Det vil ikke bli viet mye plass til denne problemstillingen, da

sannsynligheten for at navneloven har hatt stor betydning for informantenes navneskifte ikke er stor (mange informanter er eldre, jf. kriterier vist i kap. 1.3). Jeg vil likevel presentere dagens gjeldende navnelov og se den i lys av tidligere lover, og om den kan ha hatt betydning for noen av informantene.

I Odelstingsproposisjonen nr. 31 (2001-2002) (Ot.prp.), fremmet Regjeringen lovforslaget om en ny navnelov. Den daværende navneloven fra 1964 ble erstattet med en ny lov om personnavn, som blant annet gjorde det lettere for personer å bytte etternavn. Jeg presenterer her en kort sammenfatning av hva loven fra 2003 går ut på, med fokus på de aspektene som er mest relevant i denne sammenhengen.

Loven har gitt en mer liberal tilnærming til navneskifte. For eksempel har det blitt friere i at man nå kan ta i bruk ikke bare foreldre og besteforeldres etternavn, men helt ned til tippoldeforeldres. Parentonym (ref. kap. 2.5) blir også mulig å bruke som etternavn etter foreldre som en indikasjon på slektskapet, og besteforeldres navn kan tas i bruk der kulturen har dette som tradisjon – blant annet den samiske. Siden 1923 var navn patronym og senere også metronym mulig bare som mellomnavn. I tillegg er det nå tillatt å ha navnekombinasjoner sammensatt med bindestrek. En forskjell fra tidligere er at samboere også i dag kan bære felles etternavn, som har bakgrunn i den kraftige nedgangen av ekteskapsinngåelser blant nordmenn, og den økte normaliseringen av samboerskap. Dette kan man kun gjøre om man har bodd sammen i to år eller deler felles barn.

Loven fra 2003 gir altså større frihet til at nordmenn kan skifte etternavn. Denne friheten har derimot også skapt debatter om at navnetradisjonen i Norge er svekket. Blant annet endret komiker Espen Thoresen navn til Hværsaagod-Takkskalduha (Boyesen 2007), som tydelig er konstruerte etternavn som følge av den nye navneloven. Utne (2006, s.16), omtaler slike navn som “grensenavn”, og er lite utbredt ellers i Norge. Selv om navneloven gir et åpnere og mer liberalt innpass til navneendringer, kan man ikke endre etternavn så hyppig man vil –navnet må bæres i ti år, med mindre unntak som giftermål, samboerskap og tidligere navn. En annen endring i loven som også har gitt større frihet, er antallet beskyttede etternavn i landet. Beskyttede etternavn hadde fram til 2003 en grense på 500 personer, hvor en uten tilknytning til navnet ikke kunne ta i bruk mindre vanlige navn uten samtykke fra de som bar det. Med den nye navneloven

gikk beskyttede etternavn ned til 200 personer, altså en utvidelse.

2.9 Trønderske etternavn

Undersøkelsen min tar for seg informanter født i Trøndelag, enten i by eller bygd. Bakgrunnen for den geografiske avgrensningen er blant annet å kunne studere eventuelle etternavnmønster spesielt for Trøndelag, om etternavnene skiller seg ut fra andre etternavn i Norge, og hvorvidt bygd og by kan spille en faktor i hva informantenes etternavn er. For å kunne vite om etternavnene som kommer fram i materialet mitt er typiske for Trøndelag, presenterer jeg her hvordan trønderske etternavn kan karakteriseres.

Med Trøndelag menes det samlede fylket som fram til 1.1.2018 besto av både Nord- og Sør-Trøndelag (Regjeringen 2019). I *Trøndersk språkhistorie: språkforhold i ein region* påpeker Dalen *et. al.* (2008, s. 182) at ulike deler av Norge har hatt ulike vaner for navngiving, både på for- og etternavn. Geografiske avgrensninger, dialektale variasjoner, by versus land og tidligere navneskikker er sentrale punkt i hvorfor fornavn eller etternavn kan avsløre hvor man kommer fra. Før navneloven av 1923 fastslo at alle i Norge skulle ha faste etternavn, var det i Trøndelag som i andre steder ikke vanlig for folk i lavere sosiale lag å bære etternavn (Dalen *et. al.* 2008, s. 182). Primærpatronym og navn fra gård var det vanligste, gjerne begge samtidig. I 1865 var det 95 % faste slektsnavn i Trondheim, hvorav 15-20 % hadde arvelige patronym og 80 % bar på andre slektsnavn (Utne 2001, s. 22; hentet fra Augdal 1983, s. 187 og 220). Likevel har patronymer, mest mannspatronymer, stått sterkest i Trøndelag, Nordmøre og Nord-Norge i muntlig tradisjon, i forhold til resten av landet. Dette med sammenheng i en like utbredt bruk av patronym på svensk side, over grensa.

I en omfattende undersøkelse gjort av Kristin Augdal i Frosta i (da) Sør-Trøndelag (hentet fra Utne 2001, s. 17 og Dalen *et. al.* 2008), viser hun til at $\frac{3}{4}$ av innbyggerne ble registrert med fornavn og patronym, eller med bare fornavn i 1900-folketellingen. Bare ti år etter, i 1910, var patronymbruken ned på $\frac{1}{4}$, og resten var gårdsnavn og andre etternavntyper (Augdal i Utne 2001, s. 17). Undersøkelsen i Frosta viser at sen-navn var svært utbredt fram til 1900-tallet, men at det deretter ble stor økning i antall gårdsnavn, som førte til stor nedgang av patronymene. Nedgangen

av patronymer er generell for hele Norge (SSB 2012, Veka 2001, s. 16). Likevel er Trøndelag er et av de stedene med størst utbredelse av sen-navn, tross nedgangen av bruken.

Ovenfor viser jeg undersøkelser fra den skriftlige bruken av patronymer, mens jeg her fokuserer på den muntlige. Patronymendingene har gjerne blitt uttalt ulikt ut fra hvor i fylket man kom fra – i Trondheim bymål har for eksempel suffikset -sa utbredt, slik som *Hansa* (Dalen *et. al.* 2008, s. 183), istedenfor fullformen -son. Her menes uformell eller muntlig bruk av patronym. Andre eksempler på tidlig patronymbruk i Trøndelag (og nordover) er Ov' Ingebrigtsa, Ol' Hansa eller Hanså (Utne 2001, s. 16). En av Johan Falkbergets karakterer fra Røros-området, het Ol' Kanelesa, eller Ole Korneliussen. Sønn- og datter-endinger fra patronym har i Midt- og Nord-Norge fått dialektale former som ble brukt muntlig (Utne 2020, s. 18). Fra et holdningsperspektiv er det rimelig å anta at den sosiale eliten ikke tok i bruk slike mer folkelige og dialektale navn, og at disse var mer forbeholdt landsbygd og lavere sosiale lag (Utne 2001, s. 16). I nyere tid står fortsatt patronymer som etternavn sterkt i Trøndelag. I år 2005 var det i Trøndelag (da: Nord- og Sør-Trøndelag) 15,9 % av både menn og kvinner med sen-navn som slektsnavn. Av by og land i fylket, er prosentandelen sen-navn 18,4 % i Trondheim, og 13,3 % i Nord-Trøndelag. Disse tallene er et gjennomsnitt av prosentandel menn og kvinner i Dalen *et. al.* (2008, s. 183).

Ved heterofile ekteskap og skifte av etternavn, er det flere kvinner i Trøndelag som endrer til mannen sitt etternavn ved ekteskap enn i resten av landet. Bare 10 % av kvinner beholder fødenavnet sitt, vist i en undersøkelse fra SSB (2005). Det er derimot vist at færre kvinner velger ektemannens etternavn dersom han bærer et sen-navn (Dalen *et. al.* 2008, s. 184). I undersøkelsen min svarer informantene på om de har skiftet etternavn, og i så fall, hvorfor / hvorfor ikke. Ved å ta utgangspunkt i SSBs statistikk, vil jeg undersøke om denne og resultatene fra mine informanter samsvarer.

I kapittel 5-11 vil etternavnene til informantene fremstilles og diskuteres i tråd med teori og tidligere forskning, men også hvorvidt de har trønderske særtrekk. Det er vist at patronymer var spesielt utbredt i Trøndelag, før faste etternavn kom med 1923-loven, samt at suffikser tilknyttet dialektale forskjeller er vanlig. Andre ledd som er typisk fra Trøndelag, er «reit» og «aun», som har sentrert seg rundt Trondheimsfjorden (Veka 2001, s. 499). Navnet *Aune* kommer av leddet

«aun», og er et typisk trøndersk gårdsnavn. Dette er en av grunnene til at *Aune* er lagt til som eksempel på usammensatt gårdsnavn i spørreundersøkelsen. Særtrønderske etternavn diskuterer jeg i kapittel 10.

2.10 En sosioonomastisk tilnærming

Onomastikken handler, som nevnt i kapittel 1.1, om studiet av navn. Problemstillingen i denne masteroppgaven fokuserer imidlertid, i tillegg til det onomastiske, også på det sosiale og det sosiolingvistiske aspektet ved etternavn. Problemstillingen vil dermed være et blandingsfelt mellom sosiolingvistikken og onomastikken, og disiplinen kalles sosioonomastikk (Akselberg 2012, s.108). Denne fagdisiplinen er noe presentert innledningen, og karakteriseres som en underdisiplin til nettopp onomastikken og til sosiolingvistikken. De fleste studiene tilknyttet disiplinen fokuserer på navn og navnebruk i sosiale og geografiske avgrensninger. Det finnes også eksempler på sosioonomastiske studier av mer spesifikk art (Akselberg 2012, s. 110), selv om personnavn, etternavn og stedsnavn er mest forsket på.

Med utgangspunkt i definisjonen av sosioonomastikk (jf. kap. 1.1) er det liten tvil om at problemstillingen i oppgaven kan underlegges disiplinen. Med fokus på holdninger til eget og andres etternavn, stiller jeg spørsmål i undersøkelsen om sosiale, kulturelle og materielle faktorer, slik som «Hvis du tenker deg folk som har disse navnene – hvem tror du har høyest formue?» og lignende spørsmål. Akselberg skriver «t.d.» når han beskriver forholdene i samfunnet som kan karakteriseres som sosioonomastiske; det vil si at forholdene kan gå utover det Akselberg skriver. Forskningsspørsmålet “Har geografisk tilhørighet noe å si for hvordan en opplever holdninger til eget og andres etternavn, og identitet til eget etternavn?” sier noe om geografisk avgrensning og tilhørighet. Akselberg nevner ikke dette i definisjonen om sosioonomastikk, men dette velger jeg å inkludere som en naturlig del i min tolkning av begrepet.

I undersøkelsen studerer jeg likheter og ulikheter blant etternavn i bygd og by, det vil si geografiske faktorer i samfunnet som kan påvirke hva ens etternavn er og holdninger til disse. Geografiske faktorer kan, på samme måte som materielle og sosiale, påvirke navnebruken og holdninger til navn. Derfor ser jeg det som et naturlig ledd i sosioonomastikken i denne sammenhengen. Det siste forskningsspørsmålet “Er det sammenheng mellom sosial tilhørighet og

holdninger til typer etternavn og oppfatning om identitet til eget etternavn?” sier noe om holdninger, sosial tilhørighet og navn som identitetsmarkører. Holdninger og sosiale forutsetninger i språk ligger sentralt innen sosiolingvistikken, og ut fra Akselbergs definisjon om sosioonomastikk, ligger slike faktorer også nært i sosioonomastikken.

2.11 Identitet

2.11.1 Innledning

“Få ting er sterkere knytta til vår identitet enn navnet vårt”. Slik begynner bokbeskrivelsen til Arne Torps populære bok *Etternavna våre* (2018). Denne setningen gir uttrykk for at vi mennesker føler sterk identitetstilhørighet til etternavnene sine. Selve identitetsbegrepet er kort presentert i kapittel 1. Synspunkt som både Torp, Hagström og *Lilledyrdal* (jf. kap. 1.1) ytrer, vil bli diskutert både i dette kapittelet og i senere kapitler.

Hagström (jf. kap. 1.1.2) skriver om fornavn og identitet i sin bok *Man är vad man äter* (2006), og hennes bemerkninger kan i stor grad også påpekes i problematiseringen av etternavn og identitet. “Kallar du mig något annat *blir* jag någon annan” (Hagström 2006, s. 12). I min studie har jeg undersøkt hvorvidt voksne personer i Trøndelag føler at etternavnet sier noe om deres identitet, ved å stille spørsmålet “Hvor viktig opplever du at etternavnet ditt er som del av din identitet?” Identitetsproblematikken rundt etternavn og skifte av etternavn er lite forsket på, og dette er en av grunnene til at det blir ekstra interessant. Stemmer Torps påstand i min spørreundersøkelse også? Og har det noe å si for identitetsfølelsen hvilken *type* etternavn man har?

2.11.2 Personlig og sosial identitet

Alle individer skiller seg fra hverandre på én eller annen måte, og som regel er det navnet som først og fremst bringer frem assosiasjoner til bestemte personer. Fornavn og etternavn har ulike funksjoner, men de fungerer samtidig som store identitetsmarkører. Kristiansen og Ouren (1998a, s. 16) skriver «Navn er sosiale markører og signaliserer sosial identitet, tilhørighet og distanse. Navn er et slags sosialt stempel og forteller noe om vår bakgrunn; hvor vi kommer fra, geografisk og sosialt». Et etternavn eller slektsnavn skal knytte en person til en gruppe mennesker, gjerne slekten og familien sin (Kristiansen og Ouren 1998b, s. 10). I motsetning fungerer fornavnet slik

at det skal skille en person *fra* andre. De er ulike identitetsmarkører avhengig av hvorvidt man skal se på den *personlige* eller den *sosiale* identiteten (jf. kap. 1.1.2). Når vi interagerer med andre mennesker, utvikles vår personlige identitet i tråd med hvordan vi er med andre mennesker og hvilken rolle vi får. Dette samspillet bidrar til hvordan vi betrakter oss selv (Mæhlum 2008, s. 111). Den sosiale identiteten er altså bredere (i betydningen «bærer et større omfang») enn den personlige.

Bourdieu (2000, s. 54) viser til at et navn knytter individet opp mot slekt og et sosialt miljø. Dette viser at et navn, som i stor grad skal være en kjenningsmarkør som skal skille *deg* fra alle andre, også knyttes opp mot den sosiale identiteten i form av slektsforhold, sosiale grupper, land og potensielt steder eller forfedre. En person med et typisk trøndersk etternavn som eksempelvis *Moan*, vil kanskje føle en viss felles sosial identitet med andre personer med lignende etternavn – dialektisk bestemte suffikser som sier noe om navnets (sannsynlige) opphavssted kan indikere at (i dette tilfellet) gårdsnavnene stammer fra samme geografiske område. Samtidig sier navnet *Moan* noe om individet som bærer det, hvor navnet utgjør en del av individets personlige identitet. Wikstrøms spørreundersøkelse om etternavn og identitet viste at flest informanter svarte «Det gir meg tilhørighet til familiehistorie og slekt» på spørsmål om hva som er hovedgrunnen til at etternavnet er en del av identiteten deres (2009a s. 108). Dette viser at den sosiale identiteten og tilhørigheten er viktig når vi snakker om etternavnene våre. Likevel mener Wikstrøm at etternavnet samler og uttrykker hvem vi er, og at det uansett er «meg», selv i det hun beskriver som dagens postmoderne, uoversiktlige samfunn (2009b, s. 101).

2.11.3 Etternavn og identitet

Et av formålene med å undersøke identitet og etternavn, er som nevnt å se på eventuelle sammenhenger mellom ulike etternavntyper som identitetsmarkører. Onomastikken som fagdisiplin har røtter i nasjonalromantikkens strømninger og nasjonsbyggingen på 1800-tallet, hvor nordmenn tok i bruk norske navn fra gård som et ledd etter sitt fornavn. Det er et tydelig bånd mellom individ og sted, og Kramer (1986, s. 94-95) påpeker at hjemstedet er gode identitetsmarkører for nordmenn. Norske gårdsnavn som etternavn gir gjerne en tilknytning, en forbindelse, mellom stedet navnet kommer fra og individet som bærer navnet. En slik identitetsmarkør kan forekomme uansett om man ikke har bodd på gården eller stedet navnet er

fra på flere generasjoner. Hele 70 % av den norske befolkningen har gårdsnavn som etternavn (Veka 2001, s. 17), 60 % med Utnes anslag (2020, s. 108). Med Kramers påstand i grunn forteller dette at en stor andel nordmenn potensielt ser på etternavnet sitt som en god identitetsmarkør. Akselberg trekker også fram identitet som en av de største områdene innen sosioonomastiske studier; «there are often clear regional, local and family-related patterns with regard to names and this is probably the main reason why personal names have been a popular object of study in socioonomastics» (2012, s. 115). Identitetsfølelsen som ofte vekkes hos individer ved snakk om gårdsnavn påpeker Akselberg som «noteworthy».

Andre etternavntyper, som sen-navn, gamle og nye utenlandske navn, sier nødvendigvis ikke noe om stedstilknytning. Veka anslår at om lag 26 % av befolkningen er bærere av sen-navn (2001, s. 18), men SSB viser at det i 2019 er nede på 14,2 % (SSB 2020). Etternavntypen har ingen tilknytning til sted, men en person, og gjerne en forfader fra flere generasjoner tilbake (jf. kap. 2.6). Antall bærere av sen-navn har minket betraktelig de siste årene (jf. kap. 2.9), mye grunnet den lite særpregete betydningen og den hyppige bruken disse navnene ofte har. Mange velger i dag heller å ta i bruk etternavn av sted eller gård dersom alternativet er sen-navn (Veka 2001, s. 16).

Selv om flere har påpekt at mennesker identifiserer seg med etternavnet sitt, er ikke dette en selvfølge. Fornavnet sitt hører man mye oftere enn etternavnet sitt, og ofte er fornavnet nøye overveid av foreldrene. Etternavnet velger man stort sett ikke selv. Er det mulig at etternavn for noen ikke gir noen annen identitetstilhørighet enn små bokstaver på papiret? Sier etternavnet noe om (i ekteskapsammenheng) kvinnen som bærer navnet, eller viser det kun til hvilken mann hun er gift med? Er etternavnet kun til for å skille Marius én fra Marius to? Dette er spørsmål som jeg i spørreundersøkelsen vinkler meg inn på, hvor jeg i tillegg prøver å se på konkrete *årsaker* til hvorfor / hvorfor ikke informantene identifiserer seg med etternavnene sine.

2.11.4 Kvinner, navneskifte og identitet

Masteroppgavens overordnede problemstilling er: «Hvilken betydning har eget etternavn for egen identitet, og hvilke holdninger har folk til ulike typer etternavn, både eget navn og andres?». Første ledd henviser til identitet til eget etternavn, og *eget etternavn* er ofte navn som er tatt i

bruk etter inngåelse av ekteskap. At kvinner tar mannens etternavn ved giftermål er en vanlig praksis, og har vært vanlig praksis siden siste halvdel av 1800-tallet (Utne 2020, s. 172). Jeg inkluderer derfor ekteskap og kvinner inn i identitetsproblematikken. Gjennom oppgaven bruker jeg betegnelsen *fødenavn* istedenfor det tradisjonelle *pikenavn*. Med fødenavn mener jeg etternavnet man har ved første innmelding til folkeregisteret, altså det navnet man er født med. Betegnelsen er generell, og inkluderer ikke bare kvinner.

Den tradisjonelle ekteskapsnormen har blitt utfordret det siste århundret, og med navnelovene av 1964 og endringen av 1979 (jf. kap. 2.8), ble det gitt mer frihet til kvinnene. Loven av 1964 var riktignok et viktig vendepunkt ved at det ble allment tillatt for kvinner å beholde sitt fødenavn ved ekteskap (Austbø 1986, s. 15), men med de gamle normene var navneskifte fortsatt en vanlig praksis. Bare 1,6 % av norske menn som giftet seg i Oslo i 1995 tok konas etternavn (Fjellhaug i NOU 2001: 1, pkt. 6.2.4, s. 75 og SSB 2005). Line Grønstad (2020) innleder hele hennes doktorgradsavhandling med ordene «for kvar kvinne som må velgje mellom namnefellesskap med opphavsfamilien og med kjernefamilien, står det gjerne ein mann som tar oppvekstnamnet for gitt» (Grønstad 2020, forord).

Tall fra SSB viser at hele åtte av ti kvinner i 2003 tok mannen sitt etternavn da de giftet seg, mens 93 % av mennene holdt på navnet de hadde brukt før ekteskapet (SSB 2005). En større statistisk oversikt finnes også i Utne (2020, s. 178-180). Etternavn er ofte, som utdypet i kapittel 2.11, en identitetsmarkør for mange mennesker, og når man gifter seg kan det derfor oppstå vanskelige spørsmål. Grønstad (2020, s. 17) skriver at identitet spiller en stor rolle når kvinner velger å beholde oppvekstnavnet (fødenavnet) sitt ved ekteskap, fordi det kan symbolisere selvstendighet og individualisering. «I didn't want to lose my identity», sa en amerikansk kvinne i en *New York Times*-undersøkelse sendt ut til 16 000 kvinner, med spørsmål om forhold til eget etternavn og ekteskap (Ingber 2016). I *Radiokontakten* på P1+ sin sending fra kvinnedagen, med samme tema i fokusområdet, kom også kommentaren «jeg ER Hagesæther!» (NRK 2021), da et intervjuobjekt svarte på hvorfor hun etter to ekteskap fortsatt beholdt fødenavnet sitt. Enkelte kvinner som ble intervjuet i *Radiokontakten* hadde gjort annerledes om de giftet seg i dag, ref. også kommentarer fra Wikstrøms undersøkelse (2009a, s. 66), og enkelte byttet tilbake til fødenavn etter skilsmisse.

Ingbers spørreundersøkelse beskriver mange kvinner fra ulike bakgrunner om etternavnet er en del av deres identitet. Beskrivelsene tilsier at tradisjonelle normer ofte ble de som veide tyngst hos flere kvinner; dette både hos Ingber og hos intervjuobjektene og innringerne i *Radiokontakten*. Flere beskrev å skifte navn til ektemannen sitt som helt naturlig; at det gav en nærere kontakt med ektefellen og viste respekt overfor hans familie (Ingber 2016 og NRK 2021). Dette stemmer overens med SSBs tall fra 2003 om at det er flest kvinner som tar i bruk ektemannens etternavn. Grønstad (2020, s. 18) skriver at kvinner som tar ektemannen sitt navn, ikke nødvendigvis er like opptatte av koblingen mellom seg selv som individ og etternavnet, men er opptatt av å knytte en familie sammen. Vi kan si at de fremmer *kjernefamilieidentiteten*.

2.12 Etternavn og holdninger

Identitet og holdninger til etternavn er mine to hovedtemaer i denne oppgaven. Som skrevet har eksempelvis bruk av sen-navn minket betraktelig i Norge de siste tiårene (ref. kap. 2.9), noe som har bakgrunn i holdninger folk har til den typen etternavn. Gamle utenlandske navn har derimot hatt en høystatusrolle siden før faste etternavn ble en etternavnskikk i Norge. Hvorvidt holdningene til gamle utenlandske navn er like i dag som for to hundre år siden, er imidlertid noe av det jeg skal undersøke. Begge forskningsspørsmålene i denne oppgaven omhandler holdninger: a) «Har geografisk tilhørighet noe å si for hvordan en opplever holdning til andres etternavn?», og b) «Er det sammenheng mellom sosial tilhørighet og holdninger til typer etternavn?» Det siste leddet i hvert spørsmål fokuserer denne delen på.

Olaf Olafsen skrev i 1922 boken *Norske slægtsnavne : deres oprindelse og historiske utvikling*, hvor han presenterer ulike samtidige sosiale holdninger tilknyttet etternavntyper. Jeg inkluderer hans synspunkter for å få fram et samtidig holdningsperspektiv, og ikke en vitenskapelig teori. Når han skriver ord som «vore dage» eller «i dag», er det viktig å ta med i betraktningen at teksten er skrevet for nesten hundre år siden. Likevel er det interessant å se hvordan han beskriver holdninger til etternavn i hans samtid, og hva det i realiteten betydde på tidlig 1900-tallet å ha status-etternavn. Han skriver «et godt, gammelt slægtsnavn er i vore dage en stor herlighed og til umaatelig fordel i mange tilfælde for den, som bærer det» (Olafsen 1922, s. 57). Slektsnavnet alene kunne si mye om status i samfunnet, og var fordelaktig i mange settinger. Han

sammenligner et godt slektsnavn med et kjent firmanavn; at navnet i seg selv har «ubetalelig» verdi. En befinner seg allerede i de første rekkene i samfunnet, men desto viktigere er det at en ter seg etter sitt respektable navn og ikke ødelegger respekten navnet har opparbeidet seg (Olafsen 1922, s. 57).

Det råde åpenbart forskjeller blant personer som bar etternavn med høy status og personer som bar mer alminnelige etternavn for hundre siden, så vel som århundrene før det. Med et mer økonomisk og sosialt egalitært samfunn, er det vanskeligere å si om slike holdninger finner sted i dag òg. Wikstrøm (2009a, s. 62) viser hvordan typiske lavstatus-navn dominerer i Oslos østkant og typiske høystatus-navn dominerer i Oslos vestkant. Dataene hennes blir presentert i kapittel 9.3.2. I tillegg til dette, viser en artikkel fra VG tydelige sosioonomastiske forskjeller hos intervjuobjekt i en artikkel om koronasmitte i to bydeler i Oslo: Stovner og Bygdøy (Ridar m.fl. 2021). Fra et sosioonomastisk perspektiv var det påfallende hvordan navnene til intervjuobjektene kunne vise så store sosioøkonomiske forskjeller: fra Sundby, Onbasi og Fazal på Stovner til Van Veen, Clauson Letting og Baanerud Von Krogh på Bygdøy. Dette er en av Norges fattigste bydeler og en av Norges rikeste, og etternavnene kan gi tydelige assosiasjoner til hvert sted. I undersøkelsen går jeg nærmere inn på dagens holdninger rundt typer etternavn og hvorvidt det finnes status-etternavn og ikke.

Ved andre typer etternavn enn patronymer og gamle utenlandske navn, har jeg i undersøkelsen delt opp etternavn fra gård i to kategorier: usammensatte gårdsnavn og sammensatte gårdsnavn. En vesentlig årsak til denne kategoriseringen er for å se på eventuelle holdningsmønstre tilknyttet de ulike typene gårdsnavn. Magnus Olsen (1926, s. 15) sier at gårdsnavn er i herskerklassen blant stedsnavnene, men likevel er det et visst sosialt skille mellom eldre og nye gårdsnavn. Eldre gårdsnavn karakteriseres som korte og usammensatte, mens nyere gårdsnavn ofte er sammensatt, med suffikser som bestemt form og lignende.

Veka (2001, s. 17) skriver at gårdsnavn i ubestemt form tradisjonelt sett har hatt høyere prestisje, mye grunnet den sterke skriftradisjonen for gårdsnavn med ubestemt form som vi har hatt i Norge. Prestisje blir definert som «anseelse og innflytelse som skyldes maktstilling, høy rang, prestasjoner, anerkjente karakteregenskaper (...)» (NAOB under *prestisje*). Likevel har

gårdsnavn, både sammensatt og usammensatt, hatt en viss status i Norge (ref. kap. 2.5 og 2.12). Imidlertid har gårdsnavnene ikke alltid blitt assosiert med positive holdninger, jf. sen-navnenes dominans i byene fra (spesielt) andre halvdel av 1800-tallet (jf. kap. 2.4). Sen-navn ble ofte tatt i bruk for å skjule gårdsbakgrunn (Utne 2020, s. 44). I dag har antall sen-navn minnet de siste årene, og Veka (2001, s. 16) forklarer med at folk velger vekk sen-navn ved ekteskap, til fordel for sjeldnere og mer særpregete etternavn. Det dreier seg da gjerne om å skifte til et gårdsnavn som gir tilknytning på et vis, eller et nylaget navn (Halvorsen 1975, s. 174).

Holdninger til etternavn baserer seg likevel ikke kun på høy status og lav status. Et av forskningsspørsmålene mine var å se på om geografisk tilhørighet har noe å si for hvordan en opplever holdninger til andres etternavn. Er det noen etternavn som assosieres mer med byen eller bygda enn andre? Som nevnt har sen-navn vært en klar byskikk, og det samme med gamle utenlandske navn (jf. kap. 2.4). Likevel har sen-navn også vært noe utbredt på landsbygda, gjerne blant folk som ikke eide en egen gård eller som tjenestegjorde hos bønder (Utne 2001, s. 21). Gårdsnavn har i motsetning til de to andre etternavntypene vært mindre vanlig i byene, og er mest utbredt på bygda. Veka (2001, s. 11) skriver at de fleste i dag med gårdsnavn som etternavn fremdeles bor i bygda der gården ligger. Om dette stemmer overens med etternavnene i min undersøkelse, ser vi i kapittel 10.

Kapittel 3. Valg av metode

3.1 Innledning

I dette kapittelet beskriver jeg forskningsmetodene jeg har brukt i undersøkelsen. Jeg har valgt å undersøke problemstillingen ved hjelp av forskjellige metoder som utfyller hverandre. Først skal kvantitative og kvalitative metoder presenteres for å få en generell forståelse av hvordan disse vil ha betydning for innsamlingen av data, og hvordan disse på en samlet måte kan brukes som fremgangsmåter for problemstillingen min. Begrepet *mixed methods research* vil inkluderes i denne sammenhengen, og jeg vil ytterligere forklare hvorfor begrepet er relevant for min studie.

Undersøkelsen i denne masteroppgaven innebærer å sende ut et spørreskjema til folk som er født i Trøndelag. For undersøkelsen, trenger jeg innsamlingsmetoder som gir tellbare data (kvantitativ metode) for å få generelle overblikk, i tillegg til utdypende forklaringer fra informantene for å få en dypere forståelse (kvalitativ metode). Mye av analysearbeidet vil gå ut på statistisk oversikt, men for å få en dypere forståelse av hvordan personer ser på identitet og holdninger til etternavn, vil jeg også gå mer inngående inn i temaene fra enkelte flervalgssvar. Derfor er informantene også bedt om tilleggsinformasjon til flervalgssvarene i egne åpne spørsmål. Det vil altså være hensiktsmessig med en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ undersøkelse (ref. pkt. 3.2) for å gi en bredere forståelse av tematikken, og målet er at det skal bidra til å styrke konklusjonens holdbarhet. I vitenskapen bygger *mixed methods research* (blandet metode) på en kombinasjon av disse to typene metoder.

3.2 Kvantitativ og kvalitativ metode

Begrepsparet kvalitativ/kvantitativ omhandler de egenskapene ved dataene som innhentes og analyseres. *Kvantitative* data fokuserer på rene tall og statistikk (Grønmo 2004, s. 22). Med tall menes i tillegg spørsmål med mengdeterminer som “meget bra - bra - hverken bra eller dårlig - dårlig - meget dårlig” og spørsmål med “ja - nei - vet ikke”, slik flere alternativer i min spørreundersøkelse er eller minner om. *Kvalitativ* metode, derimot, fokuserer på det som ikke uttrykkes i tall; altså ord og tekst (Grønmo 2004, s. 22). Individuelle meninger, variasjon og kompleksitet er i forskningen et av hovedpunktene (Andersen 2017), og man går dypere inn i informantenes tanker ved kvalitativ metodebruk.

3.3 En kombinert metodebruk

Ved å kombinere kvantitativ og kvalitativ metode, har man en metodisk tilnærming som på fagspråk blir kalt *mixed methods research*. Begrepet blir definert slik: “the class of research where the researcher mixes or combines quantitative and qualitative research techniques, methods, approaches, concepts or language into a single study” (Johnson og Onwuegbuzie 2004, s.17). Forfatterne henvist til fra sitatet, har bakgrunn i metodeforskning og har vært viktige i utarbeidelsen av den kombinerte metodebruken, og derfor er mye av tilnærmingen min bygget på artikkelen deres. Der kvantitativ eller kvalitativ metode hver for seg undersøker enten det generelle eller det subjektive, har mixed method research vist seg nyttig for forskning og har dermed også fått større innpass innen vitenskapen. Jeg har som mål at undersøkelsen min skal kunne bygge på begge metodetyper, med begrunnelsen som er vist til tidligere i dette kapittelet.

For å illustrere hvordan jeg vil kombinere metodene mer konkret, vil den kvantitative tilnærmingen bestå av lukkede spørsmål med mengdetermer, som blir forklart mer konkret i kapittel 4. Eksempler på dette kan være «Hvor mange ganger har du skiftet etternavn eller stavemåte av etternavn etter at du ble myndig?» og «Liker du etternavnet ditt?», med oppfølgende flervalgssvar. Den kvalitative tilnærmingen kommer gjerne frem i form av fritekstbokser, hvor informanten har mulighet til å gi mer utfyllende svar. Utforskning, som deler av kvalitativ metode, vil også bli benyttet i form av større dypdykk i svar på enkelte spørsmål i etterkant av spørreundersøkelsen. Kvalitativ metode vil eksempelvis bli brukt i spørsmål med åpne svar i etterkant av lukkede spørsmål når informantene får spørsmål om holdninger til andre typer etternavn. Her vil jeg kunne se på enkeltpersoners holdninger til andre, se hvilken type etternavn informanten har selv, og eventuelle tilleggs kommentarer fra informanten som kan støtte opp om svarene. På denne måten kan jeg se på den enkelte og utforske hvilke assosiasjoner informanten har til både seg selv og til andre, og se disse i sammenheng med hverandre.

3.4 Fordeler og ulemper ved kvalitative og kvantitative metoder og mixed method research

I prosessen med valg av metode til min undersøkelse, studerte jeg fordeler og ulemper ved både kvantitativ og kvalitativ tilnærming. Metodevalg avhenger selvsagt av situasjon og problemstilling; i enkelte tilfeller vil det være lite hensiktsmessig å bruke både kvalitativ og

kvantitativ metode når det kun er relevant for forskningen å ha med én metode (Johnson og Onwuegbuzie 2004, s. 17).

En av ulempene ved kvantitativ undersøkelse, er eksempelvis at det kan virke for abstrakt eller generelt, og at informanten ikke har rom for å forklare kontekst, situasjoner o.l. Med abstrakt eller generelt i denne sammenhengen menes spørsmål som ikke stilles helt konkret, og som kan innby til subjektive tolkninger. Eksempel fra spørreundersøkelsen kan være «Hvis du har svart at du liker etternavnet ditt, hvorfor liker du det?», etterfulgt av 13 avkrysningsbokser. Dette spørsmålet åpner for tolkning, og kan derfor virke abstrakt dersom en informant mener han ikke har fått rom til å forklare seg med egne ord. Spørsmål som derimot er lett å behandle som kvantitative data, kan være «Når skiftet du etternavn sist?», som er vanskelig å feiltolke eller å tolke forskjellig. Imidlertid, som vist i pkt. 3.2 og 3.3, har metoden fordeler i at den gir tellbare data og i at flere personer kan være med i undersøkelsen.

Kvalitativ metode har derimot en svakhet i at den gjerne omhandler få personer. I denne studien vil jeg få innsikt i hvordan trøndere ser på sitt eget og andre sitt etternavn, og det er ønskelig med flest mulig besvarelser. Det ville derfor vært lite hensiktsmessig for min undersøkelse å kun fokusere på et fåtall informanter, når hensikten med undersøkelsen er å se på et stort nok utvalg til å kunne fortelle noe som representerer den typiske innbyggeren i Trøndelag. Likevel er det en styrke i at jeg gir rom for utdypninger der informanten måtte ønske det, for å få ny innsikt.

På bakgrunn av styrkene og svakhetene ved metodene, kan jeg derfor argumentere for at de vil utfylle hverandre i en mixed methods research, og at det er en optimal løsning for min undersøkelse. For det første kan beskrivelser i kvalitative data brukes for å gi tallene mening, og tallene kan på den andre siden brukes til å få analytiske data for ordene og beskrivelsene som blir gitt. For det andre blir rekkevidden og kompleksiteten mye større grunnet mer variert metodisk tilnærming. I tillegg, som det allerede er gitt eksempler på, vil kvalitetene ved én metode veie opp for ulempene ved en annen, som i seg selv gir mer rom for en bredere forståelse.

Mixed methods research forsøker gjennom sin kombinerte metodebruk å legitimere informanternes frihet til å kunne utfolde seg best mulig i undersøkelsene, istedenfor at de heller har begrensede

muligheter til å svare. Likevel vil informantene gjerne oppfatte spørsmålene ulikt, og det er dette filosofen Gadamer (Sund 1983, s. 7) kaller for menneskers *forståelseshorisont*. Med dette begrepet mener Gadamer at mennesker har et bestemt omfang av viten; at vi er påvirket av våre “forutforståelser” og “for-dommer”, og at dette påvirker hvordan vi forstår verden. Som vi har sett, vil nok enkelte spørsmål åpne mer for at informanternes forståelseshorisont spiller mer inn enn andre, og resultatet og konklusjonen kan med andre ord være påvirket av dette. Derfor er det hensiktsmessig å se svarene i et bredere perspektiv gjennom både kvantitativ og kvalitativ tilnærming – det at informanter kan oppfatte spørsmål ulikt ut fra individuelle bakgrunner, kulturer, aldre o.l., forsvinner litt når en kan ta i bruk mixed methods research.

Den detaljerte fremgangsmåten for innsamlingen av data vil utdypes i kapittel 4. Der kommer beskrivelse av fremgangsmåten til selve spørreundersøkelsen og innhenting av data, med de konkrete spørsmålene tilhørende undersøkelsen, bakgrunn for spørsmålene, problemstillinger underveis og hvordan jeg fikk kontakt med informanter.

Kapittel 4. Utforming av spørreskjema

4.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg redegjøre mer konkret hvilke metoder som ble brukt under utformingen av spørreskjemaet og ved innsamlingen av data. Jeg diskuterer hvordan tilnærmingen til innsamlingen av data har foregått, i tillegg til hvordan hensynet til personvern har blitt håndtert i regi av personvernombudet på UiB. Delen inneholder en oversikt over spørsmålene informantene fikk i undersøkelsen, og begrunnelse for spørsmålene. Både informasjonsskrivet informantene fikk i forkant, og selve spørreundersøkelsen i sin helhet, ligger som vedlegg 2 og 3.

4.2 Personvernportalen RETTE

Spørreundersøkelsen er ikke underlagt rådføringsplikt med personvernombud hos NSD (Norsk senter for forskningsdata), og jeg har derfor kun registrert og fått godkjent prosjektet mitt hos UiBs personvernportal RETTE. Dette er UiBs system for oversikt og kontroll med behandling av personopplysninger, og står for Risiko og ETTErlevelse i forskningsprosjekter (RETTE). Her er prosjektet registrert og godkjent av prosjektansvarlig, Ivar Utne, og personvernombudet ved UiB. Datatilsynet definerer personopplysninger på følgende måte: “(...) alle opplysninger og vurderinger som kan knyttes til deg som enkeltperson” (Datatilsynet 2019). Man skal registrere i RETTE dersom man behandler slike opplysninger, og dersom innsamlingsmaterialet og personopplysningene henger sammen med hverandre. Med behandling menes i mitt tilfelle innsamling av data, utlevering, strukturering og diskusjoner vedrørende disse. Selve etternavnene til informantene, som jo er de mest identitetsbærende opplysningene som blir oppgitt, vil bli anonymisert i oppgaven (jf. kap. 1.2). Opplysninger som er indirekte personidentifiserende opplysninger, er demografiske bakgrunnsopplysninger som ikke sier noe direkte avslørende om et individ, men som kan gjøre det mulig å spore individer gjennom informasjon som bostedskommune, alder, kjønn, sivilstatus, og lignende (Personvernportalen 2019). I kapittel 5-10 fremstiller jeg resultatene fra undersøkelsen, og analyserer de anonymiserte dataene som er godkjent av RETTE.

4.3 Utforming av informasjonsskriv

For å få folk til å forstå hva prosjektet handlet om, formulerte jeg et informasjonsskriv som ble sendt som vedlegg i alle mailer jeg sendte (jf. vedlegg 2), som en introduksjon til

spørreundersøkelsen. Tidlig i masterprosjektet mitt, hvor jeg kun hadde kontaktet bekjente som ville hjelpe til med å finne informanter, ønsket flere et slikt skriv for å best mulig forstå hva dette dreide seg om, da det var vanskelig å forklare alt av informasjon i en kort mail. I dette skrevet var det viktig for meg at det var kort og konsist, samt interessevekkende – slik at det ikke ble “tiltak” for potensielle interesserte å lese om undersøkelsen min. Overskriften var ment å fange interesserte: “Vil du være med på en spørreundersøkelse om etternavn, identitet og holdninger?” I skrevet la jeg ved bilder som illustrerte bygd, by og identitet. Dette var også for å få mer farger inn i teksten. Nederst i skrevet la jeg ved link til selve undersøkelsen, samt kontaktinformasjon til meg ved eventuelle spørsmål.

4.4 Fremgangsmåte for gjennomføring av undersøkelse

I begynnelsen av arbeidet med masterprosjektet, var jeg mye i tvil om hvordan jeg skulle gjennomføre undersøkelsen min og få hentet inn informanter. På grunn av koronasituasjonen var det vanskelig å reise rundt i Trøndelag og intervju informanter fysisk, ikke minst fordi nesten ingen foreninger har kunnet møte fysisk på lang tid, og det derfor ville vært vanskelig å komme i kontakt med folk. Telefonintervju var et annet alternativ, og det ville åpnet for mer utfyllende svar fra flere informanter ved å kunne høre svarene muntlig. Jeg konkluderte likevel med at et slikt intervju ville vært svært tidkrevende, spesielt om jeg skulle hatt et like stort antall informanter som jeg fikk til slutt.

Det jeg imidlertid endte opp med, og som nok var den mest optimale løsningen i dagens situasjon, var spørreundersøkelse i regi av UiBs mal på surveyplattformen www.surveyxact.no. Denne plattformen er den UiB har avtale med, som også oppfyller UiBs og NSDS' krav om personvern. Her formulerte jeg gjennomtenkte eksplisitte spørsmål med svaralternativ eller tekstbokser, som blir videre fremstilt i de følgende punktene. Wikstrøms tidligere forskning har bidratt til flere av spørsmålene. Eksempler på spørsmål som jeg og Wikstrøm deler, er «Liker du etternavnet ditt?», «Når skiftet du etternavn sist?», og «Hvor viktig opplever du at etternavnet ditt er som del av din identitet?». Ordlyder og svaralternativ er derimot ikke alltid helt like, men like nok til at spørsmålene gir sammenligningsgrunnlag.

4.5 Gjennomføring av undersøkelse

For å kunne hente inn data ble spørreundersøkelsen sendt ut til et utvalg informanter i Trøndelag. Prosessen virket vanskelig å få til, da kriteriene mine for å være med i undersøkelsen (omtalt i kapittel 1.3) var, om ikke veldig spesifikke, spesifikke nok til at det kunne bli utfordrende å få et representativt utvalg. Mangel på kontakter som kunne sette meg i kontakt med informanter var også et gjennomgående problem.

Under startfasen av utsendingen av spørreskjemaet ble det kun benyttet kontakter som videreformidlet undersøkelsen min til relevante interesserte. Dette var personer jeg gjerne kjente fra før, i visshet om at disse hadde store nettverk i kor, på arbeid, pensjonistforeninger, lesegrupper, etc. Det ble likevel vanskelig å få tilstrekkelig med informanter kun ved hjelp av disse leddene. Jeg sendte derfor ut undersøkelsen til alle styremedlemmer i samtlige pensjonistforeninger i Trøndelag. Dette ble lettere å gjennomføre enn en skulle tro – alt av kontaktinformasjon lå på det nasjonale nettstedet til Pensjonistforbundet (Pensjonistforbundet.no). 85 pensjonistforeninger ble kontaktet manuelt, og over 250 mailadresser for kontaktpersoner mottok forespørselen min. Flere av disse svarte igjen at de videresendte mailen til medlemmene i foreningen. Etter bare noen dager hadde jeg gått fra 30 gjennomførte svar til 80 svar. Deretter gjorde jeg det samme med voksenkor i Trøndelag. Det var mer utfordrende å finne kontaktinformasjon til korene enn til pensjonistforeningene, grunnet mangel på en felles nettside med kontaktinfo til styrene. Da gikk jeg manuelt inn på «google-søk», med søknadsmalen «*tettsted* + kor». Dette gjorde jeg til alle kommuner og mindre steder i Trøndelag/bydeler i Trondheim, var dekket. Ut fra søkene lå det ofte noen lokale nettsider med tilhørende kontaktinfo til ledelsene. Det ble derfor mye leting til for å finne mailadressene og kontaktinfo til hvert enkelt kor. Totalt ble nærmere 120 kor kontaktet.

Flere lignende måter å kontakte informanter på ble gjort, slik som frivillighetssentraler, historielag, danselag, musikklag, osv. Alt dette har tatt tid, men var verdt det da hele 208 personer valgte å gjennomføre spørreundersøkelsen. Flere ukjente var også villige til å hjelpe meg med å finne flere kontakter og å videresende mailer, som var nyttig.

4.6 Spørsmål i undersøkelsen

Det var viktig at spørsmålene var så gjennomtenkte at alle kunne svare på spørsmålene, og med så mange svaralternativer at samtlige fant noe de kjente seg igjen i. Spørsmålene var delt inn i 11 seksjoner; hver seksjon med et eget tema. Det fullstendige skjemaet er gjengitt i vedlegg 3.

Skjemaet besto av følgende temaer:

1. Om navnet
2. Skifte av etternavn
3. Etternavn og sted (her kommer de fire neste seksjonene, hvor informantene svarer på det som er relevant for dem)
4. Etternavn og sted: norske navn
5. Etternavn og sted: utenlandske navn
6. Sen-navn
7. Annet etternavn
8. Holdninger til ditt eget etternavn
9. Holdninger til andre typer etternavn
10. Bakgrunnsopplysninger om deg
11. Til slutt

Spørsmålene besto av to svarmåter; enten ved avkrysningsbokser, eller tekstbokser. Spørsmålene med avkrysningsalternativer varierte mellom å kun krysse av ett alternativ, og å krysse av flere. Maks antall avkryssninger på flervalgsalternativene var tre svar. Det var imidlertid vanskelig å sette en sperre for flere enn tre kryss på de aktuelle spørsmålene, så det var mulig for informantene å huke av samtlige alternativ.

Spørsmålene som besto av rene tekstbokser, varierte mellom langsvar og kortsvar. Kortsvarene var typiske spørsmål som alder, fødested, og ellers spørsmål som ikke krevde lengre setninger. Langsvarene ga rom for å gi mer utfyllende detaljer, og hadde ingen tekstbegrensning. De fleste feltene med mulighet for langsvar var “eventuelle tilleggsopplysninger”, som lå etter hvert eneste tema, hvor personer som ønsket å tilføye noe hadde mulighet til det.

4.6.1 Om navnet

Det innledende spørsmålet i undersøkelsen var “Hva er etternavnet ditt?”. Med dette innledende spørsmålet får man avklart med én gang hva etternavnet er, som jo store deler av undersøkelsen dreier seg om. Det kan virke som et enkelt spørsmål, men det er ikke alltid like åpenbart å vite hvilket etternavn man skal skrive ned. Det er derfor spesifisert i teksten at dersom man har flere slektsnavn eller etternavn (med eller uten bindestrek), eller et mellomnavn, gjelder spørsmålene i undersøkelsen det SISTE av navnene. En slik spesifisering gjør det lett for informantene å vite hvilket etternavn de skal skrive ned, og ikke minst ha vissheten om at resten av undersøkelsen omhandler akkurat dette navnet, ingen andre (med mindre noe annet er spesifisert). Det ville vært interessant å behandle alle etternavnene, men det ville gjort både selve undersøkelsen altfor lang å gjennomføre, samt blitt en mer omfattende forskning. Det var derfor best for samtlige parter at undersøkelsen kun omhandler det siste navnet.

Første spørsmål har et alternativ for de som ikke ønsker å oppgi etternavnet sitt, men som likevel vil være med i undersøkelsen. Siden etternavnene uansett blir erstattet i den ferdige oppgaven, ga det muligheter for at informanter kunne oppgi *type* etternavn. Her var svaralternativene korte og sammensatte gårdsnavn, gamle utenlandske navn, sen-navn og andre navn. Til slutt, før “Eventuelle tilleggsopplysninger til spørsmålene”, står et obligatorisk spørsmål: “Når fikk du etternavnet du har nå?”. Dette følges videre med seksjon 2: Skifte av etternavn.

4.6.2 Skifte av etternavn

Dette er en seksjon man ikke behøver å svare mye på med mindre man har skiftet etternavn. Innledningsvis står det “Hvor mange ganger har du skiftet etternavn eller stavemåte av etternavn etter at du ble myndig?”. Dersom man krysser av “0 ganger”, blar man om til neste side. Oppfølgingsspørsmålet på denne siden var “Når skiftet du etternavn sist?”. Bakgrunnen for dette spørsmålet var å kartlegge om informantene skiftet etternavn før eller etter den nye personnavnloven trådte i kraft i 2003 (jf. kap. 2.8).

Jeg spør avslutningsvis om informantens tidligere etternavn, og spesifiserer at det er frivillig å svare på. Det blir ikke fulgt opp noe mer om deres daværende etternavn, siden hovedfokus i denne oppgaven er deres nåværende. Jeg ønsket likevel å ta med spørsmålet, slik at de som ville,

kunne skrive det ned. Det ble også påpekt under testingen av spørreundersøkelsen at jeg burde forklare tydelig at det ikke vil være mer fokus på det daværende etternavnet, og at alle de resterende spørsmålene ville omhandle det nåværende navnet. Dette står derfor tydelig skrevet nederst i seksjonen.

4.6.3 Etternavn og sted

Denne seksjonen fungerer som en hovedseksjon for de neste underkategoriene, som omhandler mer spesifikt etternavn og sted/opphav. Denne seksjonen har ett spørsmål i tillegg til åpen tekstboks, med ordlyden «Hvilket land kommer etternavnet ditt fra?». De neste temaene fungerer som oppfølgingsspørsmål, etter at de har svart på denne hovedseksjonen.

4.6.3.1 Etternavn og sted: Norske navn og Etternavn og sted: Utenlandske navn

Informantene med norske etternavn fra gård, svarer på spørsmålene i denne seksjonen. De som ikke har det, blar videre. Spørsmålene i denne seksjonen kartlegger litt mer spesifikt fra hvilket område eller gård navnet kommer fra, om de bor i kommunen eller i fylket det kommer fra, og hvilken tilknytning de har til stedet. Er det egentlig viktig for folk at navnet sier noe om hvor man kommer fra? Under spørsmål om tilknytning til stedet, ligger ni svaralternativ, ut fra hva som er relevant for vedkommende. Den samme malen blir brukt i seksjonen for personer med utenlandsk navn, med tilpasninger (hvilket land eller språk navnet kommer fra, og opphav).

4.6.3.2 Sen-navn

Personer som har sen-navn, svarer på denne seksjonen. Her kommer spørsmål som sier noe om betydningen til etternavnet - hvem var for eksempel *John* eller *Jon* i *Johnsen*? Er det viktig for personen å vite hvem som bar navnet, og hvor mange generasjoner tilbake han eller hun levde? Hvor har han eller hun i så fall fått vite hvem denne personen var?

4.6.3.3 Annet etternavn

Mange bærer navn som ikke faller under kategoriene norske gårdsnavn, utenlandske navn eller sen-navn. I tillegg er det mange som ikke vet hva etternavnets opphav er. Derfor er denne seksjonen med for å inkludere at samtlige får frem sitt etternavn og eventuell bakgrunn. Seksjonen åpner med spørsmål om informanten vet opphavet til etternavnet sitt, og hva det

eventuelt er (opphav i betydningen språk, land og betydning). Deretter stilles det spørsmål til om informantene synes det er *viktig* å vite opphavet til etternavnet sitt.

4.6.4 Holdninger til ditt eget etternavn

I undersøkelsen vil jeg finne ut om informantene liker sitt eget etternavn, og hvilke holdninger de har til etternavnet sitt. Innvevd i spørsmålene ligger også spørsmål som sier noe om hvor viktig etternavnet er for ens identitet – er det veldig viktig? Ikke så viktig? Under formuleringen av dette spørsmålet hadde jeg først over seks svaralternativer som gradvis steg fra “veldig lite viktig” til “veldig viktig”. Dette endret jeg for enkelthets skyld til kun tre svaralternativer – det er lettere å kategorisere de som synes det etternavnet sitt er viktig og de som ikke synes det med kun tre svaralternativer, istedenfor å måtte hankses med mange. Dette kan også forvirre informantene.

På spørsmålet om hvor viktig etternavnet er for informantenes identitet, var jeg usikker på om jeg skulle inkludere selve begrepet *identitet*, eller om jeg skulle formulere meg annerledes. Dette var fordi det kan være vanskelig for informantene å tolke konkret hva som menes med begrepet. Begrepet er, jf. kap. 1.1.2 og 2.11, veldig bredt, og kan feiltolkes dersom en ikke ser det i rett sammenheng. Jeg valgte likevel å ta med begrepet i spørsmålet, men formulerte det på en slik måte at informanten vet at det er *hans* eller *hennes* identitet det er snakk om, ikke en kollektiv identitet. Problemstillingen i masteroppgaven viser til hvilken betydning etternavn har for *egen* identitet, og derfor var det viktig å presisere hvordan jeg ville at ordet skulle bli oppfattet. Spørsmålet var som følger: “Hvor viktig opplever du at etternavnet ditt er som del av din identitet?”.

4.6.5 Holdninger til andre typer etternavn

Forskningsspørsmålene «Er det sammenheng mellom sosial tilhørighet og holdninger til typer etternavn og oppfatning om identitet til eget etternavn?» og «Har geografisk tilhørighet noe å si for hvordan en opplever holdninger til eget og andres etternavn, og identitet til eget etternavn?» omhandler holdninger til andres etternavn, og ikke bare sitt eget. Med ulike spørsmål kunne jeg avdekke holdninger som finnes blant informantene. Jeg valgte ut tre eksempel navn fra hver etternavntype, som representerte hele gruppen. Kriteriene mine var at navnene er utbredt i Norge, og at de oppfyller kriteriene til etternavntypen de blir plassert i. Det kan være problematisk for

informantene å vite nøyaktig *hva* etternavntypene betyr, og derfor sto det klart foran spørsmålene hva som menes: “Med *typer* etternavn menes etternavn fra gårdsnavn, -sen-navn, gamle utenlandske etternavn i Norge, o.a. I spørsmålene under er det spesifikke navn, men de er ment som eksempler på ulike typer”.

Spørsmålene om holdninger til andre etternavn var ment å fokusere på sosiale og geografiske forskjeller. Spørsmål som “Kryss av den etternavnstypen du synes er finest” og “Kryss av den etternavnstypen du synes er minst fin”, avdekker hva folk tenker som typiske “fine” og “mindre fine” etternavn. Det er lagt til et alternativ under disse spørsmålene med “Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene”. Oppfølgingsspørsmål til disse var *hvorfor* informantene mente disse etternavnstypene var finest/minst fine, med et bredt utvalg svaralternativer (her kunne de krysse av inntil 3 svar). Eksempler er sosial tilhørighet, at navnet er enkelt, ordlyd, betydning, stavemåter, tilhørighet, etc. Jeg ønsket å ha med sosial tilhørighet som et alternativ for å undersøke eventuelle mønster i hva som er typiske statusetternavn og det folk ser på som fine etternavn, og om navn med lav status har sammenheng med mindre fine etternavn.

Deretter kommer spørsmål rettet til *konkrete* etternavn, ikke etternavnstyper, hvor informantene skulle krysse av (inntil 3 svar) hvem de tror har lavest og høyest formue, og hvem som bor i byen eller på bygda. Grunnen til at det her ble valgt konkrete etternavn og ikke etternavnstyper, var hovedsakelig fordi typer inneholder et veldig bredt spekter etternavn, og jeg ønsket her å sammenligne de ulike navnene jeg hadde plukket ut med hverandre. Av eksemplene jeg hadde i type-spørsmålene – var det enkelte av disse etternavnene som skilte seg mer ut hos informantene? Gav eksempelnavnene i samme navnekategori samme assosiasjoner hos informantene, eller var det noen som skilte seg ut på spørsmålene?

4.6.6 Bakgrunnsopplysninger om deg

Demografiske opplysninger som kjønn, alder, fødested, høyeste fullførte utdanning og sivilstatus var sentrale punkt ved analysen. På spørsmålet om informantenes fødested, står det at de gjerne må skrive bydel, bygd, eller mer avgrenset område. Dette står skrevet blant annet for å studere eventuelle sosioøkonomiske og geografiske aspekter. Det var ønskelig at informantene skrev mer konkret område i Trondheim by enn kun «Trondheim», slik at det var mulig å kartlegge hvilket

sosioøkonomisk strøk informantene er født. Er det flere med typiske lavstatusnavn i lavinntektsområder, og flere med typiske høystatusnavn i høyinntektsområder? En annen viktig årsak til at nettopp fødested er viktig å innhente informasjon om, er hvorvidt det er forskjellige funn på informanter fra bygda og i byen. Dette er et sentralt tema i problemstillingen, og ligger også til grunn i forskningsspørsmålet: «Har geografisk tilhørighet noe å si for hvordan en opplever holdninger til eget og andres etternavn, og identitet til eget etternavn?».

Å vite kjønn på informantene var viktig, først og fremst for å se andel menn og kvinner som deltok i undersøkelsen, men også i sammenheng med problemstillingen om navneskifte og kjønn. Flere kvinner enn menn skifter etternavnet sitt (jf. kap. 2.11.4), og det kan være aktuelt å undersøke etternavn som identitetsmarkør hos kvinner som har skiftet navn ved ekteskap, samt om gifte kvinner faktisk har skiftet etternavn, eller beholdt sitt fødenavn. På samme måte vil jeg undersøke om menn har skiftet til ektefellens etternavn.

4.7 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for fremgangsmåte for spørreskjema. Gjennom plattformen *SurveyXact* har jeg utformet spørreundersøkelsen som 208 trøndere har svart på via mail, og her har de svart på spørsmål om holdninger og identitet tilknyttet etternavn. Hver seksjon i skjemaet er presentert, med eksempler på spørsmål og svaralternativ. Begrep som *fine navn* og *identitet* har ikke blitt definert i selve undersøkelsen, slik at jeg ikke legger føringer til informantene.

5. Innledning til analyse og generell framstilling av data

5.1 Innledning

Det ble totalt sendt inn 208 besvarelser til undersøkelsen, og det er disse som blir mitt primærmateriale og dermed også utgangspunktet til forskningen. I denne delen presenterer jeg generelle data fra spørreundersøkelsen, som en innledning til resten av analysen og diskusjonen. De neste kapitlene vil undersøke ulike problemstillinger ut fra forskningsspørsmålene, med ulike fokusområder i hvert kapittel. Jeg henviser til data fra dette kapitlet der det er relevant.

Strukturen i de neste kapitlene vil være en innledende del for hvert kapittel, med forklaring av fokusområde og hvilke forskningsspørsmål som undersøkes. Deretter fremstiller jeg resultatene sammen med tekstforklaring, etterfulgt av en diskusjonsdel som drøfter tallene. Hovedtemaene er identitet og etternavn (kapittel 7), holdninger til eget etternavn (kapittel 8), og holdninger til andre etternavn (kapittel 9). I tillegg går jeg i kapittel 6 mer grundig gjennom etternavntypene til informantene. Dette er viktig både fordi den overordnede problemstillingen, samt forskningsspørsmålene, krever innsikt i etternavnene til informantene for å kunne svare på oppgaven. Kapittel 10 tar utgangspunkt i trønderske navn, samt problemstillinger rundt utdanning, by og land. Som en oppsummerende og samlende drøfting, tar kapittel 11 opp hovedfunnene på tvers av kapitlene.

5.2 Kjønn

Av 208 informanter kan vi se at kjønnsfordelingen er ganske jevn. Dette betyr at det i analysen kan tas utgangspunkt i at kjønnene er relativt likt fordelt, og at ett kjønn ikke er mye mer representert enn det andre. Det vil bidra til holdbarhet i undersøkelsen og gir færre feilkilder. Som vi ser i tabell 2, ligger fordelingen på 51,0 % menn og 49,0 % kvinner.

Tabell 2 Kjønn blant informantene

Menn	Kvinner
106 51,0 %	102 49,0 %

Den jevne fordelingen er resultat av bevisst kontakt med ulike foreninger hvor begge kjønn er representert. I tillegg har f.eks. kontakt med rene mannskor og rene kvinnekor hjulpet i prosessen, men da har det også vært viktig å kontakte omtrent like mange av slike kor, for å ikke få overrepresentasjon av ett kjønn. Kjønn vil bli diskutert nærmere under flere temaer.

5.3 Alder

I undersøkelsen blir informanten bedt om å oppgi alderen sin. Jeg har i tabell 3 kategorisert alderen til informantene, med tre ulike kategorier. Disse består av «50-årene og under», «60-årene», og «70-årene og eldre». Dette er for å få samlet dataene mer, da det er lite hensiktsmessig å fordele alder på mange flere kategorier, grunnet representativitet.

Tabell 3 Alder blant informantene

50-årene og under	60-årene	70-årene og eldre
66 31,7 %	61 29,3 %	81 38,9 %

5.4 By og land

Forskningsspørsmål a) lyder slik: “Har geografisk tilhørighet noe å si for hvordan en opplever holdninger til eget og andres etternavn, og identitet til eget etternavn?”. Forholdet mellom by og land er altså en viktig del av min studie. I undersøkelsen ble informanten bedt om å oppgi fødested, og jeg har kategorisert svarene med “Trondheim” og “Landkommuner”. Dette er for å få en oversikt over hvor informantene er fra, uten å gå nærmere inn på akkurat geografisk område. Det er ikke nødvendig å vite nøyaktig *hvilken* landkommune en informant er fra i denne sammenhengen – alle som har svart at de er født utenfor Trondheim by, blir satt i kategorien “land”. Mitt hovedfokus i oppgaven er å undersøke by (her: Trondheim) mot landkommuner.

Tabell 4 Geografisk utbredelse blant informantene

Trondheim	Landkommuner
71 34,1 %	137 65,9 %

5.5 Utdanningsnivå

En viktig årsak til at informantene besvarte spørsmålet om høyeste fullførte utdanning, var for å undersøke eventuelle mønster ved utdanningsnivå i sammenheng med by og land, og utdanningsnivå i sammenheng med etternavntyper. I tabell 5 har jeg presentert en oversikt over informantenes utdanningsnivå, for å få et overblikk. Det er helt klart flest informanter med universitets- eller høyskoleutdanning, med 64,9 % (her regnes både inntil 4 år, og mer enn 4 år). Dette vil diskuteres ytterligere i kapittel 10. Jeg har bevisst valgt å henvende meg til grupper og organisasjoner som ikke åpenbart representerer høy eller lav utdanning, men har et nøytralt utgangspunkt (kor, pensjonistforeninger, frivilligsentraler, etc.).

Tabell 5 Høyeste utdanningsnivå blant informantene

Grunnskole/ folkeskole/ realskole	Videregående/ gymnas	Fagskole/fagbrev	Høyskole/universitet (inntil 4 år)	Høyskole/universitet (mer enn 4 år)
13 6,3 %	23 11,1 %	37 17,8 %	71 34,1 %	64 30,8 %

5.6 Etternavntyper

I kapittel 6 undersøker jeg nærmere de ulike etternavntypene til informantene, men her er en samlet oversikt. Etternavntypene vil være sentrale i hele analysen, og de er kategorisert slik det også er gjort i spørreundersøkelsen (jf. kap. 4), med gamle utenlandske navn, sen-navn, usammensatte gårdsnavn, sammensatte gårdsnavn, og andre navn. “Andre navn” er for informantene som enten ikke har oppgitt navn, eller som har navn som er vanskelig å plassere i de allerede etablerte kategoriene.

Tabell 6 Informantenes etternavntyper

Gamle utenlandske navn	Sen-navn	Usammensatte gårdsnavn	Sammensatte gårdsnavn	Andre etternavn
9 4,3 %	25 12,0 %	64 30,8 %	108 51,9 %	2 1,0 %

Som vi ser i tabellen, er det uten tvil sammensatte gårdsnavn som dominerer blant mine informanter, med hele 51,9 %. Usammensatte gårdsnavn er det 30,8 % som bærer, mens sen-navn, gamle utenlandske navn og andre navn ligger lavere, med 12,0 %, 4,3 % og 1,0 %.

6. Etternavntyper i spørreundersøkelsen

6.1 Innledning

Her presenterer jeg de ulike etternavntypene jeg har tatt utgangspunkt i denne undersøkelsen: gamle utenlandske navn, sen-navn, usammensatte gårdsnavn, sammensatte gårdsnavn og andre etternavn. Denne delen blir et slags utgangspunkt for de senere kapitlene: For å kunne si om holdninger og identitet er forskjellig ut fra hvilken etternavntype man har, må informantenes etternavntyper først presenteres. I Tabell 6 ser vi en fordeling av hvor mange informanter som bærer hvilken type etternavn. Jeg vil videre i dette kapitlet gå mer spesifikt inn i de ulike typene, hvor resultater og diskusjoner blir undersøkt hver for seg. Som også nevnt i kapittel 1.2, er alle navn i undersøkelsen anonymiserte, og erstattet med et navn som samsvarer i betydning, antall bærere, etternavntype og helst opphavssted.

6.2 Gamle utenlandske navn

6.2.1 Innledning

Som sett i Tabell 6, faller 9 av 208 informanter under kategorien “gamle utenlandske navn”. Felles for etternavnene i denne kategorien er at de opprinnelig kommer fra europeiske land, og samtlige fra land som gjennom import har blitt båret av personer i høyere sosiale lag (Utne 2020, s. 26). Landene informantene bærer stammer fra henholdsvis Tyskland, Danmark/Slesvig-Holstein og Sverige, og jeg vil gå nærmere inn på betydning og opphav til navnene nedenfor. Mer inngående beskrivelser, sammenligninger og diskusjoner vil bli tatt opp i drøftingsdelen.

6.2.2 Resultat

Informantene med gamle utenlandske navn fordeler seg på tre ulike etternavntyper: navn fra yrker, patronymer og navn fra sted. To av informantene bærer navn fra yrker (Veka 2001), slik som *Dreyer* og *Fleischer*. Disse navnene har opphav fra Danmark og Tyskland.

Friele, en annen informant, har navn med tysk avledning fra et personnavn, og fungerer som et kjælenavn, eller kallenavn for personen. Dette er et patronym, uten suffikset -sen eller -son. Informanten hevder at navnet opprinnelig er tysk, men at hun har forfedre som tok med seg navnet til Sverige, og deretter til Norge.

De siste etternavnene av informantene med gamle utenlandske navn, består av navn fra sted, i ulike avledninger: Ett av navnene er et utbredt -rup navn fra Danmark, og fire av navnene er beskrivelser på naturformasjoner fra sted, fra Sverige og Danmark. Ett av disse etternavnene ble ikke oppgitt av informanten, men ble beskrevet som “sammensatt av naturelementer”, “naturformasjon”, og i tillegg som et stedsnavn. *Naturformasjon* blir definert som “foreteelse i landskap, med en bestemt (markant) form; formasjon i naturen” (NAOB under *naturformasjon*), og informanten vil derfor bli kalt *Sundberg*, basert på beskrivelsene til informanten og de topp 100 mest brukte etternavn i Sverige per 2020 (SCB 2021).

Det siste etternavnet som viser stedstilknytning, betegner (opprinnelig) en persons hjemsted. Navnet er *Holst*, og kommer opprinnelig fra det som var Slesvig-Holstein. Navnet er et innbyggernavn.

6.2.3 Drøfting

Som vist i kapittel 2.7, har mange importnavn historisk sett hatt betydninger som kallenavn, stedsnavn, yrkesnavn, innbyggernavn fra områdenavn og patronym. Dette ser vi også i etternavnene til informantene. I materialet mitt, av informantene med gamle utenlandske navn, bærer flertallet navn fra sted, hvorav også én bærer innbyggernavn fra sted. I tillegg har to informanter yrkesnavn, og én patronym/kjælenavn. Av etternavntypene i Europa som stadfestet seg i Norge, kan vi se at *kallenavn* eller *egenskaper* ikke er representert i utvalget mitt. Dette er navn som gjerne sier noe om personen det er snakk om (jf. kap. 2.7). At denne etternavntypen ikke er i utvalget, kan også ha noe med at kun 9 av 208 informanter bærer gamle utenlandske navn, noe som gir et begrenset utvalg.

Dreyer og *Fleischer* har som nevnt tradisjonelle yrkesnavn som etternavn. Kapittel 2.7 presenterer hvordan slike, i utgangspunktet, *vanlige* yrkesnavn har fått en såpass høy status i Norge, historisk sett. I dag er etternavn med yrkesbetydning en av de aller mest vanlige etternavntypene i Europa, men historisk sett i Norge, ble disse forbeholdt sosieteteten og overklassen. Informanten *Dreyer* oppga at hans forfader kom fra Danmark til Trondheim på slutten av 1700-tallet, og har siden videreført navnet til generasjonene som fulgte. Bare at navnet fungerte som slektsnavn allerede på 1700-tallet, gir en indikator på at det var det høyere sosiale

lag som bar navnet, jf. Utne (2020, s. 27). Den faste etternavnskikken ble ikke utbredt i Norge før ved siste halvdel av 1800-tallet, og før denne innføringen bar nærmest utelukkende overklassen slektsnavn. Det andre etternavnet med yrkesbetegnelse, *Fleischer*, kommer fra Tyskland, og er ifølge informanten selv fra før 1600-tallet. Begge etternavnene er sjekket opp i Digitalarkivet. Etternavnet til informanten er en anerkjent militærslekt med eget våpenskjold, og viser til forfedre med høye militære stillinger. Mange utenlandske fra overklassen hadde militære stillinger rundt denne tiden (jf. kap. 2.7). Dette navnet, i likhet med det danske Dreyer, har blitt videreført fra far til sønn (og datter), og har tilhørt overklassen. Begge etternavnene har lang slektstradisjon i Trondheim, og har påvirket samfunnet og byen gjennom viktig næringsliv og høytstående stillinger (kilder fra slektsbøker og Digitalarkivet).

Informanten *Friele*, har som nevnt opphav fra personnavn. Dette er en form for patronym, men i motsetning til i Norge er det uten det sedvanlige patronymsuffikset *-sen*, eller genitiv-*s*, ofte brukt i engelsk og i tysk etternavnskikk, som Edwards, Irgens, etc.. I kapittel 6.3 går jeg nærmere inn på informanter med norske *sen*-navn. De fleste informantene i denne kategorien, kommer imidlertid fra sted – 6 av 9 informanter. Hvor vanlig utenlandske etternavn fra sted er, eller *var*, i tidsperioden hvor utenlandske etternavn kom til Norge, finnes ikke gode kilder på. Kunze (2004, s. 65) skriver at det for tysk ikke er opplysninger om hvor vanlige ulike etternavntyper er. Kunze har imidlertid listet opp de vanligste etternavnene fra telefonlisten i Tyskland i 1995 (2004, s. 198), hvor «Herkunftsnamen», eller stedsnavn, er lite representert. «Berufsnamen», eller yrkesnavn, er de 14 vanligste navnene. «Herkunftsnamen» kan man regne med ikke samsvarer med det norske gårdsnavnet, men heller navn fra byer, større tettsteder, o.l.. Denne listen kan derimot virke misvisende for å se hvor vanlige *typer* er – i Norge er *sen*-navn de vanligste etternavnene, men flest nordmenn er bærere av gårdsnavn. Det er godt mulig at noe lignende er tilfelle i Tyskland/evt. andre europeiske land.

Som nevnt i 6.2.2, har etternavnene fra sted ulike betydninger og opphav. *Holst* viser til et innbyggernavn fra område, og kan sammenlignes med det norske *trønder*, *østfolding*, *nordlending*, etc. Det kan virke problematisk å skulle plassere *trønder* i samme bås som eksempelvis et sammensatt gårdsnavn, *Solbakken*. Likevel sier begge etternavnene noe om tilhørighet til sted, og har derfor, i det overordnede perspektivet, blitt plassert sammen.

Informanten med det danske -rup-navnet, her kalt *Kolderup*, har navn på en landsby i Danmark. Likevel har navnet til informanten opphav fra en gård (ekte slektsnavn undersøkt i Søndergaard 2000). Etterleddet *-rup* er svært vanlig i Danmark, med eksempler som Hellerup, Kastrup og Schjelderup. Etterleddet har samme etymologisk bakgrunn som mange norske etternavn som ender med *-torp*, og for øvrig også det engelske *-thorpe* (Veka 2001). De resterende etternavnene i kategorien stedsnavn, viser til navn av sted med før- og etterledd, altså sammensatte stedsnavn. I tillegg er de, som også nevnt i 6.2.2, landskapsbeskrivelser, i likhet med mange av informantene med *norske* sammensatte gårdsnavn (jf. kap. 6.5).

Som illustrert, er det av gamle utenlandske navn utvilsomt vestlige, europeiske land som har dominert. I mitt materiale finner vi etternavn fra Sverige, Danmark/Slesvig-Holstein og Tyskland – det er altså ikke representert etternavn fra andre land som ellers har hatt en fast etternavnskikk i Norge. Dette gjelder særlig land som England, Nederland og Frankrike (jf. kap. 2.7). Vi finner likevel under kategorien “andre etternavn” to etternavn som tilhører fransk og engelsk opphav, men hvorfor disse etternavnene ikke blir presentert under “gamle utenlandske navn”, vil bli nærmere argumentert for i kapittel 6.6. Det er likevel ikke overraskende at de etternavnene i mitt materiale som faktisk faller under kategorien “gamle utenlandske navn”, opprinnelig kommer fra nærliggende land eller grenseland. Unionen Danmark-Norge, med hovedsete i København, utgjorde en viktig faktor til at faste slektsnavn ble innført i Norge. Gjennom utsendinger fra København fikk danske og tyske embetsmenn, militære ledere, prester, futer og sorenskrivere gode stillinger i Norge, og bidro til tidlig bruk av faste slektsnavn (Veka 2001, s. 25). Av historiske årsaker er det altså en naturlig forklaring på hvorfor informantene innenfor denne kategorien har etternavn fra de spesifikke landene.

6.3 Sen-navn

6.3.1 Innledning

25 informanter oppgir å ha sen-navn som siste ledd i navnerukka, og er i antallet færre enn informantene med sammensatte og usammensatte gårdsnavn (jf. tabell 6). Jeg skal her gjennomgå resultatene som er felles for patronymbærerene i mitt materiale, og undersøke ulike aspekter og problemstillinger tilknyttet etternavnene deres.

6.3.2 Resultat

Felles for nærmest samtlige sen-navn i materialet mitt, er at de er sekundærpatronymer og ikke primærpatronymer. Det vil si at de fleste etternavnene har opphav fra en forfader som ikke er far, og fungerer som et fast etternavn (ref. kap. 2.6). Imidlertid er det to informanter som beskriver etternavnet sitt som primærpatronym, altså oppkalt etter far (én generasjon bak). Én av disse, *Pettersen*, er en kvinne som skiftet etternavn da hun giftet seg. En kan anta at det er ektefellens far som heter *Petter*, ikke informanten selv. Den andre informanten med primærpatronym, *Hansen*, er også kvinne, samboer, og fikk etternavnet ved første innmelding til Folkeregisteret. Her er det, i motsetning til *Pettersen*, sannsynligvis kvinnens far som het *Hans*. Det er imidlertid uklart hvordan disse informantene har fått primærpatronym, da det med lovene av 1923 og 1964 ikke var mulig å ha som etternavn, og av 2002 kun var mulig med -son og -sønn som primærpatronym.

De andre informantene oppgir at opphavet til etternavnet kommer fra to eller flere generasjoner siden. De fleste, 47,5 % av informantene, mener etternavnet har opphav 3-5 generasjoner bak, altså olde-, tipp-, eller tipp-tipp-oldeforeldre. Disse tallene finner vi i vedlegg 1, i tabell 1. I tabell 2, viser resultatene hvor mange av informantene med patronym som faktisk vet hvem som er opphav til etternavnet – for eksempel hvem som er John i navnet Johnsen, o.l.. Dataene viser at det er tilnærmet jevnt om informantene vet opphavet eller ikke, med 44,6 % på at de ikke vet hvem det er og 42,9 % på at de vet hvem det er. 12,5 % har svart at de er usikre.

24 av 25 informanter med patronym som etternavn har suffikset -sen bak opphavsnavnet. Den siste informanten har suffikset -son, som har samme betydning, men er mindre utbredt i norsk etternavnskikk. Informanten, *Svensson*, skriver imidlertid at opphavet til etternavnet kommer fra Sverige.

6.3.2 Drøfting

Som vist, oppga flertallet av informantene at opphavet til etternavnet kom fra tre til fem generasjoner bak. Dette samsvarer med hvordan primærpatronymer gradvis ble til sekundærpatronymer ved innføringen av den første navneloven av 1923 (jf. kap. 2.6 og 2.8). Informantene som har svart i undersøkelsen er 40 år og eldre. Det vil si at når de oppgir at

personen som har opphavet til patronymet er tre til fem generasjoner bak, kan vi tenke oss en viss tidsramme hvor de fleste har gått over fra primærpatronym til sekundærpatronym. En *generasjon* omfatter om lag $\frac{1}{3}$ århundre, eller 33 år (Nilstun 2020). Flere tok i bruk patronymer ved innflytting til byene mot siste halvdel av 1800-tallet, og sekundærpatronym ble derfor mer og mer vanlig (Utne 2020, s. 39). Enkelte informanter har også oppgitt at opphavet til patronymet kommer fra sjette generasjon eller mer, og noen har oppgitt to generasjoner. Det er altså ulikt hvor langt tilbake vi skal før patronymene ble til faste etternavn, men det er også ulikt aldersspenn på informantene. Det kan derfor hende at én informant er en hel generasjon under en annen informant. Det dominerende er uansett at opphavet kommer fra et sted mellom informantenes oldeforeldre og tipp-tippoldeforeldre (jf. tabell 1 i vedlegg 1).

Slik vi så i resultatdelen 6.3.2, hadde én informant suffikset -son og ikke -sen, slik som de andre patronymene. *Svensson* skrev en kommentar som sier mye om den historiske konteksten og sammenhengen mellom etternavn og yrke: “Min bestefar som var fra Sverige het opprinnelig *Løfkvist* [erstatningsnavn], men skiftet navn da han valgte yrke på sjøen”. Etternavnet til *Svensson* har antakelig opphav fra informantens oldefar, og ble tatt i bruk for første gang av hans bestefar. Å endre etternavn fra gårdsnavn til patronym grunnet yrkessammenheng, er ikke ukjent. Det var vanlig som følge av den økende arbeiderklassen på 1800-tallet og industrialiseringen i byene å ta i bruk primærpatronym istedenfor gårdsnavn. Dette fordi gårdsnavnet ofte fungerte som en bostedsadresse, og når man brøt med gården eller hadde yrke utenfor bygda, var det ikke lengre nødvendig med gårdsnavnet (Veka 2001, s. 15). Utne (2020, s. 24), skriver at faste etternavn kom i bruk i større omfang i Norden rundt år 1900, og Sverige før Norge. Informanten *Svensson* er 67 år gammel, og om man regner med én generasjon som 33 år (Nilstun 2020), er bestefaren født på slutten av 1800-tallet. Med faste etternavn som normalt fra rundt 1900, samsvarer skiftet fra primærpatronym til sekundærpatronym med det som var normalt i Sverige på denne tiden.

I dag viser tall at flere og flere nordmenn velger å beholde etternavn som ikke er patronymer (Veka 2001, s. 16), som en stor kontrast til den hyppige bruken av patronymer på 1800-tallet. I de 100 mest brukte etternavn i Norge fra 2013, er faktisk 16 av de 20 mest brukte, etternavn navn med patronymending (SSB u.d. (b)). Slike likheter ser vi igjen i andre skandinaviske land, som

Danmark og Sverige, som også topper etternavnlistene med sekundærpatronymer. Den sedvanlige bruken av sen-navn i Norge kan ha ført til at etternavnet føles mer upersonlig enn andre mer særpregete navn, som også Veka (2001, s. 16) påpeker. Sen-navn som identitetsmarkør vil diskuteres i kapittel 7, og holdninger til sen-navn fremstilles i kapittel 8 og 9. Patronymer som spesielt utbredt i Trøndelag, blir også presentert i kapittel 10.

6.4 Usammensatte gårdsnavn

6.4.1 Innledning

Av informantene som var med i undersøkelsen, er det 64 personer som har etternavn av usammensatt gårdsnavn. Dette tilsvarer 30,8 % av alle informantene, og er den nest mest brukte etternavntypen i mitt materiale, etter sammensatte gårdsnavn (ref. tabell 6). I denne kategorien finner vi mange ulike varianter av usammensatte gårdsnavn. Jeg kunne valgt å dele inn etternavntypene i enda mindre grupperinger, slik at det var enda tydeligere skiller mellom navnene. Dette droppet jeg imidlertid av praktiske årsaker iht. spørreundersøkelsen, og for å heller undersøke de ulike morfemene og avledningene for usammensatte navn i denne delen av oppgaven. Sist i resultatdelen ligger en tabell som viser hvilke endinger av usammensatte gårdsnavn informantene har. Én kategori viser “Uspesifiserte varianter”, som kun betyr at informanten har valgt å ikke oppgi etternavnet sitt, men beskrevet det som usammensatt gårdsnavn. Det er derfor umulig å vite hvilken ytterligere kategori jeg skulle plassert etternavnet i.

6.4.2 Resultat

Informantene har, som nevnt, flere varianter og avledninger av usammensatte navn. Noen av disse er etternavn med ubestemt form, og etternavn med bestemt form. Eksempler på ubestemt form hos informantene er *Dal*, *Dahl*, *Lie*, *Berg*, etc., mens *Haugen*, *Lien* og *Bakken* er eksempler på informanter med bestemt form. Utover disse etternavnene finner vi andre mer lokale geografiske avledninger på etternavnene, altså etternavn som i stor grad kommer fra Trøndelag. Dette er navn som (i kategorien “usammensatte gårdsnavn”) gjerne har suffikset *-an*, som for eksempel *Reitan*, *Stubban*, *Lian*, *Risan*, etc. Felles for de fleste etternavnene, er uansett at de beskriver et landskap, et sted eller en naturformasjon. Trønderske etternavn vil diskuteres mer i kapittel 10.

Flere usammensatte gårdsnavn bærer også suffiksene *-um*, *-em* og *-ing*, som for eksempel *Tanum*, *Kattem* og *Røssing*. Disse er ikke opphavlige avledninger, men egne ord eller røtter, men de kan *se ut* som avledninger med dagens skrivemåte. Ordene eller røttene betyr henholdsvis *heim* og *eng*. Disse er relativt vanlige avledninger i dag. Det finnes også varianter som går på variasjoner av selve stammen i materialet mitt – etternavn som har samme semantiske betydning, men som har ulik skrivemåte. Vanlige eksempler er *Dal* og *Dahl*, *Li* og *Lie*, og *Aas* og *Ås*. Felles for eksemplene her er at samtlige står i ubestemt form, men enkelte informanter har også bestemt form, som *Dahlen*. Enkelte informanter har også oppgitt personlige årsaker til endring fra en skrivemåte til en annen (jf. kap. 6.4.3 og 9.3.3). I tabell 7 ligger kategorien “Navn med eldre ortografi” under de andre kategoriene og under totalsummen av etternavnene, som utgjør 17,2 % av usammensatte navn. Dette er navn som har dansk skrivemåte.

Tabell 7 Varianter av usammensatt gårdsnavn

	Antall	Prosent
Ubestemt form	33	51,6 %
Bestemt form (med -en-ending)	16	25,0 %
-an	5	7,8 %
-ing	3	4,7 %
-em, -um	6	9,4 %
Uspesifiserte varianter	1	1,6 %
Sum	64	100 %
Navn med eldre ortografi (<i>Aas, Lie, etc.</i>)	11	17,2 %

6.4.3 Drøfting

I utvalget mitt er det, som vist, flere varianter av usammensatte gårdsnavn. Enkelte av disse navnene er faktisk *ikke* usammensatte når en bryter ordene ned i en morfologisk analyse, men er plassert som usammensatt likevel. Jeg vil likevel forsvare valget mitt om å plassere navnene slik jeg gjorde: Som nevnt i kapittel 2.5, argumenterer jeg for at jeg kategoriserer etternavnene slik *informantene* ville ha kategorisert dem, siden holdnings- og identitetsaspektet baserer seg på deres meninger.

Eksempler på etternavn som har blitt plassert som usammensatte gårdsnavn, men som strengt tatt ikke er usammensatte, er *Nerdrum*, *Tanem*, og *Kattem*. Disse tre etternavnene har til felles at de er komprimert og blitt forkortet fra første skriftlige kilde til i dag, og det er derfor ikke to tydelig

sammensatte ord som er slått sammen, men et utvasket skille. For å eksemplifisere: *Nerdrum* har opphav fra gudenavnet *Njorðr* (Njord) + *vin*, gno. *vin*, ‘naturlig eng, beite’ (Veka 2001). Lignende variasjoner av navnet finner vi i for eksempel *Nerem*, men som har *-heim* som siste ledd istedenfor *-vin*. I min kategorisering av etternavn ville eksempelvis *Nerem* blitt plassert under usammensatte gårdsnavn, mens *Nærheim/Nerheim* ville stått som sammensatt. Den morfologiske betydningen og opphavet til disse navnene er lik, men skillet mellom sammensatt og usammensatt er av ulik art. Navnene *Tanem* og *Kattem* er i likhet med *Nerdrum* satt sammen av to ord hvorav siste ledd består av et svært vanlig navneledd; *-heim*.

Som vi har sett, er det variasjon av skrivemåter og grammatiske former av etternavnene i denne kategorien. Fra et onomastisk ståsted, historisk sett, er det imidlertid noen slutninger man kan trekke, kun ved å se på de grammatiske formene til gårdsnavnene. Etternavn med ubestemt form, jf. *Aas*, *Li*, etc., er ofte opphavlig fra eldre gårder enn sammensatte gårdsnavn, så vel som usammensatte gårdsnavn med bestemt form, jf. *Aasen*, *Lien*, etc. (jf. kap. 2.5). Usammensatte gårdsnavn med bestemt form er derimot ofte eldre enn sammensatte gårdsnavn, som *Bjerkaas* eller *Vestli*. De 33 informantene som bærer ubestemte, usammensatte gårdsnavn, har likevel nødvendigvis ikke like lang slektshistorie som gårdene: Ofte har noen av de siste generasjonene bodd på gårder med gamle navn. I tillegg har mange nordmenn endret etternavn fra sammensatt til usammensatt gårdsnavn gjennom generasjoner, som for eksempel informantene *Dahl* og *Mo*, hvor etternavnene en gang het *Grandal* og *Mobakken* (også jf. kap. 9.3.3).

6.5 Sammensatte gårdsnavn

6.5.1 Innledning

Som oversikten i kapittel 5.6 viser, er det klart flest informanter som bærer sammensatte gårdsnavn, med hele 51,9 %. Med så mange navn innen samme navnetype, er det umulig å ta for meg alle navnene konkret, men jeg vil presentere fellestrekk ved mange av etternavnene, samt se på noen enkeltnavn.

6.5.2 Resultater

Felles for etternavnene i denne kategorien, er at alle er sammensatt av to eller flere ledd, i motsetning til usammensatte gårdsnavn. Etternavnene stammer sannsynligvis fra en gård eller et sted, som i senere tid har fungert som fast etternavn, uavhengig av navnebærernes bosted. Noen

av etternavnene til informantene er gjennomsiktige: det er lett å forstå betydning og opphav. Andre har en mer tvetydig eller uklar etymologi. Eksempel på gjennomsiktige etternavn hos informantene er *Nordli*, som i likhet med *Sørli* sier noe om himmelretningen til stedet eller gården navnet har fått opphavet fra, og at gården ligger i en li. Navnet er såpass lett å tyde at det skal være uproblematisk å forstå betydningen av navnet. Andre gjennomsiktige etternavn i materialet mitt er *Granaas*, *Solberg* og *Lillehaug*, som henholdsvis også er direkte landskapsbeskrivelser av områdene. Andre etternavn kan være vanskeligere å tyde, og krever tidlige skriftlige kilder som kirkebøker og navneregistre som kan fortelle om navnets opphav. Eksempel på et slikt etternavn er *Kjelset*, hvor det første leddet både kan komme av *kella* f. 'kjerring', eller *kelda*, 'kilde' (Rygh 1903, s. 243). Ingen av betydningene kan åpenbart tydes kun ut fra å lese etternavnet.

Mange gårdsnavn beskriver naturformasjoner, himmelretninger og landskap, men en god del kommer også av mannsnavn etter gårdseiere. Slike etternavn finner vi flere av i undersøkelsen min, som *Torsgård*, *Haraldsvik*, *Jonsgård* og *Amundstad*. Samtlige andreledd hos informantene med en slik type gårdsnavn inneholder -gård, -vik og -stad, som indikerer bosted, med personnavn (førsteledd) i genitivsform, som indikerer tilhørighet og eierskap. Flere andreledd til slike typer navn kan man ellers se i -rud, -lien, -øy, etc.

6.5.3 Drøfting

Som også fremstilt i kapittel 2.5, er 70 % av Norges befolkning bærere av gårdsnavn (Veka 2001, s. 17), og en antakelse av Utne (2020, s. 108) er at det per 2020 er 60 % etternavn av gård i Norge. I min undersøkelse ser vi at 51,9 % av samtlige informanter bærer sammensatte gårdsnavn, mens 30,8 % bærer usammensatte gårdsnavn. Det totale antallet bærere av gårdsnavn i min undersøkelse er altså 82,7 %, som ligger noe høyere enn den nasjonale statistikken. En årsak til dette, kan være at det i min undersøkelse er flere informanter som bor i bygd (137 personer), enn informanter som bor i by (71 personer). I tabell 24 viser jeg at det er overvekt av personer med gårdsnavn (både sammensatte og usammensatte) som er fra landkommuner i Trøndelag, med 86,9 %. Likevel viser resultatene fra Trondheim by at 74,6 % av informantene er bærere av gårdsnavn, som ligger over snittet for landet. Det er derfor uansett en svært høy andel gårdsnavnbærere i mitt utvalg, om vi ser på landkommuner eller ei.

I punkt 6.4.3, drøftet jeg hvorfor eldre ortografi noen ganger brukes i gårdsnavn. Flere eksempler fra informantenes etternavn ble trukket fram, og 17,2 % av bærere av usammensatte gårdsnavn hadde en stavemåte som samsvarte med den danske skriftnormen. Som nevnt i kapittel 2.5, er sammensatte gårdsnavn ofte fra nyere gårder, og har derfor ikke dansk ortografi. Derimot er flere av de sammensatte gårdsnavnene i mitt materiale skrevet med en slik skriftform. Eksempler er gårdsnavn med dobbel -a, som *Aardal*, *Aarli*, *Bjørkaas* og *Tronggaard*.

6.6 Andre etternavn

6.6.1 Innledning

Som beskrevet, er kategorien “andre etternavn” for de informantene som ellers ikke er naturlig å plassere i de allerede etablerte kategoriene. Her er kun to etternavn plassert, noe som tilsier at de aller fleste navnene har vært mer eller mindre åpenbare sen-navn, usammensatte gårdsnavn, sammensatte gårdsnavn eller gamle utenlandske navn.

6.6.2 Resultat

De to etternavnene i denne kategorien er utenlandske og kommer fra henholdsvis ulike land. *Pierre* kommer opprinnelig fra Frankrike, og informanten fikk sitt etternavn ved første innmelding til folkeregisteret. Hun har ikke endret etternavn av ekteskapelige årsaker. Det andre etternavnet i denne kategorien, *Crawford*, har bakgrunn fra England. Informanten har endret navn ved ekteskap, men har beholdt sitt fødenavn som mellomnavn. Det er altså slekten til informantens ektefelle som kommer fra England, og ikke informanten selv. Begge informantene innenfor denne kategorien er fylt 60 år, og har høyere utdanning inntil 4 år eller mer.

6.6.3 Drøfting

Hovedgrunnen til at etternavnene er i denne kategorien, er at de gjerne har kommet til Norge gjennom innvandring i nyere tid, i motsetning til informantene med gamle utenlandske navn, som gjerne stadfestet seg i Norge på 16- og 1700-tallet (jf. kap. 2.4 og 2.7). For å vite om et etternavn har kommet ved senere innvandring eller om det har eksistert i Norge i lang tid, har kilder som etternavnleksikon, Digitalarkivet og telefonlister. Engelsk etternavnhistorikk beskriver navnet *Crawford* som svært gammelt, med dokumentasjoner helt ned til 1200-tallet. Likevel er det nytt i

Norge. *Crawfords* virkelige navn er sjekket opp i, og det kan bekreftes at det ikke finnes kilder på at navnet har vært etablert i Norge tidligere.

Navnet *Pierre* er også et importert navn, og i likhet med *Crawford* kommet til Norge gjennom senere innvandring. Informanten *Pierre* beskriver etternavnet som et stedsnavn - at det er navn på et sted/landsby/by. Likevel tilsier den etymologiske bakgrunnen at navnet *Pierre* er en form for patronym, og at det stammer fra det franske mannsnavnet med samme navn (Morlet 1997).

Navnet har ifølge informanten kommet til Norge gjennom giftemål. Vi ser en likhet mellom flere av de gamle utenlandske navnene og *Pierre* ved at det også ved mange tilfeller benyttes patronym fra fornavn, uten leddene -son eller -sen (jf. kap. 6.2). Dette er ulikt den etternavnpraksisen vi har hatt i Norge (samt i store deler av andre land), hvor disse etterleddene er vanlige.

6.7 Oppsummering

Jeg har her fremstilt hvilke etternavntyper jeg fokuserer på i masteroppgaven min, og gått mer inngående i informantene som bærer disse etternavnene. Det er flest informanter som er bærere av sammensatte gårdsnavn, og færrest med det jeg kategoriserer som «andre etternavn».

Resultatene og diskusjonen var ment å gi nærmere innblikk i betydningene av navnene, for å undersøke hvor forskjellige eller like navnene er bygd opp. Denne fremstillingen skal også gi et grunnlag for videre fremstilling av data og drøfting, hvor etternavntypene i stor grad er sentrale.

Ulike problemstillinger som knyttes til forskningsspørsmålene, er fokuset i de neste kapitlene. Identitet er fokusområde i kapittel 7, holdninger til eget etternavn i kapittel 8, og holdninger til andre etternavn i kapittel 9. I tillegg vil problemstillinger tilknyttet by, land og utdanning presenteres nærmere i kapittel 10.

7. Identitet og eget etternavn

7.1 Innledning

Dette kapittelet vil omhandle den delen av forskningsspørsmålene som har etternavn og identitet som fokusområde (jf. kap. 2.11). I kapittel 7.2 presenterer jeg dataene fra spørreundersøkelsen, med forklarende tekst til. Det generelle introduseres først, med utgangspunkt i identitet og etternavn hos alle informantene i undersøkelsen. Deretter ser jeg mer på identitet ift. navneskifte, med mest fokus på gifte kvinner, før dataene blir diskutert i kapittel 7.3.

7.2 Resultater

7.2.1 Hvor viktig opplever du at etternavnet ditt er som del av din identitet?

Her vil jeg presentere en samlet oversikt over hvorvidt samtlige informanter ser på etternavnet som en identitetsmarkør. Det er også kategorisert etter etternavntyper, for å undersøke hvordan informanter med spesifikke etternavntyper ser på navnet som del av identiteten.

Tabell 8 Hvor viktig etternavnet er som del av identiteten, kategorisert etter etternavntyper

	Gamle utenlandske navn	Sen-navn	Usammensatte gårdsnavn	Sammensatte gårdsnavn	Andre etternavn	TOTALT
<i>Veldig viktig</i>	5 (55,6 %)	12 (48,0 %)	28 (43,8 %)	57 (52,8 %)	0 (0,0 %)	102 (49,0 %)
<i>Nokså viktig</i>	3 (33,3 %)	6 (24,0 %)	28 (43,8 %)	47 (43,5 %)	1 (50,0 %)	85 (40,9 %)
<i>Ikke så viktig</i>	1 (11,1 %)	7 (28,0 %)	8 (12,5 %)	4 (3,7 %)	1 (50,0 %)	21 (10,1 %)
<i>TOTALT</i>	9	25	64	108	2	208 (100 %)

Jeg har regnet prosentene ut fra at 100 % er det totale antall informanter i hver etternavntype. Som tabellen viser, er det klart flest informanter som synes at etternavnet deres er *veldig viktig*. Dette er nesten halvparten av utvalget. Basert på etternavntyper er det ikke noen nevneverdige forandringer på dette alternativet; hos alle etternavntypene har rundt 50 % svart «veldig viktig». Unntaket er «andre etternavn», hvor 0,0 % av informantene valgte dette alternativet. Det må derimot gjentas at det i denne kategorien kun er *to* informanter, og utvalget kan dermed ikke gi noen slags representasjon. Selv om informantene jevnt over synes etternavnet er veldig viktig for

identiteten, er det likevel gamle utenlandske navn som har den største prosentandelen, etterfulgt av sammensatte gårdsnavn.

Vi ser ellers en nedgang fra *veldig* viktig til *nokså* viktig, bortsett fra personer med usammensatt gårdsnavn – der er det påfallende nok den eksakt samme prosentandelen på 43,8 %. Av de som har svart at etternavnet *ikke* er så viktig for deres identitet, er det, foruten «andre etternavn», sen-navn som har flest informanter, med 28,0 %. Av personer med sammensatt gårdsnavn er det kun 3,7 % som mener det samme, som er den minste prosentandelen.

7.2.2 Skifte av etternavn

Bakgrunn for dette temaet, var å studere hvorvidt navneskifte har betydning for identitet til eget etternavn. Jeg ønsket å undersøke hvor mange informanter som har skiftet etternavnet sitt, med spørsmålsformuleringen “Hvor mange ganger har du skiftet etternavn eller stavemåte av etternavn etter at du ble myndig?” Endring av stavemåte gjelder like fullt som endring av etternavn i denne sammenhengen, som for eksempel ved endringer fra Dahl til Dal eller fra Nedregård til Nedregaard. Resultatet i tabellen viser at det store flertallet, 72,6 %, *ikke* har skiftet etternavn etter at de ble myndig. 27,4 % (samlet prosent «Én gang», «To ganger» og «Tre ganger eller flere»), har endret navnet sitt én eller flere ganger etter at de ble myndig.

Tabell 9 Hvor mange ganger informantene har skiftet etternavn etter at de ble myndige

Null ganger	Én gang	To ganger	Tre ganger eller flere
151 72,6 %	43 20,7 %	11 5,3 %	3 1,4 %

Av de som har endret navnet sitt to ganger eller flere, ligger det noen tilleggsopplysninger tilknyttet spørsmålene fra enkelte informanter. De fleste har kommentert at de skiftet etternavn da de giftet seg, men endret tilbake til sitt fødenavn etter skilsmisse. Det er utelukkende kvinner som har kommentert at de endret tilbake til tidligere etternavn etter skilsmisse. I vedlegg 1, tabell 3, vises en oversikt over årsakene informantene har hatt for å endre etternavnet sitt, men det er tydelig at den dominerende årsaken er endring ved ekteskap. Her har hele 94,7 % av informantene krysset av på dette alternativet. 5,3 % har svart “Jeg var ikke fornøyd med mitt daværende etternavn”, like mange prosent har svart både «Jeg ville ha et etternavn som sier mer

om identitet/bakgrunn», og «Andre grunner», som gjerne har blitt forklart i kommentarfeltet nederst på siden. Informantene hadde mulighet til å krysse av 3 alternativer på dette spørsmålet, så enkelte har svart på flere punkter.

7.2.3 Kjønn og skifte av etternavn

Kjønnsfordelingen til informantene i undersøkelsen er, som vi ser i tabell 2 (kap. 5.2), svært jevn, og dette gir en stor fordel i analysen av dataene som omhandler kjønnsproblematikk i større grad. Skifte av etternavn er et av temaene som tydelig viser ulike besvarelser basert på kjønn. I tabellen under ser vi markante forskjeller på hva menn og kvinner svarte på spørsmålet: “Hvor mange ganger har du skiftet etternavn eller stavemåte av etternavn etter at du ble myndig?”

Tabell 10 Antall ganger kvinner og menn har skiftet etternavn etter at de ble myndige

	Null ganger	Én gang	To ganger	Tre ganger eller flere	Totalt som har skiftet etternavn
Kvinner	47 22,6 %	41 19,7 %	11 5,3 %	3 1,4 %	55 26,4 %
					Totalt av kvinnelige informanter: 53,9 %
Menn	104 50,0 %	2 1,0 %	0 0 %	0 0 %	2 1,0 %
					Totalt av mannlige informanter: 1,9 %

Påfallende nok ser vi at kun *to* menn har skiftet etternavnet sitt etter at de ble myndig. Dette tilsvarer en prosentandel på 1,9 % av alle *menn* som har vært med i undersøkelsen (og 1,0 % av både menn og kvinner). I motsetning er det over halvparten av kvinnene som har svart at de har skiftet etternavn minst én gang, med 53,9 % (og 26,4 % av både menn og kvinner).

7.2.4 Navneskifte og identitetstilhørighet

Her skal jeg utelukkende fremstille dataene fra *informantene som har skiftet etternavn på grunn av ekteskap*, og se disse i sammenheng med *identitetstilhørighet*. Er det færre som identifiserer seg med etternavnet sitt etter å ha giftet seg og byttet navn? Ingen menn krysset av på at de har skiftet etternavn av ekteskapelige årsaker. Imidlertid er det 54 kvinner som har gjort dette (flervalgsspørsmål, informantene har hatt mulighet til å krysse av flere alternativer). Dataene viser at selv om samtlige av disse kvinnene har skiftet etternavnet sitt minst én gang, har en stor andel sterk identitetstilhørighet til etternavnet sitt. Av spørsmålet “Hvor viktig opplever du at

etternavnet ditt er som del av din identitet?”, har hele 40,7 % av de som skiftet etternavn ved ekteskap svart at etternavnet er «veldig viktig», og tilsvarende prosentandel på “nokså viktig”. Kun 18,5 % har svart at etternavnet ikke er så viktig for identiteten deres.

Tabell 11 Informanter som har endret etternavn ved ekteskap, sett i sammenheng med hvor viktig etternavnet er for identiteten deres

	Ikke så viktig	Nokså viktig	Veldig viktig
Kvinner	10 18,5 %	22 40,7 %	22 40,7 %
Menn	0 0 %	0 0 %	0 0 %

I vedlegg 1, tabell 7, ligger en samlet oversikt over hvor mange ganger informantene har skiftet etternavn basert på kjønn, samtidig som det stilles spørsmål til om de liker etternavnet sitt. Holdninger til eget etternavn, hvorav spørsmål som «Liker du etternavnet ditt?» er stilt, er fremstilt i kapittel 8.

7.3 Drøfting

7.3.1 Betydningen identitet har til eget etternavn

Identitet og etternavn, og også etternavntyper, problematiseres i denne delen ved å ta utgangspunkt i informantenes svar i undersøkelsen. Formålet mitt med å undersøke identitet og etternavn, er å finne ut hvordan informantene mener at etternavnet er som del av deres identitet, og om resultatene mine viser sammenheng med funnene til Wikstrøm, evt. også til andre. Innledningsvis i kapittel 2.11.1, siterer jeg språkforsker Arne Torp om etternavn og identitet: «Få ting er sterkere knytta til vår identitet enn navnet vårt» (Torp 2018, bokbeskrivelse). Jeg stilte så spørsmål om Torps påstand kan stemme også i min undersøkelse, og om det har noe å si for identitetsfølelsen hvilken *type* etternavn man har. Hva jeg legger i begrepet *identitet* i denne sammenhengen, er forklart i kapittel 1.1.2 og 2.11. Definisjonen på begrepet ble imidlertid ikke forklart til informantene, slik at det i svarene deres kan ligge ulike tolkninger til hva *de* tenker om hva som er identitet.

Som forklart i kapittel 2.11.2, skal etternavnet være en kjenningsmarkør som skiller *deg* fra alle andre, og at det å bære et navn sier noe om hvem man er. Torp (2018, bokbeskrivelse) poengterer at etternavn fungerer som store identitetsmarkører. Undersøkelsen min viser at 10,1 % av samtlige informanter *ikke* synes at etternavnet deres er en viktig del av identiteten. 40,9 % av informantene mener etternavnet er *nokså* viktig for identiteten deres, og det betyr heller ikke at navnet er *veldig* knyttet til identiteten, som Torp indikerer, men heller en *middels*. Likevel, som vi ser i tabell 8, underbygger likevel mine resultater Torps påstander: Det er åpenbart flest informanter som mener at etternavnet er *veldig* viktig for identiteten deres, med 49,0 % av det totale antallet. Hele 52,8 % av informantene med sammensatte gårdsnavn, og 43,8 % av informanter med usammensatte navn, mener det er veldig viktig. Både Kramer og Akselberg påpeker at hjemsted eller stedsnavn er gode identitetsmarkører for nordmenn (jf. kap. 2.11.3), og Ivar Aasen skriver om gårdsnavn som kollektiv identitet: «Derimod have Gaardsnavnene det Fortrin, at de tilhøre Landet fra gammel Tid og saaledes ere ægte hjemlige og passende for Folkeslaget» (Aasen 1878, s. 197). Flere andre har også ytret lignende utsagn (Nedrelid 1993, s. 180-184). Med utgangspunkt i svarene til informantene, ligger det en sammenheng i det Aasen, Kramer og Akselberg sier – bærere av gårdsnavn har sterk identitetstilhørighet til etternavnet sitt.

Sitatet jeg viser til av Aasen, gir en slags kollektiv identitetsoppfatning; han vekker nasjonalromantiske følelser ved å påpeke gårdsnavns tilhørighet i landet, og at det derfor virker hjemlig. Den sosiale identiteten (ref. kap. 1.1.2 og 2.11.2) handler om gruppetilhørighet o.l., og gårdsnavn sier gjerne noe om en nasjonal tilhørighet. Akselbergs kommentar sier også noe om *nordmenn* og etternavn. I spørreundersøkelsen har jeg ingen lukkede spørsmål om *hvorfor* informantene synes etternavnet sitt er viktig som identitetsmarkør. Derimot har flere informanter valgt å svare på et åpent spørsmål, som tilleggskommentarer. Her ser vi tydelig at den sosiale identiteten er viktig for hvorfor etternavnet betyr mye for dem: Nesten alle kommentarene beskriver en følelse av kollektivt samhold, og tilhørighet til en gruppe mennesker eller et sted. «Navnet mitt gir meg lokal tilknytning som er viktig for meg» (*Falstad*), «For meg er det identitet, har stor tilknytning til gården med samme navn (...)» (*Tundal*), «Vi er den eneste familien i Norge med dette etternavnet og er derfor i slekt med alle som har samme etternavn» (*Tronsli*), og «Etternavnet finnes bare her i Norge og det er ca. 30 personer som har dette etternavnet og alle kommer fra min heimgård» (*Bratset*). Alle disse sitatene, med unntak av

Tundal, mener at etternavnene er *veldig* viktig for deres identitet. *Tundal* mener det er «nokså viktig». Kommentarene viser altså at informantene setter den sosiale identitetsoppfatningen tett opp mot etternavnet sitt.

7.3.2 Sammenligning av materiale

Som nevnt i kap. 1.2, er formålet mitt blant annet å finne ut hvordan mine informanter ser på etternavn som del av deres identitet, sammenlignet med Wikstrøms resultater. Wikstrøm stilte det samme spørsmålet til sine informanter: «Hvor viktig opplever du at etternavnet ditt er som del av din identitet?» (Wikstrøm 2009a, s. 106). Av hennes utvalg mente 41,4 % at etternavnet var *veldig* viktig, 44,3 % at det var *nokså* viktig, og 14,3 % at det ikke var så viktig. Ut fra tabell 8, ligner mine tall Wikstrøms.

Informantene med den etternavntypen som med høyest prosentandel synes etternavnet sitt er *veldig* viktig for deres identitet hos Wikstrøm, er gamle utenlandske navn, med 53,3 %. Dette ligner mine resultater, som viser 55,6 %. Wikstrøm har andre etternavnkategorier enn meg; blant annet har hun ikke delt opp gårdsnavn etter sammensatt og usammensatt form. Det er likevel tydelig at resultatene våre viser mye av det samme: 43,3 % av gårdsnavnbærere hos Wikstrøm mener etternavnet er veldig viktig for identiteten, jf. tabell 8 om mine tall. Hennes tall støtter opp mot min undersøkelse om at gårdsnavn er identitetsbærende.

Wikstrøm stilte et lukket spørsmål som oppfølging til spørsmålet om etternavn som identitetsmarkør. Flest informanter svarte «Det gir meg tilhørighet til familiehistorie og slekt» på spørsmål om *hvorfor* etternavnet var viktig (2009a s. 108). Svaret Wikstrøm fikk illustrerer hvordan etternavn henger så tett sammen med den sosiale identiteten. Jeg valgte å ikke inkludere et slikt oppfølgingsspørsmål i min undersøkelse, men heller legge til et åpent spørsmål som kunne gi utfyllende kommentarer. Informantene sitert i punkt 7.3.1, forteller noe om en lokal tilknytning (gård og sted), slekt med felles (og særegent) etternavn, og navn som sier noe om forfedre. Ingen informanter har kommentert at etternavnet er viktig for deres identitet utelukkende fra et individ-ståsted, men at etternavnet er viktig som et fellesskap. Etternavnets funksjon er jo også nettopp dette: å knytte et individ opp mot en gruppe mennesker, og da gjerne slekten sin. Vi ser altså at mine informanter og Wikstrøms informanter har en lik

identitetsoppfatning ut fra de som mener etternavnet er *veldig* viktig. På samme måte er begrunnelsene like, ved at tilknytning til noe større enn individet selv er det som gjør navnet viktig for identiteten; altså en sosial identitet.

Av informantene som på den andre siden *ikke* synes etternavnet er viktig for deres identitet, er tydelig patronymbærere dominerende hos meg, med 28,0 % (her velger jeg vekk kategorien «Andre etternavn»). På det samme spørsmålet har Wikstrøm høyest andel av informanter med det hun beskriver som «Adels-, embets-, håndverkernavn» (med unntak av «konstruerte navn»), med 20,0 %, og patronym med 18,1 %. Vi ser at det er flere med gamle utenlandske navn som ikke identifiserer seg mye med etternavnet sitt hos Wikstrøm, enn hos mine informanter. Mine resultater viser at klart flere informanter med sen-navn ikke føler identitetstilknytning til etternavnet sitt, enn Wikstrøms. Det er færre personer i dag som velger å ta i bruk sen-navn, og mange mener denne etternavntypen er for *vanlig* (jf. kap. 2.9); at den er for upersonlig. Dette kan ha noe med det Hagström (kap. 1.1.2) beskriver som at et navn forteller noe om at akkurat *du* bærer det navnet. Dersom navnet blir for vanlig, kan det påvirke hvor spesielt navnet er for akkurat deg. Patronymers minkende trend i dag og årsaker til dette, er også diskutert i sammenheng med andre problemstillinger, som ved holdninger til eget og andres etternavn, og ved skifte av etternavn. Det er likevel en informant, *Fredriksen*, som i spørreundersøkelsen påpekte viktigheten av patronymet sitt: «Når jeg vet at navnet kommer fra min oldefar, er det av betydning for meg. Hadde jeg ikke visst det, hadde det nok hatt mindre betydning». *Fredriksen* er en av informantene med patronym som mener at etternavnet hans er *veldig* viktig som del av hans identitet. Begrunnelsen hans kobler etternavnet opp mot den kollektive identiteten, og det å ha en relasjon til etternavnet i en familie- eller slektssammenheng.

Ved å undersøke hvorvidt informantene mente at etternavnet var viktig som del av deres identitet, har jeg funnet at flest informanter med gamle utenlandske navn mener at det er *veldig* viktig for identiteten, og rundt halvparten av informanter med sammensatte og usammensatte gårdsnavn mener det samme. Sen-navn er den etternavntypen hvor flest mener at etternavnet *ikke* er så viktig for identiteten. Resultatene mine samsvarte i stor grad med Wikstrøms resultater, og en sentral årsak til at mange så på etternavnet som viktig, både hos mine og Wikstrøms informanter, var sosiale faktorer som tilknytning til sted, gård, eller familie.

7.3.2 Navneendring ved ekteskap

Når jeg nå har presentert og diskutert etternavn og identitet på det generelle, vil kjønn og navneskifte, særlig ved ekteskap, diskuteres nærmere. Selve identitetsspørsmålet rundt navneskifte blir drøftet i kap. 7.3.3. Som resultatene viser, er det de kvinnelige informantene som stort sett har endret etternavn, av ulike grunner. Av de som faktisk *har* skiftet etternavn, er 96,5 % kvinner og 3,5 % menn. Wikstrøm gjennomførte samme spørsmål for osloensere over 16 år, og fikk resultat på 91,6 % kvinner (Wikstrøm 2009a, s. 66). Min undersøkelse viser en større prosentandel kvinner enn Wikstrøms, noe som også kan argumenteres med mitt høyere aldersnitt i undersøkelsen. Disse tallene er igjen tatt av det totale antallet av de som faktisk *har* gjennomgått navneskifte. Med den totale andelen av informanter som var med i undersøkelsen, er det av mannlige informanter kun 1,9 % som har endret etternavn. Av disse igjen er det *ingen* menn, altså 0,0 %, som endret navn til ektefellens etter giftermål. De har endret etternavn av andre grunner enn ekteskap.

I en undersøkelse gjennomført i Oslo i 1995, tok 1,6 % av menn som giftet seg kvinnens etternavn (Utne 2002, s. 16), noe som er høyere enn det mine resultater viser. Denne undersøkelsen ble riktignok gjort i 1995, og tallene har sannsynligvis økt siden den gang. At mannen tar kvinnens etternavn ved ekteskap er altså utnyttet i veldig liten grad, selv om det etter lovendring i 1980 ble gjort et likestillingsvedtak ved at begge navnene formelt ble like aktuelle (Utne 2002, s. 15). Ektemannens etternavn har gjennom noen sentrale punkter, tradisjonelt sett, vist hvorfor det stiller så mye sterkere enn kvinnens (Utne 2002, s. 6). Som både mine resultater, Wikstrøms og undersøkelsen fra 1995 viser, har ikke likestillingsvedtaket gjort at økningen i menns navneskifte ved ekteskap er betydelig. Kriteriene jeg hadde til spørreundersøkelsen var riktignok at informantene måtte være minst 40 år, og det er derfor stor sannsynlighet for at flere giftet seg før likestillingsvedtaket kom.

Selv om få menn velger kvinnens etternavn ved ekteskap, er det likevel en økende endring i kvinner som velger å beholde sitt etternavn. Slik vi ser i dataene mine, er det flere kvinnelige informanter som har beholdt sitt etternavn ved ekteskap. I vedlegg 1, tabell 4, har jeg laget en oversikt over sivilstatusen til kvinner som aldri har skiftet etternavn. Bakgrunnen for denne oversikten var å blant annet kunne vise hvor mange *gifte* kvinner som har beholdt navnet sitt. 56

kvinner totalt i undersøkelsen er gift, og 19 av disse har ikke skiftet navn. Det utgjør nærmest en av tre, 33,9 %. I denne framstillingen er ikke enker, samboere eller separerte/skilte tatt med (men er med i tabellen som er henvist til).

Mellom 1974 og 1995 i Oslo har det skjedd en betydelig økning av gifte kvinner som beholder etternavnet sitt; fra 7 % til 32 %. Dette er ut fra Marit Fjellhaugs undersøkelser, gjengitt i NOU 2001:1 (pkt. 6.2.4, s. 75) og SSB (2005). Man kan gå ut fra at mange av informantene i min undersøkelse har giftet seg i dette tidsrommet, og det er derfor et godt sammenligningsmateriale. I kapittel 2.9 nevner jeg at flere kvinner i Trøndelag velger ektefelles etternavn enn i resten av landet. Kun 10 % beholder etternavnet sitt, viser tall fra SSB (2005). Resultatene fra undersøkelsen min har altså en høyere andel kvinner som ikke skiftet etternavn ved ekteskap, enn det som er faktiske tall fra Trøndelag.

Antall gifte, separerte/skilte og etterlatte (enker) som *aldri* har skiftet etternavn i undersøkelsen min, sammenlignet med antall kvinnelige informanter som er gift, separert/skilt eller enke, ligner resultatet til undersøkelsen i Oslo i 1995. Prosentandelen kvinner som etter ekteskap ikke endret etternavn, er 32 %. Utne (2002, s. 15) skriver at man kan regne med at det i resten av landet ikke foreligger en like stor andel kvinner som har beholdt etternavnet sitt i denne perioden. Dataene mine viser derimot at andelen er lik i Trøndelag som i Oslo i 1995. Mine informanters giftermål er spredt utover en vesentlig større periode, som nok strekker seg både før og etter 1995. Likevel er det svært interessant å se at såpass mange kvinner har valgt å ikke endre navn ved ekteskap. Undersøkelsen i Oslo omfatter i tillegg til dette en oversikt over kvinner som kun tok mannens slektsnavn, og kvinner som tok mannens etternavn, men med sitt eget som mellomnavn. Siden min undersøkelse bevisst ikke omfatter mellomnavn, kan ikke jeg vise noen tilsvarende data som sammenligning. Jeg har ingen oversikt over hvilke informanter som bruker sitt mellomnavn eller ikke.

Selv om en betydelig andel kvinner har valgt å beholde etternavnet sitt ved giftermål, har fortsatt de fleste tatt ektemannens, som vist tidligere i kapittelet. Enkelte informanter har kommentert at det var ønskelig å ta mannens, og enkelte hadde valgt annerledes i dag. Med et aldersspenn fra 40 til 80-90 år i undersøkelsen min, er det en godt voksent representert gruppe informanter. Hele

68,3 % av informantene er 60 år eller eldre (jf. tabell 3). Dette indikerer at et stort antall informanter mest sannsynlig har giftet seg for flere tiår siden. 38,9 % er 70 år og eldre, som vil si at de er født i 1951 og tidligere. En kan gå ut fra at mange av informantene som er gift eller har vært gift, gikk inn i ekteskapet med personnavnloven av 1964. En forskjell fra loven av 1923 (jf. kap. 2.4 og 2.11.4), var at kvinner måtte melde fra før ekteskapsinngåelse dersom de ville beholde sitt eget etternavn, og hvis ikke, fikk de automatisk mannens navn. Av de eldste informantene i utvalget mitt, må en også regne med at noen har inngått ekteskap med 1923-loven, hvor kvinner måtte ha samtykke fra ektemann for å beholde eget slektsnavn. Informanten *Amundstad* oppgir: «[...] navn på slektsgården, som ligner på den som dengangen var odelsjentas etternavn. Alle hennes barn fikk dette navnet til tross for at barnas far het noe helt annet. Dette var i 1928-1936». *Amundstad* forteller her om hennes forfedre, hvor barna tok morens navn istedenfor farens. Dette var uvanlig på denne tiden (jf. kap. 2.6).

7.3.3 Navneskifte og identitet

Hensikten med å undersøke endring av etternavn, særlig ved kvinner og ekteskap, er å finne ut hvorvidt de identifiserer seg med etternavnene sine, hvorvidt de liker etternavnene sine og eventuelle problemstillinger som er knyttet til dette. Identitetsaspektet vil være fokus i denne delen. Som en mer kvalitativ del av undersøkelsen, vil jeg gå nærmere på enkelte svar fra informantene.

Som presentert i kapittel 2.11.4, ble det gjort et radiointervju av kvinner og deres forhold til navneskifte ved ekteskap (NRK 2021). En av kvinnene som blir intervjuet, *Frafford*, sa at hun ikke var klar over lovendringen da hun giftet seg i 1968. Om hun var klar over det, hadde hun ikke endret etternavn til mannens. I Ingber (2016) sin undersøkelse om det samme i *New York Times* ser vi også flere slike kommentarer: én av kronikkens kvinner som valgte å ikke endre etternavnet sitt, skrev “I didn’t want to lose my identity” (Ingber 2016). Disse problemstillingene skaper diskusjon og debatt rundt navn og ekteskap, identitet og navneskifte og tradisjonelle mot moderne kjønnsroller. Hos informantene mine er det i likhet med andre undersøkelser, stort spenn mellom synspunkt.

Av mine informanter, har et par sagt at de har skiftet etternavn ved ekteskap, men hadde gjort det annerledes om de giftet seg i dag, i likhet med *Frafford. Johansen* (kvinne, 50 år) skrev: «mitt opprinnelige navn er svært sjeldent, særpreget og langt mer knyttet til min identitet. Jeg håper derfor at mine barn skal bringe det videre». Denne kommentaren blir tatt opp igjen i kapittel 9.3.1 om nedgang av sen-navn i Norge, og om holdninger til andre etternavn. En annen informant, *Friele*, har kommentert «Jeg liker etternavnet mitt godt og valgte å ikke skifte navn da jeg giftet meg (...)». *Frieles* kommentar er også med videre i diskusjonen i kapitler om holdninger til etternavn.

Kommentarer om at etternavn ligger nært identiteten eller gir en sterk tilhørighet til noe, kan virke som en viktig faktor til at man vil beholde sitt fødenavn eller å skifte tilbake til fødenavnet senere. Dette er derimot ikke en dominerende faktor hos kvinnene i min undersøkelse, og de fleste kvinnelige informanter har, som vi har sett, valgt å ta mannens navn. Som fremstilt i resultatdelen, er 89 % av årsakene til at informantene har skiftet etternavn fordi de har tatt ektefelles navn ved ekteskap, og av disse er samtlige kvinner. Til sammenligning viser Wikstrøm (2009a, s. 64) at 75 % av informantene som har skiftet etternavn, har endret på grunn av ekteskap. Mine data viser en høyere andel navneendringer av ekteskapelige årsaker enn Wikstrøms, og det må nok igjen ha sammenheng med den høyere aldersgruppen i mitt materiale, da hennes utvalg er informanter ned til 16 år.

I tabell 11 viser jeg oversikt over informanter som har skiftet etternavn ved ekteskap, i sammenheng med hvor viktig navnet er som identitetsmarkør. Tabellen viser at flertallet av de som har skiftet etternavn mener etternavnet er enten veldig viktig eller nokså viktig for identiteten. Disse tallene, sammenlignet med Ingber, *Frafford* og kommentarer fra informanter, viser at identitetsspørsmålet ved navneskifte er nyansert og subjektivt.

7.4 Oppsummering

Formålet med å koble etternavn opp mot identitet, var å undersøke om etternavn kan være identitetsbærende for nordmenn. Med utgangspunkt i Wikstrøms studie, viser resultatene mine at de underbygger hennes: 49,0 % av mine informanter mener at etternavnet er *veldig* viktig som del av deres identitet, og 40,9 % mener det er *nokså* viktig. Med disse tallene i grunn, er det trygt å si

at mine informanter ser på etternavn som en identitetsmarkør. Kommentarer og svar fra informantene viser at familierelasjoner og stedstilhørighet er de viktigste grunnene til at etternavnet er identitetsbærende, som tyder på at den sosiale identiteten er spesielt vektlagt.

Dette kapitlet har også problematisert kjønn og navneskifte, særlig ved ekteskap: Resultatene mine viser at utelukkende kvinner har endret navn ved ekteskap, og de fleste mener etternavnet er viktig for identiteten. 40,7 % har svart at det er *veldig* viktig, og samme tall har svart *nokså* viktig. Disse tallene støtter også opp mot Wikstrøms forskning (jf. kap. 7.3.2 og 7.3.3).

8. Holdninger til eget etternavn

8.1 Innledning

Forrige kapittel undersøker etternavnet som identitetsbærende hos informantene. Denne delen tar for seg forskningsspørsmålene som omhandler *holdninger* og etternavn, mer spesifikt informantenes eget etternavn. Jeg studerer holdninger til andre etternavn i kapittel 9. Begrepet ble først introdusert i kapittel 1, hvor jeg forklarte holdninger som positive eller negative vurderinger av noe, og som gjerne sitter dypere enn en mening (Svartdal 2020, Språkrådet u.d. og Bostad m.fl. 2020). Med *noe* menes eget etternavn i denne sammenhengen. Kapittelet inneholder hovedsakelig problemstillingen *å like etternavnet sitt*.

8.2 Resultater

8.2.1 Liker du etternavnet ditt?

Av 208 informanter, svarte 182 personer at de likte etternavnet sitt. Kun 3 personer svarte at de ikke likte det, mens 23 personer stilte seg likegyldig. Det var altså 87,5 % av respondentene som svarte at de likte etternavnet sitt.

Tabell 12 Liker du etternavnet ditt?

Ja	Jeg hverken liker eller misliker etternavnet mitt	Nei
182 87,5 %	23 11,1 %	3 1,4 %

8.2.2 Etternavntyper og hvorvidt informantene liker sitt eget etternavn

Å like etternavnet sitt sier mye om holdning til eget etternavn. I tillegg til at jeg i stor grad fokuserer på etternavntyper i denne undersøkelsen, vil jeg her se på disse to faktorene sammen. Tabellen under viser informantene kategorisert etter etternavntyper, og hvem som liker, misliker eller stiller seg likegyldige til etternavnet sitt.

Tabell 13 Etternavntyper og hvorvidt informantene liker sitt eget etternavn

	Gamle utenlandske navn	Sen-navn	Usammensatte gårdsnavn	Sammensatte gårdsnavn	Andre etternavn	TOTALT
Liker etternavnet sitt	7 (77,8 %)	18 (72,0 %)	55 (85,9 %)	101 (93,5 %)	1 (50,0 %)	182 (87,5 %)
Liker ikke etternavnet sitt	0 (0,0 %)	1 (4,0 %)	2 (3,1 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	3 (1,4 %)
Likegyldig	2 (22,2 %)	6 (24,0 %)	7 (10,9 %)	7 (6,5 %)	1 (50,0 %)	23 (11,1 %)
Vet ikke	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)
TOTALT	9 (100 %)	25 (100 %)	64 (100 %)	108 (100 %)	2 (100 %)	208 (100 %)

Som vi ser under den høyre kolonnen “Totalt”, har 182 personer svart “Ja” til at de liker etternavnet sitt, eller 87,5 % av 208 informanter. Det er ikke tydelige forskjeller i hvordan folk har svart på spørsmålet ut fra etternavntype – de som liker etternavnet sitt, ligger på over 70 %. Dette er altså samlet data for hver etternavntype. Unntaket er “andre etternavn”, som kun har to informanter innenfor denne kategorien. Der er én likegyldig, mens den andre liker navnet sitt. Ingen informanter har svart “Jeg vet ikke”, og én med patronym og to personer med usammensatt gårdsnavn har svart at de *ikke* liker navnet sitt.

8.2.3 Hvorfor liker du etternavnet ditt?

På det generelle ser vi at de viktigste årsakene til at informantene liker etternavnene sine, er fordi det representerer deres familie og familiehistorie. 70,7 % har svart dette. Den neste faktoren til *hvorfor* er «Jeg identifiserer meg med det; det er «meg»», som 31,7 % av informantene har valgt. Den tredje mest fremtredende årsaken ligger nært opp til argumentet om navnet som identitetsmarkør; 30,8 % mener etternavnet gir dem tilknytning til et sted. Andre faktorer som trekkes fram mer enn andre, er «Det er sjeldent», «Det er enkelt og greit», og «Det er folkelig og ujølete».

Tabell 14 Hvorfor informantene liker sitt eget etternavn

Det representerer min familie og min familiehistorie	147 (70,7 %)
Det gir meg tilknytning til et sted	64 (30,8 %)
Det representerer etternavn til ektefelle og/eller barn (jeg har skiftet til navnet en stund etter at jeg giftet meg / ble samboer)	18 (8,7 %)
Det er sjeldent	55 (26,4 %)
Jeg liker betydningen	12 (5,8 %)
Det viser sosial tilhørighet	8 (3,9 %)
Det er internasjonalt, det fungerer godt i utlandet	9 (4,3 %)
Det klinger godt	11 (5,3 %)
Det er folkelig og ujølete	28 (13,5 %)
Det er enkelt og greit	46 (22,1 %)
Jeg identifiserer meg med det; det er "meg"	66 (31,7 %)
Andre grunner	2 (1,0 %)

8.2.4 Hvorfor liker du *ikke* etternavnet ditt?

Av det totale antallet informanter som var med i spørreundersøkelsen, var det som vi har sett kun tre personer som ikke liker etternavnet sitt. Likevel er det flere enn tre informanter som har krysset av på dette spørsmålet, selv om det eksplisitt sto «Hvis du har svart at du IKKE liker etternavnet ditt, hvorfor ikke? Inntil 3 svar». De som har svart i tillegg, er informanter som hverken likte eller mislikte etternavnet sitt. Til sammen har 7 personer svart på dette spørsmålet. Den mest fremtredende faktoren mine data viser, er «Jeg identifiserer meg ikke med det». 2,4 % av alle informantene mener dette en faktor. Andre årsaker er «Det blir ofte stavet feil», «Det gir meg ingen tilknytning til et sted» og «Det er for vanlig».

Tabell 15 Hvorfor informantene ikke liker sitt eget etternavn

Jeg identifiserer meg ikke med det	5 (2,4 %)
Det blir ofte stavet feil	3 (1,4 %)
Det gir meg ingen tilknytning til et sted	2 (1,0 %)
Det er for vanlig	2 (1,0 %)
Det er for vanskelig å uttale	1 (0,5 %)

Stavemåten bryter med vanlige stavemåter i rettskrivingen	1 (0,5 %)
Andre grunner	1 (0,5 %)
Jeg liker ikke klangen; det er ikke pent	0 (0 %)
Det vekker negative assosiasjoner hos folk	0 (0 %)
Det er nytt og uvant (jeg har skiftet navn)	0 (0 %)
Det er for sjeldent	0 (0 %)
Jeg liker ikke betydningen	0 (0 %)

8.3 Drøfting

Å like etternavnet sitt kan være tvetydig – for hva ligger i ordet «å like»? Dette har jeg valgt å la være opp til hver enkelt informant, slik at jeg ikke legger noen føringer for hvordan de svarer. Noen kan tenke at å like etternavnet sitt kan knyttes opp mot at de føler identitetstilhørighet til det, og dette vil videre sammenlignes i kapittel 11.2.

Som vist i tabell 12, var det altså 87,5 % av informantene som svarte at de likte etternavnet sitt. Dette er en svært høy andel. I sammenligninger med andre undersøkelser hvor dette og lignende spørsmål er blitt stilt, kan vi se at andelen som er positive til etternavnet sitt også gjenspeiles med resultatene mine. Wikstrøm stilte samme spørsmål til osloensere, og totalt 84,7 % av respondentene svarte her at de likte etternavnet sitt (Wikstrøm 2009a, s. 87). Selv om hennes undersøkelse gikk ut til et bredere publikum (større aldersspenn og kriterium om bosted i Oslo, ikke fødested), viser begge undersøkelsene at et dominerende flertall liker etternavnene sine.

Tabell 13 kategoriserer etternavntyper sammen med alternativene for hvorvidt man liker etternavnet sitt eller ikke. Det samme har Wikstrøm sett på med informantene sine i Oslo, og det er derfor interessant å sammenligne dataene. Tallene hun (2009a, s. 86) presenterte her var ikke veldig ulik de dataene jeg har presentert. Men fordelingen er fortsatt noe forskjellig – undersøkelsen i Oslo viste at 93,3 % av personer med adels-, embets- og håndverkernavn hadde svart “Ja” på at de liker etternavnet sitt, som den høyeste prosentandelen av alle etternavntyper. Hos mine informanter i Trøndelag var det kun 77,8 % av denne kategorien som svarte dette, og

ligger under både usammensatte og sammensatte gårdsnavn i prosent. Etternavntypen som ligger på *lavest* prosentandel hos Wikstrøm er patronymer, som er, som hun skriver, “kanskje ikke uventet” (Wikstrøm 2009a, s. 87). Mine data viser at 72,0 % av personer med patronym liker etternavnet sitt, som er noe høyere enn hennes. Patronymer har imidlertid hos meg den høyeste prosenten under kategorien “Jeg hverken liker eller misliker det”, etter “Andre etternavn”, som i grunn kun har to informanter (og gir 50 % på hvert svar). Jeg delte Wikstrøms forutelse om at patronymer kunne komme nederst på listen over folk som likte etternavnet sitt, men det er likevel en vesentlig prosentandel med svaret «ja» her.

8.4 Oppsummering

Holdninger vises på forskjellige måter, i form av positive eller negative vurderinger av noe (jf. kap. 1.1.1). Denne delen av undersøkelsen min fokuserer på forskningsspørsmålene som omfatter holdninger til eget etternavn, og om det har sammenheng med geografisk og sosial tilhørighet. Som vist, liker 87,5 % av informantene etternavnet sitt, som betyr at det vekker positive assosiasjoner til de aller fleste informantene. Etternavntypen hvor flest likte etternavnet sitt, var sammensatte gårdsnavn, med 93,5 %, og etternavntypen hvor færrest likte det, var sen-navn, med 72,0 %. Familie, familiehistorie og stedstilknytning var de viktigste grunnene til hvorfor de likte navnene sine (jf. tabell 14). Flere (jf. 2.11) har påpekt gårdsnavn som noe særnorsk og særpreget, og som har stor betydning for nordmenn. Dette ser vi igjen også i min undersøkelse. Sen-navn har derimot nedgang i antall bærere, som en konsekvens av det mange mener er lite særpregete og for vanlige navn (jf. kap. 2.9).

9. Holdninger til andre etternavn

9.1 Innledning

Det kan virke fordomsfullt å sette noen i bås uten noe annet å støtte seg på enn et enkelt navn. Hvordan kom informantene til å forholde seg til spørsmålene som ble stilt? I punkt 9.2 presenterer jeg spørsmålene fra undersøkelsen – disse stilles ukritisk, og informantene var nødt til å svare, kun basert på assosiasjoner til navn. Spørsmål om formue, navn som er fine og mindre fine, og hvem som bor hvor, kan være sårbare temaer, og flere kan nok tenke at det er unødvendig å stille. Flere informanter har skrevet kommentarer slik jeg har sitert *Lilledyrstad* innledningsvis i kapittel 1.1 – å dømme en person utelukkende for sitt navn er gjerne vanskelig, og kan bidra til å sette mennesker i uønskede grupper. Likevel valgte jeg å gjennomføre spørsmålene slik jeg hadde tenkt, for å undersøke ulike meninger om typer etternavn. Én informant kommenterte “navnet skjemmer ingen, men mange skjemmer navnet” ved spørsmål om holdninger til andre navn. Ordtaket sier at mange har fordommer til navn, selv om navnet i seg selv ikke sier noe om hvem man er, eller hva man står for. Dette ligner på *Lilledyrstad* sin kommentar om at navn ikke forteller om man er gode eller dårlige mennesker.

Delene av forskningsspørsmålene som går på holdninger til andre navn, har vært spennende å undersøke – råder fortsatt de samme holdningene til etternavn som for århundrer siden? Eller har urbaniseringen, det egalitære samfunnet og utviskingen av klasseskillene gjort at folk ikke tenker på enkelte navn som fine og mindre fine, bondsk og urbane, eller rike og fattige? Fokuset i dette kapittelet vil være på siste ledd av spørsmålene (her er formuleringene tilpasset til dette kapittelet): a) har geografisk tilhørighet noe å si for hvordan en opplever holdning til andres etternavn? og b) Er det sammenheng mellom sosial tilhørighet og holdninger til typer etternavn?

9.2 Resultat

9.2.1 Hvilken etternavntype er finest?

Tabell 16 Hvilken etternavntype er finest?

Astrup, Angell, Schmidt (gamle utenlandske navn)	Kristiansen, Johnsen, Larsen (sen-navn)	Lie, Dahl, Aune (korte gårdsnavn)	Midtgård, Sørli, Løvdal (sammensatte gårdsnavn)	Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene
27 13,0 %	5 2,4 %	25 12,0 %	96 46,2 %	55 26,4 %

Denne tabellen viser samtlige informanter sine svar på hvilken etternavntype de synes er finest. Øverst er sammensatte gårdsnavn med 46,2 %. Alternativet nest flest informanter svarte, var «Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene», med 26,4 % av svarene. Patronymene er lengst ned på listen, med kun 2,4 %. Noe overraskende er det at etternavn som tradisjonelt har blitt sett på som “fine” - altså gamle utenlandske navn og korte gårdsnavn – ligger nesten likt på 13,0 % og 12,0 %. Superlativet “finest” trenger imidlertid ikke å bety status eller at man har høyest formue, og nettopp hvorfor informantene har svart som de gjorde, vil bli forklart nedenfor, og diskutert ytterligere i kapittel 9.3.

9.2.2 Hvorfor syntes du den etternavntypen var finest?

Gamle utenlandske navn fikk få avkryssninger på fine navn. For å få litt mer innsikt i hvorfor informantene har svart som de har gjort, spør oppfølgingsspørsmålet om begrunnelse. Denne tabellen viser tankegangen bak valgene informantene tok, noe som kan hjelpe til i prosessen med å forstå hvordan folk ser på ulike etternavn i dag. Jeg vil (i teksten) presentere svarene med høyest prosentandel, da det blir lite hensiktsmessig å kommentere der én person har svart. Det er over 208 besvarelser i denne tabellen, fordi informantene hadde mulighet til å svare på opptil 3 alternativer.

Tabell 17 Hvorfor informantene syntes denne etternavntypen var finest

	Gamle utenlandske navn	Sen-navn	Usammensatte gårdsnavn	Sammensatte gårdsnavn	Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene	TOTALT
Den viser høy sosial tilhørighet	9 (4,3 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	10 (4,8 %)	0 (0 %)	19 (9,1 %)
Den har ofte tradisjonsrike navn	9 (4,3 %)	4 (1,9 %)	7 (3,4 %)	70 (33,7)	3 (1,4 %)	93 (44,7 %)
Den er enkel og grei	0 (0 %)	3 (1,4 %)	20 (9,6 %)	14 (6,7 %)	6 (2,9 %)	43 (20,7 %)
Den fungerer godt i utlandet, den er lett å bruke	6 (2,9 %)	0 (0 %)	4 (1,9 %)	1 (0,5 %)	0 (0 %)	11 (5,3 %)
Den har ofte flotte stavemåter	6 (2,9 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	4 (1,9 %)	1 (0,5 %)	11 (5,3 %)
Jeg har tilhørighet til en slik type etternavn	1 (0,5 %)	2 (1,0 %)	7 (3,4 %)	30 (14,4 %)	3 (1,4 %)	43 (20,7 %)
Jeg liker betydningene	2 (1,0 %)	0 (0 %)	3 (1,4 %)	17 (8,2 %)	0 (0 %)	22 (10,6 %)
Den har ofte sjeldne etternavn	7 (3,4 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	12 (5,8 %)	1 (0,5 %)	20 (9,6 %)
Den klinger ofte godt	14 (6,7 %)	0 (0 %)	7 (3,4 %)	28 (13,5 %)	1 (0,5 %)	50 (24,0 %)
Den er utenlandsk og flott	2 (1,0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	2 (1,0 %)
Annet	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	43 (20,7 %)	43 (20,7 %)
TOTALT	56 (26,9 %)	9 (4,3 %)	48 (23,0 %)	186 (89,4 %)	58 (27,9 %)	

Sammensatte gårdsnavn er den fineste etternavntypen, ifølge informantene (jf. tabell 16). Den klart dominerende grunnen til at så mange informanter valgte sammensatte gårdsnavn som finest, var at den typen ofte har tradisjonsrike navn, som 33,7 % mente (jf. tabell 17). 14,4 % mente også at den typen var finest fordi de hadde tilhørighet til den. Andre faktorer ved sammensatte gårdsnavn, var blant annet at “Den klinger ofte godt”, “Jeg liker betydningene”, “Den er enkel og grei”, og “Den har ofte sjeldne etternavn”. Tallene illustreres i tabellen. Noen informanter som krysset av på «Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene», har istedenfor å svare «Annet» på spørsmål om hvorfor, heller svart på andre kategorier, som vist i tabell 17. Dette gjør at resultatet blir noe skjevt, men ikke så mye at det gir store utslag.

Den nest høyeste andelen svar på fine etternavn, etter sammensatte navn (med unntak av “Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene”), er gamle utenlandske navn (jf. tabell 16). Likevel ligger den vesentlig lengre under sammensatte gårdsnavn. Årsaker til at folk synes denne etternavntypen var finest, er først og fremst at “Den klinger ofte godt”. Andre har blant annet svart at “Den viser høy sosial tilhørighet” og “Den har ofte tradisjonsrike navn” (jf. tabell 17).

Omtrent like mange mente at usammensatte gårdsnavn og gamle utenlandske navn var fine, med 12,0 % og 13,0 % (jf. tabell 16). Den største faktoren til at informanter syntes usammensatte gårdsnavn var finest, var uten tvil at “Den er enkel og grei”. Andre faktorer blir også nevnt (jf. tabell 17). Sen-navn var etternavntypen som færrest informanter mente var finest, med 2,4 % (ref. tabell 16). De som har valgt denne etternavntypen, har krysset av på “Den har ofte tradisjonsrike navn”, “Den er enkel og grei” og “Jeg har tilhørighet til en slik type navn”.

9.2.3 Hvilken etternavntype er minst fin?

Tabell 18 Hvilken etternavntype er minst fin?

Gamle utenlandske navn	Sen-navn	Korte gårdsnavn	Sammensatte gårdsnavn	Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene
36 (17,3 %)	88 (42,3 %)	12 (5,8 %)	3 (1,4 %)	69 (33,2 %)

Etternavntypene som kom lavt i tabell 16 om fine etternavn, ser vi i denne tabellen kommer høyest, noe som vil være en naturlig konsekvens. 42,3 %, synes patronymer er den minst fine etternavntypen, mens sammensatte gårdsnavn kommer lavest, med 1,4 %. Igjen er de som ikke har noen formening om navnene høyt på listen, med 33,2 %. 17,3 %, har svart at gamle utenlandske navn er den minst fine etternavntypen.

9.2.4 Hvorfor syntes du den var minst fin?

Tabell 19 Hvorfor informantene syntes denne etternavntypen var minst fin

	Gamle utenlandske navn	Sen-navn	Korte gårdsnavn	Sammensatte gårdsnavn	Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene	TOTALT
Den viser lav sosial tilhørighet	0 (0,0 %)	6 (2,9 %)	1 (0,5 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	7 (3,4 %)
Den klinger ofte ikke godt	5 (2,4 %)	5 (2,4 %)	4 (1,9 %)	1 (0,5 %)	0 (0,0 %)	15 (7,2 %)
Den er for vanlig	1 (0,5 %)	83 (39,9 %)	9 (4,3 %)	1 (0,5 %)	2 (1,0 %)	96 (46,2 %)
Den har ofte sjeldne etternavn	5 (2,4 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	5 (2,4 %)
Den har ofte stygge stavemåter	3 (1,4 %)	2 (1,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	1 (0,5 %)	6 (2,9 %)

Den er utenlandsk og pompøs	24 (11,5 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	24 (11,5 %)
Jeg liker ikke betydningene en slik type navn ofte har	2 (1,0 %)	3 (1,4 %)	0 (0,0 %)	1 (0,5 %)	1 (0,5 %)	7 (3,4 %)
Den er utradisjonell	5 (2,4 %)	3 (1,4 %)	2 (1,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	10 (4,8 %)
Jeg har ikke tilhørighet til en slik type navn	10 (4,8 %)	11 (5,3 %)	4 (1,9 %)	0 (0,0 %)	16 (7,7 %)	41 (19,7 %)
Annet	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	51 (24,5 %)	51 (24,5 %)
TOTALT	55 (26,4 %)	113 (54,3 %)	20 (9,6 %)	3 (1,4 %)	71 (34,1 %)	

I svar på spørsmål om *hvorfor* informantene syntes den etternavntypen var minst fin, har hele 39,9 % svart “Den er for vanlig” til sen-navn. 5,3 % svarte «Jeg har ikke tilhørighet til en slik type navn», og 2,9 % mener at «Den viser lav sosial tilhørighet». 2,4 % har svart «Den klinger ofte ikke godt».

Under etternavntypen «gamle utenlandske navn», svarte 11,5 % “Den er utenlandsk og pompøs” til hvorfor den var minst fin. 4,8 % svarte “Jeg har ikke tilhørighet til en slik type navn”. Svært få informanter har svart at korte gårdsnavn, som *Lie*, *Dahl* og *Aune* er den minst fine etternavntypen, men har argumenter som «Den er for vanlig» som den mest utbredte faktoren (jf. tabell 19). Sammensatte gårdsnavn har nærmest ingen svar, men av de 3 informantene som har valgt denne etternavntypen, er argumentene «Den klinger ofte ikke godt», «Den er for vanlig» og «Jeg liker ikke betydningene».

9.2.5 Hvem av disse tror du har høyest formue?

Tabell 20 Hvem informantene tror har høyest formue

Astrup	Angell	Schmidt	Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene	Løvdal	Midtgård	Larsen
147 (70,7 %)	102 (49,0 %)	75 (36,1 %)	48 (23,1 %)	19 (9,1 %)	6 (2,9 %)	6 (2,9 %)

Johnsen	Lie	Dahl	Kristiansen	Sørli	Aune
5 (2,4 %)	4 (1,9 %)	4 (1,9 %)	3 (1,4 %)	2 (1,0 %)	2 (1,0 %)

Her er vi gått fra etternavntyper til *spesifikke* etternavn (jf. kap. 4.6.5). Gamle utenlandske navn som *Astrup*, *Angell* og *Schmidt* er de som informantene mener har høyest formue, med 70,7 %, 49,0 % og 36,1 %. 23,1 % av informantene har i likhet med i spørsmålet om fine og mindre fine

navn, valgt alternativet «Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene». 9,1 % har svart at *Løvdal* har høyest formue, mens de andre etternavnene vises i tabell 20.

9.2.6 Hvem av disse tror du har lavest formue?

Tabell 21 Hvem informantene tror har lavest formue

Larsen	Johnsen	Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene	Kristiansen	Aune	Dahl	Sørli
95 (45,7 %)	78 (37,5 %)	71 (34,1 %)	38 (18,3 %)	33 (15,9 %)	22 (10,6 %)	21 (10,1 %)

Lie	Løvdal	Midtgård	Schmidt	Astrup	Angell
17 (8,2 %)	11 (5,3 %)	9 (4,3 %)	2 (1,0 %)	1 (0,5 %)	0 (0,0 %)

Av de som har *lavest* formue, ser vi igjen en naturlig konsekvens av spørsmålet om høyest formue. Sen-navn ligger høyest på denne listen, hvor *Larsen* har 45,7 %, *Johnsen* har 37,5 %, og *Kristiansen* har 18,3 % av svarene. Sen-navnet *Kristiansen* viser ikke like høy prosentandel som de to andre patronymene. 34,1 % har igjen svart at de ikke ser noen forskjell mellom navnene. Ellers ligger gårdsnavn, både sammensatte og usammensatte relativt likt i antall svar, mens gamle utenlandske navn nesten ikke er til stede.

9.2.7 Hvem av disse tror du bor i / er fra byen eller bystrøk?

Tabell 22 Hvem informantene tror bor i / er fra byen eller bystrøk

Astrup	Angell	Schmidt	Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene	Larsen	Kristiansen	Johnsen
144 (69,2 %)	130 (62,5 %)	114 (54,8 %)	38 (18,3 %)	29 (13,9 %)	26 (12,5 %)	23 (11,1 %)

Dahl	Løvdal	Midtgård	Lie	Sørli	Aune
18 (8,7 %)	6 (2,9 %)	2 (1,0 %)	2 (1,0 %)	2 (1,0 %)	1 (0,5 %)

På dette spørsmålet er også etternavntypene relativt tette i svar, selv om informantene velger etternavnene separat. Igjen har *Angell*, *Astrup* og *Schmidt* høyest prosentandel, med 69,2 %, 62,5 %, og 54,8 %. 18,3 % mener de ikke ser noen forskjell, og patronymene *Kristiansen*, *Larsen*

og *Johnsen* ligger på 13,9 %, 12,5 %, og 11,1 %. Gårdsnavn ligger lavt i denne kategorien (jf. tabell 22).

9.2.8 Hvem av disse tror du bor i / er fra bygda eller et lite tettsted?

Tabell 23 Hvem informantene tror bor i / er fra bygda eller et lite tettsted

Midtgård	Sørli	Aune	Løvdal	Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene	Dahl	Lie
117 (56,3 %)	114 (54,8 %)	86 (41,4 %)	52 (25,0 %)	38 (18,3 %)	36 (17,3 %)	35 (16,8 %)
Larsen	Johnsen	Kristiansen	Angell	Astrup	Schmidt	
21 (10,1 %)	13 (6,3 %)	10 (4,8 %)	5 (2,4 %)	5 (2,4 %)	2 (1,0 %)	

Gårdsnavn har særlig mange svar i denne kategorien, i forhold til andre etternavn. Likevel er noen gårdsnavn mer representert enn andre: De sammensatte gårdsnavnene *Sørli* og *Midtgård* har flest svar, med 56,3 % og 54,8 %. 41,4 % av svarene falt på det korte gårdsnavnet *Aune*, mens de to andre etternavnene i samme kategori ligger lengre ned (ref. tabell 23).

9.3 Drøfting

9.3.1 Fine og mindre fine navn

I punkt 9.2.1-9.2.4 viser jeg hva informantene har svart ved spørsmål om hva de synes er fint og mindre fint med navn. Men hva ligger i ordet *fint*? En definisjon er ikke spesifisert i spørreundersøkelsen, og dette var et bevisst valg: Hensikten var å se hvordan *informantene* definerte det. Jeg ønsket ikke å legge føringer for hvordan begrepet skulle tolkes, slik at informantene kunne knytte ordet opp mot estetiske, sosiale, språklige eller andre verdier som de ville. Hva informantene legger i ordet, kommer uansett til syne i begrunnelsene av svarene (jf. tabell 16-19).

Som vist i tabell 16, fikk sammensatte gårdsnavn klart flest svar på spørsmålet «Hvilken etternavntype synes du er finest?». At denne typen etternavn blir sett på som finest av informantene i dag, samsvarer godt med de nasjonalromantiske strømningene som kom til Norge tidlig på 1800-tallet. Fokus på det norske og idealiseringen av bøndene og landsbygda gav norske

gårdsnavn en viss sosial status (Utne 2020, s. 45). Tallene fra mitt materiale viser nødvendigvis ikke at norske gårdsnavn har høy sosial status, men de sier noe om at mine informanter synes denne typen navn er fine. Forklaringen som var mest utbredt, var «Den har ofte tradisjonsrike navn», som fremstilt i tabell 17. En annen grunn er at mange føler tilhørighet til en slik type navn. Den sistnevnte grunnen kan også være en potensiell feilkilde: Hele 108 informanter, eller 51,9 %, er bærere av sammensatte gårdsnavn. Når informantene svarer på hvilken type etternavn som er finest, er det rimelig å anta at mange av disse synes sine egne typer navn er fine og føler tilhørighet til disse, og derfor velger denne kategorien.

Med sammensatte gårdsnavn som den klart fineste etternavntypen i mitt utvalg (ref. tabell 16), kan man tenke seg at nordmenns identitet er nært tilknyttet tradisjon og tilhørighet. Diskusjonen rundt hvordan vår nasjonale identitet gjenspeiles i holdninger, ytringer og kultur, blir stadig debattert og satt på dagsorden. Det er klart det oppfattes som at «det norske» har forandret seg betraktelig siden den nasjonalromantiske åndsstrømningen, men det er neppe forsvunnet. Undersøkelsen viser at det man gjerne kaller for det *norske* og det *bondske* fortsatt står sterkt hos informantene, og at de setter typisk norske navn høyt. De to begrepene *tilhørighet* og *tradisjon* kobles med ordet fint i denne sammenhengen, og vekker en positiv assosiasjon hos informantene. Her trekkes linjer til den sosiale identiteten, kanskje også den nasjonale (ref. kap. 1.1, 2.11.2 og 7.3.1).

Norske gårdsnavn kan, ut fra mine data, gi uttrykk for et visst kollektivt samhold – dette kanskje fordi de fleste nordmenn slekter fra gård – om det så er snakk om én eller seks generasjoner tilbake. Det er nærliggende å tro at jo lenger tilbake i generasjonsrekken man kommer, jo mer avstand vil man ha til dette slektskapet. Å være bærer av gårdsnavn har ikke alltid blitt assosiert med positive holdninger (jf. kap. 2.12), mens i dag ser vi at gårdsnavn (særlig sammensatte gårdsnavn) helt klart er den fineste etternavntypen hos informantene (jf. tabell 16). Utne (2020, s. 109) viser derimot hvordan navnebruken har gått ned fra hele 70 % nasjonalt i 1993 (data fra Veka 2001, s. 17), til 58 % i 2020 (anslag av Utne). Dette skyldes imidlertid å være vekst av etternavn av nyere innvandring til Norge, og ikke nødvendigvis at færre ønsker gårdsnavn som etternavn. Disse tallene samler etternavn av gård som én type, mens jeg har kategorisert i to typer

gårdsnavn. Det er, som sett i tabell 16, stor forskjell i svarene til informantene på spørsmålene om sammensatte og usammensatte gårdsnavn.

En etternavntype som overraskende få informanter så på som fine, var gamle utenlandske navn. Som nevnt i kapittel 2.12, har Olafsen (1922, s. 57) beskrevet fine etternavn som sjeldne og ærverdige, som automatisk gir økt status. Typiske “fine” etternavn regnes tradisjonelt som gamle navn som kom til Norge gjennom rike, utenlandske kjøpmenn, gruveeiere o.l.. Disse holdningene Olafsen beskriver legger nok litt mer trykk på *status*, men det vil være rimelig å tenke at under Olafsens tid ble slike etternavn assosiert som noe positivt, altså noe *fine*. Hvorvidt gamle utenlandske navn fortsatt assosieres med status og formue, diskuteres ytterligere i del 9.3.2. Det er derimot tydelig at mine informanter ikke definerer *fine* navn som et synonym på *statusnavn*.

En viktig årsak til at nettopp Olafsen blir trukket fram her, er fordi han beskriver etternavn (da: slektsnavn) fra hans samtid, og kan derfor beskrive holdninger som fant sted gjennom et førstehåndsperspektiv. Olafsens beskrivelser om hvordan ærverdige (jf. 2.12) etternavn faktisk hadde direkte betydning for karriere og status, gir gode sammenligningsgrunnlag.

Spørreundersøkelsen min avdekker hvordan holdninger og hva som regnes som fine navn har forandret seg fra Olafsens samtid på starten av 1900-tallet til i dag (ifølge mine informanter). Akkurat hvorfor sammensatte gårdsnavn blir sett på som den fineste etternavntypen, mens gamle utenlandske navn kommer langt opp på mindre fine navn, er vanskelig å gi et håndfast svar på. En kan likevel anta at gamle utenlandske navn ikke lenger gir praktiske og sosiale goder slik som fram til starten av 1900-tallet (jf. kap. 2.12), og at velferdsstaten vi har i Norge, ikke viser like sosiale og økonomiske skiller. Tall fra SSB viser at inntektsforskjellene knyttet til utdanning er små i Norge i forhold til andre land (Hægeland og Kirkebøen 2007, s. 12). Samtidig ser vi en tendens til at informantene setter tradisjonelle navn høyt (jf. tabell 17), og derfor mener at den «mest tradisjonelle» etternavntypen (i informantenes øyne: sammensatte gårdsnavn) er finest.

Den etternavntypen som derimot flest informanter synes er *minst* fin, er sen-navn (jf. tabell 18). Dette er ikke en veldig overraskende observasjon, og kan forklares ved den hyppige bruken av sekundærpatronym, både i Norge, Sverige og Danmark, i samråd med tendensene til at færre personer ønsker svært vanlige etternavn (som for eksempel sen-navn). Sen-navn er den nest

største etternavntypen i Norge i dag etter gårdsnavn, men det er den klart største etternavntypen i antall bærere av samme navn (Veka 2001, s. 17). Det er generell nedgang av bruk av sen-navn i dag, og dette forteller noe om hvordan også etternavn, i likhet med fornavn, kan ha periodiske svingninger basert på popularitet og mote. Likevel er Trøndelag det stedet der flest personer velger å beholde sen-navnet sitt (Dalen *et. al.* 2008, s. 182), tross nedgangen. Dette vil diskuteres ytterligere i kapittel 10 om trønderske etternavn. Informantenes formening om at sen-navn var *for vanlige*, gjenspeiles i en økende tendens til å skifte ut med et mer særpreget navn (jf. kap. 2.12).

En av informantene, *Johansen*, påpeker nettopp denne problemstillingen i en kommentar: «Hadde nok ikke skiftet navn om jeg giftet meg i dag. Mitt opprinnelige navn er svært sjeldent, særpreget og langt mer knyttet til min identitet. Jeg håper derfor at mine barn skal bringe det videre». SSBs navnestatistikk viser at *Johansens* fødenavn har 7 navnebærere i Norge (per 2021), og er et norsk sammensatt gårdsnavn. Kommentaren hennes gjenspeiler mange av meningene som informantene ytrer gjennom spørsmålet om fine og mindre fine navn – det som er veldig vanlig, blir sett på som mindre fint (jf. tabell 19), og det som er mer sjeldent, blir sett på som fint. Det er altså rimelig å anta at *Johansen* forbinder «sjeldent og særpreget» som noe positivt ved et navn. Nå ligger imidlertid ikke den eneste faktoren i kommentaren til *Johansen* på sen-navn versus sjeldnere navn; spørsmål om navneskifte ved ekteskap og identitetstilhørighet er to andre essensielle temaer som er problematisert gjennom hele oppgaven, og hennes kommentarer og syn er også med i kapittel 7.3.3.

Den siste etternavntypen som skal diskuteres, er usammensatte gårdsnavn. Av samtlige alternativ kom denne typen nest nederst på listen over fine etternavn (jf. tabell 16), men også nest nederst på listen over mindre fine etternavn (jf. tabell 18). Det finnes få studier om hvilke *typer* gårdsnavn som blir sett på som fine eller ikke fine, men i min studie ser vi tydelige forskjeller i informantenes meninger. Det at det ikke ligger mye forskning i nettopp disse feltene, gjør at dataene kan bidra til å avdekke dagens holdninger til ulike typer gårdsnavn. At mange informanter synes denne etternavntypen er mindre fin, og at et dominerende flertall synes sammensatte gårdsnavn er den fineste etternavntypen, gir et bilde på at det faktisk er skiller i fine gårdsnavn og mindre fine gårdsnavn. Navn med sammensatt form har mer positive assosiasjoner

(i denne sammenhengen) enn navn med usammensatt form. Spesielt er dette interessant med tanke på usammensatte gårdsnavns plassering i den sosiale rangstigen på 1800-tallet (Veka 2001, s. 17). Dette drøftes nærmere i kap. 9.3.2.

Etter å ha studert informantenes svar, kan jeg se et mønster i hva de anser som et fint etternavn og ikke – og dette er, som beskrevet, svært forskjellig fra tidligere holdninger til etternavn. Som vi har sett, er de tre viktigste grunnene til at informantene synes et navn er fint, at det er tradisjonsrike navn, at det er navn som viser tilhørighet, og at det klinger godt (jf. tabell 17). En definisjon på et fint navn var unødvendig å spesifisere, og kunne også ført til påvirkning av valgene. En begrunnelse på hvorfor de valgte som de gjorde, gir altså en dypere forståelse av informantenes syn på begrepet «fint» i denne sammenhengen.

9.3.2 Etternavn som assosieres med høy eller lav formue

Vi har nå sett at holdningsaspektet har vært sentralt når informantene skulle svare på spørsmål om fine og mindre fine navn. Informantenes holdninger er like relevante i spørsmål om navn som assosieres med lav eller høy formue, og jeg tar her utgangspunkt i resultatene fra delkapittel 9.2.5 og 9.2.6. Målet med spørsmålene er å undersøke folk sine holdninger til status og etternavn i dag, og om det tradisjonelle fortsatt dominerer. Det er liten sannsynlighet for at svarene stemmer overens med virkeligheten, men det vil likevel diskuteres.

Veka (2001, s. 17) skriver at gårdsnavn i ubestemt form tradisjonelt sett har hatt høyere prestisje. I likhet med andre funn i undersøkelsen min, ser vi i dag en forandring i mønster og holdninger til folk i forhold til andre tider. Informantene tror ikke at folk med etternavnene Lie, Dahl og Aune har høy formue, som vil si at med definisjonen gjengitt i kap. 2.12 av ordet prestisje, blir ikke disse etternavnene heller sett på som prestisjefylte. Denne tendensen har vi også sett i spørsmålet om fine og mindre etternavn, hvor korte gårdsnavn ble sett på som mindre fine. Om det ligger en sammenheng mellom hva informantene i dag mener om hva som er fine navn og hvilke navn som assosieres med høy formue, skal problematiseres. I dette tilfellet ser vi i alle fall at Lie, Aune og Dahl hverken har formue eller fine navn, ifølge undersøkelsen. Halvorsen (1975, s. 173) skriver at mange tror gårdsnavn som Dahl og Lie, som har en eldre ortografi, representerer spesielt gamle og ærverdige familienavn. *Ærverdige* kan beskrives som noe som «på grunn av fremtoning (og høy alder) vekker, stemmer til respekt og ærbødighet» (NAOB under *ærverdige*). Ser vi derimot

på tallene i undersøkelsen min, viser ikke disse noe noen sammenheng med det Halvorsen skriver. Halvorsen avkrefter imidlertid også det han påpekte, og begrunner de eldre skrivemåtene med at presten eller sorenskriveren som skulle skrive ned navnet, fant det mest naturlig å skrive med det ortografiske systemet han var vant til, altså dansk (også jf. kap. 2.5).

Sammensatte gårdsnavn har i spørsmål om formue stått på lik linje med usammensatte gårdsnavn. Dette er en forskjell fra informantenes syn på fine og mindre fine navn (jf. tabell 16 og 18). Informantenes oppfatning på et fint navn gjenspeiles *ikke* i formue. På spørsmål om hvem som har høyest formue har nærmest samtlige etternavn havnet like langt ned på listen, med unntak av spesielt tre etternavn. Disse tre er *Angell*, *Schmidt* og *Astrup*, med *Astrup* med flest svar. Basert på undersøkelsen min, råder fortsatt en viss prestisje over de gamle utenlandske navnene, selv om holdninger til etternavn tydelig har forandret seg gjennom årene. I motsetning til spørsmålet om fine og mindre fine navn, har ikke spørsmålet om formue et oppfølgingsspørsmål som skal begrunne *hvorfor* informantene har valgt som de har gjort.

Ut fra tabell 20, har nærmest ingen sen-navn eller gårdsnavn (hverken sammensatte eller usammensatte) høy formue. Som nevnt er det stor variasjon i det informantene forbinder med fine og mindre fine navn, men med høy formue ligger nærmest alle de nevnte etternavnene like lavt (mellom 1,0 og 9,1 %). Likevel er det ett etternavn som viser høyere prosentandel enn alle andre (med unntak av gamle utenlandske navn): *Løvdal*. Hvorfor akkurat dette etternavnet assosieres mer med høy formue enn for eksempel *Midtgård*, er usikkert, og kan om mulig være en tilfeldig feilkilde.

Når vi ser på geografiske avgrensninger og formue, er det også interessant å studere hvilke navn personene som er bosatt i hvilket område, har. I dag er det nødvendigvis ikke store skiller mellom by og land eller formue basert utelukkende på etternavn, men man kan fortsatt se forskjeller i både fornavn- og etternavnbruk i ulike sosioøkonomiske strøk, da kanskje spesielt i Oslo øst og Oslo vest. At de største sosioøkonomiske forskjellene finner sted i Norges hovedstad, er ikke overraskende, og det er gjort flere sosiologiske arbeid i ulike bydeler i Oslo. En vesentlig feilkilde i undersøkelsen min som jeg imidlertid gjerne skulle hatt mer data på, var nærmere spesifisert fødested og/eller bosted på informantene mine, slik at jeg basert på informantene som var født eller bosatt i Trondheim by, kunne se eventuelle sammenhenger mellom bydeler og typer

etternavn (jf. kap. 4.6.6). Mange informanter skrev kun «Trondheim» eller andre større områder, istedenfor bydeler. Det ble derfor vanskelig å se på de sosioonomastiske forholdene i diverse sosioøkonomiske strøk i Trondheim, og om det var noe mønster i typer etternavn og bydeler. Det er derimot ikke veldig sannsynlig at jeg hadde funnet noe mønster, i og med at Oslo klart er byen med størst sosiale skiller, og Trondheim ikke har like store forskjeller sosioøkonomisk.

Wikstrøm (2009a) har studert sosioonomastiske forhold til etternavn, geografisk avgrensning og inntekt i sin masteroppgave, og har plassert etternavntyper ut fra om de er bosatt i Oslos øst- eller vestkant. Disse stedene er bydeler med svært lav gjennomsnittlig inntekt, og bydeler med svært høy gjennomsnittlig inntekt. Holdningsmønsteret man ser hos informantene i undersøkelsen min, samsvarer noe med Wikstrøms funn av typiske lavstatusnavn og høystatusnavn i ulike sosioøkonomiske strøk. Hun fant en betydelig høyere andel sen-navn på Oslos østkant, samt etternavn av senere innvandring. Vestkantbeboerne hadde derimot en høyere andel etternavn av gamle utenlandske navn (eller Wikstrøms kategori: «adels-, embets-, håndverkernavn») (Wikstrøm 2009, s. 62). Likevel viser ikke resultatene nødvendigvis representativitet i like stor grad i andre norske byer, men vi kan se en viss sammenheng mellom patronym og en lavere sosioøkonomisk standard, og gamle utenlandske navn og en høyere sosioøkonomisk standard. Dette gjenspeiles også i holdningene mine informanter har til formue og typer etternavn.

I kapittel 2.12 presenterer jeg en artikkel fra VG (Ridar m.fl. 2021), om to vidt forskjellige sosioøkonomiske strøk i Oslo. Etternavnene til disse intervjuobjektene gir assosiasjoner til bydeler, utelukkende ut fra navnene. En av mine informanter, *Crawford*, skriver at «... jeg [ville] nok ha svart helt annerledes for 50 år siden (og før den tid), men nå har folk flyttet så mye på seg, at disse skillene i stor grad er visket ut både bostedsmessig og økonomisk». *Crawford* har svart «Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene» på begge spørsmålene om formue, som hun henviser til i kommentaren sin. Hun tar altså ikke stilling til hvilke etternavn hun mener kan vise høy eller lav formue, og begrunner med økt mobilitet og mer utvasking i samfunnet. Likevel viser undersøkelser altså at sosiokulturell bakgrunn faktisk kan ha noe å si for hvilket etternavn du har, men i langt mindre grad i dag.

9.3.3 Etternavn fra bygd og by

Dette delkapittelet vil kun ta for seg informantenes *holdninger* til hvem de tror kommer fra bygd og hvem de tror kommer fra by (jf. kap. 9.2.7 og 9.2.8). I kapittel 10 undersøker jeg i større grad etternavnene til *informantene* og deres faktiske geografiske utbredelse.

I spørsmål om hvem informantene tror kommer fra bygd eller by, ser vi igjen et holdningsmønster som ligger nærmere det tradisjonelle. *Astrup, Angell* og *Schmidt*, de tre gamle utenlandske navnene, assosierer informantene mest med byen eller bystrøk. Svarene de har gitt om hvem som har høyest formue (ref. tabell 20), og hvem som bor i byen (ref. tabell 22), gir samme resultat på de tre mest valgte etternavnene. En informant, *Steen*, skriver i en kommentar: «Jeg følte meg svært "typisk" ved svar på formue og by/land med navnene Angell osv, men sånn er vi vel (...)». *Steen* krysset av på gamle utenlandske navn, både ved spørsmål om hvem som bor i / er fra byen eller bystrøk, og ved spørsmål om hvem som har høyest formue. Hun svarte sen-navn ved spørsmål om lavest formue, og sammensatte gårdsnavn ved spørsmål om hvem som bor i / er fra bygda eller et lite tettsted. Hva *Steen* mener med «typisk» i denne sammenhengen, har nok igjen noe med de holdningene folk tradisjonelt har assosiert med disse typene etternavn (jf. kap. 2.12).

Kommentaren til *Steen* viser noe av det jeg har ønsket å finne ut av: Slike spørsmål er direkte og ubehagelige, og viser kanskje til holdninger mange nordmenn helst ikke ønsker å si høyt. *Steen* forsvarer ikke valgene sine i noen større grad enn at hun svarte «typisk», men det betyr også at noen assosiasjoner til etternavn fortsatt råder. Faste etternavn på tidlig 1800-tallet besto som regel av utenlandske navn, og ellers noen få sekundærpatronym og gårdsnavn (jf. kap. 2.4). Gamle utenlandske etternavn har også hatt en viss utbredelse på landsbygda, slik som prester, gruveeiere og militære ledere, men det er klart at de fleste holdt til i byene (Utne 2020, s. 27). Etternavnene som ble registrert som mest utbredt i byene hos borgerstanden, er altså gjerne navn som *Astrup, Angell* og *Schmidt*, som vi igjen ser vekker en tydelig urban assosiasjon hos informantene i dag også.

Veka (2001, s. 11) skriver at de fleste i dag med gårdsnavn som etternavn fremdeles bor i bygda der gården ligger. Basert på svarene fra informantene er det i likhet med spørsmålet om bynavn

spesielt tre etternavn som skiller seg ut i spørsmålet om bygdenavn: *Sørli*, *Aune* og *Midtgård*. Alle disse etternavnene er opprinnelig gårdsnavn; ett av dem er usammensatt, og de to andre er sammensatte. Det er altså av allmenn oppfattelse i undersøkelsen at personer med etternavn fra gård, er bosatt i bygd eller et lite tettsted, noe som samsvarer godt med Vekas forklaring. Et funn i undersøkelsen, er at det igjen er spesifikke etternavn som tydeligvis assosieres mer til bygd og små tettsteder enn andre. Det er tydelig at gårdsnavn, både sammensatte og usammensatte, gir assosiasjoner til landsbygda, men med tre etternavn som gir et mye større utslag enn resten (jf. tabell 23). Etternavnet som aller flest krysses av på, var *Midtgård*. At dette navnet ga sterkest assosiasjon til bygda, kan nok ha en logisk forklaring ved at etterleddet *-gård* er brukt. Gårder har som regel tradisjon for å holde til i mindre tettbebygde strøk, og det ligger altså en naturlig sammenheng mellom informantenes svar og årsaken til valget.

De to andre etternavnene, *Aune* og *Sørli*, er vanskeligere å forklare – de har mange flere svar enn eksempelvis *Dahl*, *Lie* og *Løvdal*. Én mulig forklaring på fraværet av *Dahl* og *Lie* som bygdenavn, kan være den eldre, danskspråklige ortografien. *Aune* har svært mange svar, og er det eneste usammensatte gårdsnavnet som ikke har en eldre skrivemåte. Som også diskutert i forbindelse med formue (kap. 9.3.2), påpeker Halvorsen (1975, s. 173) at mange forbinder gammel ortografi med status og ærverdige familienavn. I svar på spørsmål om slike skrivemåter og formue, viste ikke dataene mine noe som tilsa at slike holdninger råder i dag. Derimot kan «ærverdig», som er ordet Halvorsen benytter i denne sammenhengen, også gi assosiasjoner til by eller bystrøk. Typisk ærverdige og gamle etternavn som *Schmidt*, *Astrup* og *Angell* viser også høyest forbindelse til byen (ifølge undersøkelsen). Det kan derfor være en logisk forklaring at gårdsnavn med eldre ortografi også gir en noe mindre assosiasjon til bygda eller mindre tettsted, selv om de ikke viser noen tydelig forbindelse til høy formue, slik som gamle utenlandske navn gjør. Likevel er det påfallende at 8,7 % av informantene mener at *Dahl* bor i byen, og bare 1,0 % mener at *Lie* gjør det. Begge etternavnene representerer usammensatte gårdsnavn med ubestemt form og eldre ortografi, og lite skiller navnene fra hverandre. Når det er sagt, er det likevel en logisk forklaring på hvorfor resultatene viser som de gjør. SSB har en oversikt over de mest brukte etternavnene i år 2000 i Trondheim (SSB 2003), hvor *Dahl* er det tiende mest brukte

navnet, og *Lie* er bak på plass nummer 82. At flere informanter mener at *Dahl* bor i byen enn *Lie*, kan vi *faktisk* se at stemmer overens med navnestatistikken for Trondheim.

En informant påpeker også forskjellen mellom sammensatt gårdsnavn og et kort gårdsnavn med eldre ortografi: informantens etternavn *Dahl* ble endret to generasjoner tilbake, da det opprinnelige navnet var *Grandal*. Årsaken var at navnet skulle urbaniseres ved innflytting til Trondheim. I dette tilfellet ble *Dahl* sett på som mer urbant enn *Grandal*, og i tillegg ble det lagt til en *h* etter mønster fra eldre skriftkonvensjon, fra *Dal* til *Dahl*. En annen informant, *Mo*, oppgir at det opprinnelige etternavnet var *Mobakken*, men ble også forkortet av informantens oldefar da han flyttet til Trondheim. Vi ser et mønster her ved at lengre gårdsnavn blir forkortet ved innflytting til byene. Imidlertid er ikke *Mos* etternavn endret til *Moe*, slik det er blitt gjort med *Dahl*.

Når det kommer til faste patronym og hvor patronymbærere flest holder til, har de historisk sett hatt sterk bystatus i Norge (Utne 2020, s. 44). Sen-navn ga nærmest en identifikasjon med byen og den urbane utviklingen – man ble med andre ord *byboere i navnet* (Utne 2001, s. 21). Det er derimot ingen overvekt av sen-navn på spørsmålet om hvem informantene mener bor i byen eller bystrøk, men likevel mener flere at *Johnsen*, *Kristiansen* og *Larsen* bor i byen enn både usammensatte og sammensatte gårdsnavn. Disse tre etternavnene stiller nærmest likt i antall svar. Men selv om mange mener at patronymbærere holder til i byene, kan det likevel ikke sammenlignes med den høye prosentandelen de gamle utenlandske navnene har fått på det samme spørsmålet (jf. tabell 22). Én forklaring kan nok være den svært høye andelen sen-navn i Norge, og det ganske lite karakteristiske særpreget sen-navn har fått. Med sen-navnenes utbredelse, og siden mange sen-navn har svært mange navnebærere, kan den minkede urbane assosiasjonen si noe om den økte mobiliteten vi har i Norge i dag. I tillegg har sen-navn for øvrig ikke bare holdt til i byene; Det har også vært utbredt på landsbygda, gjerne blant folk som ikke eide en egen gård eller som tjenestegjorde hos bønder (Utne 2001, s. 21).

9.4 Oppsummering

I tråd med forskningsspørsmålene, har jeg i dette kapittelet fått fram informanters synspunkter og sett på hvorvidt geografiske avgrensninger og sosial tilhørighet har noen sammenheng med etternavntyper og holdninger til disse. I tillegg har jeg fått større innblikk i hva informantene ser på som fine og mindre fine navn, samt *hva* informantene legger i begrepene «fin» og «mindre

fin». Informantene vektlegger tradisjonsrike navn og navn som gir steds- og familietilknytning, mens navn som er svært vanlig, som sen-navn, blir sett på som mindre fint. Dataene som er presentert her er utelukkende basert på holdninger, og gjenspeiler altså nødvendigvis ikke hva som stemmer med virkeligheten.

10. Etternavn i Trøndelag: by, land og utdanningsnivå

10.1 Innledning

I de tidligere kapitlene har jeg undersøkt de tre hovedtemaene i problemstillingen min: identitet, holdninger til eget etternavn og holdninger andres etternavn. Forskningsspørsmålene spør derimot også om geografiske skiller og sosial tilhørighet. Dette har jeg drøftet i de tidligere kapitlene, men i denne delen har jeg utelukkende fokus på geografi og utdanning hos informantene.

Geografi undersøker jeg fordi mitt utvalg brer seg om Trøndelag spesifikt, i tillegg til at forskningsspørsmål a) spør om geografisk tilhørighet har noen sammenheng med identitet og holdninger. For å kunne svare på forskningsspørsmålet, vil jeg studere informantene nærmere gjennom et by- og land-perspektiv, i tillegg til å studere typiske trønderske etternavn. Etternavntypene vil være en viktig del, for å se hvilke typer som er mest utbredt i Trondheim og i landkommuner. Slik kan jeg også sammenligne svarene med resultatet i kapittel 9.2.7 og 9.2.8, om hvem informantene *tror* bor i byen eller i landkommuner.

Jeg undersøker utdanningsnivået til informantene fordi forskningsspørsmål b) spør om sosial tilhørighet har sammenheng med identitet og holdninger. Med sosial tilhørighet mener jeg her at utdanningsnivå kan ha betydning for hva man anser som høyere og lavere sosiale lag. Jeg studerer utdanningsnivået til informantene med to ulike vinklinger: Fokus på etternavntyper, for å undersøke om utdanningsnivå har sammenheng med hvilken etternavntype man har, og fokus på by og land, for å koble forskningsspørsmål a) og b) sammen gjennom sosial tilhørighet i by og land.

10.2 Resultater

10.2.1 Etternavntyper i by og land

Tabell 24 viser hvor mange informanter i hvert av områdene som bærer hvilke etternavntyper, for å undersøke fordelingen av etternavntyper i Trondheim og i landkommunene i Trøndelag nærmere.

Tabell 24 Informantenes etternavntyper, i by og land

	Trondheim	Landkommuner
Gamle utenlandske navn	3 (4,2 %)	6 (4,4 %)
Sammensatte gårdsnavn	38 (53,5 %)	70 (51,1 %)
Usammensatte gårdsnavn	15 (21,1 %)	49 (35,8 %)
Sen-navn	13 (18,3 %)	12 (8,8 %)
Andre etternavn	2 (2,8 %)	0 (0,0 %)
Totalt	71 (100 %)	137 (100 %)
	(34,1 % av totalt antall informanter)	(65,9 % av totalt antall informanter)

Tabell 26 viser en oversikt over etternavnene til informantene, med fokus på det særtrønderske: her er tall på hvor mange informanter som har etternavn med suffiks *-an*.

Tabell 25 Usammensatte gårdsnavn med an-ending

Usammensatte gårdsnavn med <i>an</i> -ending (f.eks. <i>Reitan</i>)	5 (7,8 % av samtlige informanter som bærer usammensatte gårdsnavn)
--	---

10.2.2 Utdanningsnivå, kategorisert etter etternavntyper

I tabellen nedenfor ser vi informantenes utdanning, sett i sammenheng med hvilke etternavntyper de har. Siden det er skjevt utvalg i hvor mange informanter som har hvilken etternavntype, i forhold til utdanningsnivå, viser tabellen et gjennomsnitt av hvert utdanningsnivå. For å illustrere, er regnemåte vedlagt i tabellen.

Resultatene viser at informanter som bærer sammensatte gårdsnavn har størst prosentandel universitets- eller høyskoleutdanning i mer enn 4 år, med 64,1 %. Deretter følger usammensatte gårdsnavn, med 20,3 %. Av informanter med grunnskole/folkeskole/realskole som høyeste utdanning, har igjen sammensatte gårdsnavn størst andel, med 53,8 %. Usammensatte gårdsnavn har nest høyest oppslutning her også, med 46,2 %. Patronymbærere har flest informanter med fagbrev/fagskole, og gamle utenlandske navn med høyskole/universitet inntil 4 år (jf. tabell 26).

Tabell 26 Utdanningsnivå, kategorisert etter etternavntyper

	Grunnskole/ folkeskole/ realskole	Videregående / gymnas	Fagskole / fagbrev	Høyskole/ universitet (inntil 4 år)	Høyskole/ universitet (mer enn 4 år)	SUM OG SNITT
Gamle utenlandske navn	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	6 (8,5 %)	3 (4,7 %)	9 / 4,3 %
Usammensatte gårdsnavn	6 (46,2 %)	8 (34,8 %)	19 (51,4 %)	18 (25,4 %)	13 (20,3 %)	64 / 30,8 %
Sammensatte gårdsnavn	7 (53,8 %)	12 (52,2 %)	11 (29,7 %)	37 (52,1 %)	41 (64,1 %)	108 / 51,9 %
Sen-navn	0 (0,0 %)	3 (13,0 %)	7 (18,9 %)	9 12,7 %	6 (9,4 %)	25 / 12,0 %
Andre navn	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	1 (1,4 %)	1 (1,4 %)	2 / 1,0 %
I alt (208) / % av alle informantene	13 / 6,3 %	23 / 11,1 %	37 / 17,8 %	71 / 34,1 %	64 / 30,7 %	208

10.2.3 Utdanningsnivå, kategorisert etter by og land

I tabell 27 viser jeg resultater på utdanningsnivå, kategorisert etter by og land. Vi ser at av informantene som er fra Trondheim, har 43,7 % utdanning på høyskole- eller universitetsutdanning inntil 4 år, og 32,4 % i mer enn 4 år. De samme utdanningsnivåene har 29,2 % og 29,9 % av informantene fra landkommunene. Av informantene fra bygda har altså færre høye utdanninger. Det er derimot overvekt av informanter fra landkommuner som har grunnskole, videregående og fagbrev/fagskole som høyeste utdanning.

Tabell 27 Utdanningsnivå, kategorisert etter Trondheim og i landkommuner

	Grunnskole/ folkeskole/ realskole	Videregående/ gymnas	Fagskole/ fagbrev	Høyskole/universitet (inntil 4 år)	Høyskole/universitet (mer enn 4 år)
Trondheim	3 (4,2 %)	6 (8,5 %)	8 (11,3 %)	31 (43,7 %)	23 (32,4 %)
Landkommuner	10 (7,3 %)	17 (12,4 %)	29 (21,1 %)	40 (29,2 %)	41 (29,9 %)

10.3 Drøfting

10.3.1 Patronymer i Trøndelag

Dalen *et. al.* (2008, s. 182) skriver at patronymer står svært sterkt i Trøndelag, og har en mye større utbredelse enn i resten av Norge (men likestilt med Nord-Norge og Nordmøre). I undersøkelsen fra 2005, gjengitt i kapittel 2.9, viste tallene at 15,9 % av personer i Trøndelag (da: Nord- og Sør-Trøndelag) bar patronym som etternavn. I mitt utvalg var 12,0 % av informantene patronymbærere (ref. kap. 5.6). Tallene mine samsvarer til en viss grad med dataene fra 2005, selv om mine viser en noe lavere prosentandel. Som nevnt i kapittel 2.9, har jeg regnet om alle tallene Dalen presenterer, til et gjennomsnitt av menn og kvinner, hvor jeg har antatt at det er like mange fra hvert kjønn.

Undersøkelsen fra 2005 forsker i tillegg til patronymer i Trøndelag generelt, også på patronymbruk i by og land, noe som ligger nær forskningsspørsmål a) i min studie (jf. kap. 1.2 og 10.1). Tallene fra 2005 viser at 18,4 % i Trondheim har patronym, mens 13,3 % i Nord-Trøndelag har det. I min undersøkelse viser tabell 24 hvordan sen-navnene hos informantene er utbredt geografisk. Av informantene som er bærere av sen-navn, kommer 18,3 % av informantene fra Trondheim, mens 8,8 % kommer fra landkommuner. Jeg tolker i denne sammenhengen Augdals utvalg i Nord-Trøndelag som en ekvivalent til min «landkommuner». Som tallene viser, er resultatene fra både meg og Augdal tilnærmet lik av utvalget fra Trondheim, med 0,1 % som skiller. I landkommunene/Nord-Trøndelag er det derimot litt større skille. Felles for mine resultater og Augdal sine, er uansett at det er mange flere informanter med sen-navn som bor i byen, enn i landkommunene. Dette samsvarer også med sen-navn som tradisjonelt har vært utbredt i byene (jf. kap. 2.4).

10.3.2 Typiske etternavn fra Trøndelag

Vi har nå sett på patronymbruken i Trøndelag, med land og by som sammenligningsgrunnlag.

Selv om sen-navn er spesielt utbredt i Midt-Norge, er dette også en etternavntype som finnes over hele Norge (og flere andre land). Det er altså ikke *typisk* trøndersk å bære sen-navn.

Sekundærpatronym er også utbredt i samisk navnetradisjon (Dalen *et. al.* 2008, s. 387). Imidlertid finnes det konkrete eksempler på gårdsnavn som har opprinnelse i Trøndelag, og har deretter blitt kjent som typisk fra dette området. To eksempler ble nevnt i kapittel 2.9, som leddene «reit» og «aun», som blant annet har gitt navn til etternavnene *Reitan* og *Aune*. Grunnet personvern, gir jeg

ikke konkrete eksempler på etternavnene til informanter som bærer typiske trønderske etternavn. Jeg vil derfor heller anonymisere det ved å vise til vanlige navneledd fra Trøndelag, tall, og diskutere rundt suffikser og ellers ledd som kan si noe om hvor de kommer fra.

Et par informanter har oppgitt etternavn som inneholder «aun» som ledd. Etternavnet ligger nær (i betydning) navnet *Ødegard*, fra ‘øde’ og ‘gård’, og like varianter av *Ødegård* er imidlertid mest utbredt sørover for Nordmøre (Halvorsen 1975, s. 61). Ett av etternavnene til informantene er et usammensatt gårdsnavn, og i ubestemt form, mens det andre er sammensatt med stedsbeskrivende andreledd. Begge navnene indikerer et øde sted, og begge navnene inneholder et førsteledd som sier noe om geografisk opphav. En annen måte å se at gårdsnavn mest sannsynlig er fra Trøndelag på, er ved å se på suffiksene bak navnet; og da på hvilken måte den bestemte formen er skrevet. Halvorsen kommer med eksemplene *Bråtan* og *Reitan* som typisk trønderske (1975, s. 59 og 62). Suffiksene viser til dialektale endinger (-an). Flere av mine informanter er bærere av sammensatte gårdsnavn med *an*-ending, og utgjør en prosentandel på 7,8 % av samtlige informanter med usammensatt gårdsnavn (jf. tabell 7).

De fleste av informantene som har oppgitt gårdsnavn som etternavn (både usammensatt og sammensatt), er gjerne bærere av etternavn som har opprinnelse fra et sted i Trøndelag. En kan derfor si at mange av informantene har typiske trønderske etternavn av den grunn. For å finne ut mer spesifikt om etternavnene fra gård hadde sammenheng med steder i Trøndelag, ble spørsmål som «Hvis du vet hvor etternavnet ditt kommer fra, hvor i Norge er det fra, mer presist? (Kommune, bygd, o.a.) (Valgfritt å svare)», og «Vet du hvilket konkret sted, eller hvilken gård, navnet ditt kommer fra?», stilt. Disse spørsmålene (også jf. kap. 4), var blant annet ment å vise hvorvidt navnene hadde sammenheng med steder i Trøndelag. Eksempler på slike etternavn er *Tanem*, *Kvål* og *Tonstad*. Disse etternavnene er etternavn som også er navn på tettbebygde strøk i Trøndelag, og som enkelte informanter er bærere av (her: erstatningsnavn). Disse etternavnene kommer utelukkende fra gårder fra Trøndelag (Rygh 1903, Veka 2001), og en kan derfor si med en viss sikkerhet at disse etternavnene er særtrønderske.

Flere av informantene som bærer gårdsnavn, har etternavn som bæres av personer over hele Norge. Dette er for eksempel spesielt utbredte navn, som *Sletten* og *Haug*. Ofte er disse

usammensatte gårdsnavn, men det er også tilfeller av sammensatte navn, som *Storli*. Slike navn er beskrivende for et sted, og har i dette tilfellet betydningen «en stor li», som jo eksisterer mange steder i Norge. Enkelte gårdsnavn kommer også opprinnelig fra andre steder i Norge, som for eksempel *Jelsa*, som kommer av et fjordnavn i Rogaland fylke. Det er derfor et stort spenn i den geografiske utbredelsen til etternavnene til informantene, og som vi har sett, er ikke alle gårdsnavn nødvendigvis typisk trønderske, eller trønderske i det hele tatt.

10.3.3 Etternavn og geografi, i sammenheng med utdanningsnivå

I kapittel 5.5 viser jeg at 30,8 % av mine informanter har utdanning fra høyskole eller universitet i mer enn 4 år. Dette er en veldig høy andel, spesielt med tanke på aldersspennet i mitt utvalg. En stor del av informantene er eldre personer over 70 år, og utdanningstilbudet i Norge sto ikke like sterkt andre halvdel av 1900-tallet som det gjør i dag. For å sammenligne resultatene mine, har jeg tatt utgangspunkt i SSBs oversikt over utdanningsnivåene til nordmenn, nasjonalt. 15,3 % av aldersgruppen 40-49 år, og 6,4 % av aldersgruppen 67 år eller eldre, har utdanning på universitets- og høyskolenivå i mer enn 4 år (SSB 2018). De andre aldersgruppene som er lik alderen til mine informanter, ligger på et sted mellom disse to, prosentvis. Dette er altså vesentlig mindre enn det som vises i min undersøkelse. Hvorfor mine data viser så høye tall, er ikke lett å gi gode svar på. Feilkilder her kan jo eventuelt være at medlemmer og/eller de som har svart, ikke fordeler seg om befolkningen, og at det er vanligere for personer med høy utdanning å være medlem av pensjonistforeninger og kor, enn personer med lav utdanning. 6,3 % av mine informanter har svart at grunnskole/folkeskole/realskole er deres høyeste utdanning, mens nasjonalt er det hele 25,7 % for personer som er 67 år og eldre, og 16,2 % for personer som er 40-49 år (SSB 2018). Det ligger med andre ord store forskjeller her.

10.4 Oppsummering

I dette kapittelet er fokuset de delene av forskningsspørsmålene som fokuserer på geografisk og sosial tilhørighet, sett i sammenheng med hverandre. Dataene fra undersøkelsen viser at flere informanter med sen-navn bor i by (Trondheim), enn i landkommuner, som samsvarer med sen-navnenes tradisjonelle utbredelse i byen (jf. kap. 2.4). Samtidig viser resultatene at sammensatte gårdsnavn er tilnærmet likt utbredt geografisk, men med flest som bor i byen. Dette følger ikke det tradisjonelle mønsteret med at gårdsnavn kommer fra bygd.

Informanter med usammensatte navn er mest utbredt i landkommuner, og gamle utenlandske navn er tilnærmet lik geografisk. Det er flere med høyere utdanning i by enn i landkommuner. Utvalget mitt har en større andel høyt utdannede personer enn nasjonalt (SSB 2018), og kan ha noe med feilkilder iht. hvilke typer organisasjoner som svarte på undersøkelsen å gjøre. Informanter med sammensatte gårdsnavn har høyest representasjon av høyere utdanning, mens gamle utenlandske navn er den eneste etternavntypen med utelukkende høyere utdanning.

11. Samlet diskusjon

11.1 Innledning

Som nevnt i kapittel 5.1, presenterer jeg data fra spørreundersøkelsen med tydelige fokusområder. Hovedtemaene som er fremstilt i kapittel 7-9 omhandler identitet til eget etternavn, holdninger til eget etternavn og holdninger til andre etternavn. I tillegg tar kapittel 6 for seg informantenes etternavn mer spesifikt, som et utgangspunkt for analysen. Kapittel 10 undersøker forskningsspørsmålet om etternavn i by og land, sett i sammenheng med utdanningsnivå (jf. kap. 10.1). Samtlige aspekter som er lagt frem i de tidligere kapitlene har hatt en felles bakgrunn i problemstillingen «Hvilken betydning har eget etternavn for egen identitet, og hvilke holdninger har folk til ulike typer etternavn, både eget navn og andres?». Formålet med dette kapitlet er å samle temaene jeg har fremstilt, og vinkle disse inn mot hverandre som en felles, overordnet diskusjon. Diskusjonen går på tvers av temaene, med fokus på funn.

11.2 Å like og identifisere seg med etternavnet sitt

Kapittel 7 fokuserer på identitetsaspektet ved etternavnet, mens kapittel 8 fremstiller informantenes holdninger til eget etternavn i form av om de liker etternavnet sitt. Det å *like* etternavnet sitt og det å *identifisere* seg med etternavnet sitt er to ulike problemstillinger, men likevel nært knyttet til hverandre. Denne sammenligningen tar utgangspunkt i tabellene 8 og 12, samt tabell 28.

Som vist, liker 87,5 % av mine informanter etternavnet sitt (jf. tabell 12). Til sammenligning, opplever 49,0 % av informantene at etternavnet er veldig viktig for identiteten, og 40,9 % at det er nokså viktig (jf. tabell 8). Med andre ord er det stor forskjell på hva informantene har svart på disse spørsmålene. Tabell 28 viser at det er klart flest informanter som både liker etternavnet, og som synes navnet er en veldig viktig del av identiteten, med 48,6 %. I motsatt ende er det langt færre som *ikke* liker etternavnet sitt – kun 3 informanter, eller 1,4 %: *Dahl, Jelsa* og *Johansen*. *Dahl* er den eneste informanten i utvalget mitt som hverken liker eller identifiserer seg med det, mens *Jelsa* og *Johansen* mener navnet er nokså viktig for identiteten.

Som drøftet i kapittel 7.3, ytrer flere informanter gjennom kommentarer at slektskap og stedstilhørighet er en viktig del av hvorfor navnet er identitetsbærende, men jeg har ingen data på hva samtlige informanter mener (jeg har ikke oppfølgingsspørsmål om *hvorfor*). I de to spørsmålene jeg tar utgangspunkt i dette kapittelet, samsvarer likevel med hverandre i form av at de som liker etternavnet sitt, også identifiserer seg med det, og motsatt (jf. tabell 28). I spørsmål om informantene liker etternavnet sitt, har jeg data på hvorfor de gjør det / ikke gjør det, og resultatene viser at familiehistorie og stedstilknytning er de viktigste faktorene (jf. tabell 14 og 15). Da er det ikke utelukket at begrunnelsene til hvorfor de likte/ikke likte navnene, også samsvarer.

Gjennom denne undersøkelsen har jeg vist at de fleste informantene som liker etternavnet sitt, også mener at etternavnet er veldig viktig eller nokså viktig for identiteten. Av informanter som *ikke* liker etternavnet sitt, mener de at navnet enten ikke viktig eller nokså viktig for identiteten (tabell 28). Det er altså tydelig at begrepene identitet og holdninger ikke bør sees uavhengig fra hverandre.

Tabell 28 Informanter som liker etternavnet sitt og informanter som identifiserer seg med etternavnet sitt

	Liker etternavnet	Hverken liker eller misliker etternavnet	Liker ikke etternavnet	TOTALT informanter i kategorien
Etternavnet er ikke så viktig for identiteten	8 (3,9 %)	12 (5,8 %)	1 (0,5 %)	21 (10,1 %)
Etternavnet er nokså viktig for identiteten	73 (35,1 %)	10 (4,8 %)	2 (1,0 %)	85 (40,9 %)
Etternavnet er veldig viktig for identiteten	101 (48,6 %)	1 (0,5 %)	0 (0,0 %)	102 (49,0 %)
TOTALT informanter i kategorien	182 (87,5 %)	23 (11,1 %)	3 (1,4 %)	208 (100 %)

11.3 Informantenes bakgrunner, sett i sammenheng med holdninger til etternavn

11.3.1 Formue

Jeg har i oppgaven valgt holdninger til etternavn og informantenes *faktiske* sosioonomastiske forhold atskilt, for å tydeliggjøre hva som er fokuset. Jeg vil her sammenligne hva informantene

assosierer med høy eller lav formue, bynavn og navn som forbindes med bygd, med hva som henger sammen i mitt utvalg.

Tabell 20 og 21 viser hvilke navn informantene forbinder med høy og lav formue. De tre navnene som hadde særlig mange svar på høy formue, var gamle utenlandske navn, med henholdsvis 70,7 %, 49,0 % og 36,1 % på *Astrup*, *Angell* og *Schmidt*. I undersøkelsen har jeg ingen forutsetning for å vite formuen til informantene. Det jeg *kan* si noe om, er utdanningsnivået deres. SSB (u.d. (a)) viser at lønnsnivåene er forskjellige ut fra lengde på utdanning, hvor grunnskoleutdanning har lavest inntekt, og universitets- og høyskoleutdanning i mer enn 4 år har høyest inntekt. Jeg går derfor ut fra, grovt sett, at dataene kan overføres som et sammenligningsmateriale i min undersøkelse.

Av informanter med de høyeste utdanningene (4 år eller mer), har sammensatte gårdsnavn høyest prosentandel, med 64,1 % (jf. tabell 26). Av informanter med gamle utenlandske navn, har kun 4,7 % høyere utdanning i 4 år eller mer (prosentene er regnet som gjennomsnitt av utdanningsnivåene, jf. kap. 10.2.2), men *samtlig*e informanter med denne etternavntypen er representert under høyere utdanning i inntil eller over 4 år. Sammenligningen viser at informantenes assosiasjoner til personer med høy formue, sett at utdanningsnivå her sier noe om formuen deres, samsvarer noe med at alle med denne etternavntypen har høyere utdanning. Likevel er både sen-navn, sammensatte og usammensatte gårdsnavn mer representert i høyere utdanning, selv om det ikke gjelder hele utvalget til etternavntypene. Dette har nok også bakgrunn i skjevt tall på informanter. Det er flere faktorer som slår inn ved spørsmål om formue, ikke bare utdanning. Eksempelvis kan *type* utdanning, arvede formuer, sykdommer eller andre grunner til at man ikke kan jobbe, ha stor påvirkning.

I tabell 21 er sen-navn tydelig den etternavntypen flest forbinder med *lav* formue, med 45,7 %, 37,5 % og 18,3 % på *Larsen*, *Johnsen* og *Kristiansen*. Av informantene med lavest utdanning, er sammensatte gårdsnavn høyest representert, etterfulgt av usammensatte gårdsnavn (jf. tabell 26). Ingen informanter med sen-navn har grunnskole som høyeste utdanning, men av de med videregående har 13,0 % sen-navn. De fleste har fagskole/-brev som høyeste utdanning, med

18,9 %. Holdningene til informantene samsvarer til en viss grad med det faktiske, selv om sammensatte og usammensatte gårdsnavn har høyere prosentandel her også.

11.3.2 By og land

På spørsmålet om hvem informantene tror bor i byen, var de tre gamle utenlandske navnene igjen høyest representert, med 69,2 %, 62,5 % og 54,8 % (jf. tabell 22). Av informantene som faktisk bor i byen (her Trondheim), ser vi at det er flest som har sammensatte gårdsnavn (jf. tabell 24). 4,2 % av folk i byen har gamle utenlandske navn, mot 4,4 % i landkommuner. Av sen-navnene har 18,3 % svart at de bor i byen, og er etter sammensatte gårdsnavn. Utvalget er imidlertid, som nevnt, skjevt. Likevel er det langt flere med sen-navn som bor i byen, enn som bor i landkommunene, der det er 8,8 % (jf. tabell 24).

De sammensatte gårdsnavnene *Midtgård* og *Sørli* hadde høyest prosentandel på spørsmål om hvem de tror bor i bygda eller et lite tettsted, med 56,3 % og 54,8 %. Det usammensatte navnet *Aune* følger med 41,4 % (jf. tabell 23). Av informantene som faktisk bor i, eller er fra bygda, er det flest med sammensatte gårdsnavn, med 51,1 %. Deretter kommer usammensatte gårdsnavn, med 35,8 % (jf. tabell 24). Som resultatene viser, er det nesten like vanlig med sammensatte gårdsnavn i byen som i landkommuner, med 53,5 % og 51,1 %. Dette kan ha sammenheng med tilflytning til byene det siste århundret, selv om Veka (2001, s. 11) skriver at de fleste med gårdsnavn fortsatt bor på det stedet navnet kommer fra.

For å konkludere, assosieres bynavn helst ved gamle utenlandske navn, men i utvalget mitt er det nærmest likt i både i by og bygd. Sammensatte gårdsnavn er vanlig både i by og bygd, men litt vanligere i by, ifølge undersøkelsen. De tre etternavnene informantene assosierer mest med bygd, var to sammensatte og ett usammensatt gårdsnavn. Studerer man hvor informantene er fra, er det samlet sett vanligere i bygda enn i byen å bære gårdsnavn, hvis man ser på både sammensatte og usammensatte gårdsnavn.

11.4 Holdninger til eget og andres etternavn

Del 11.2 fokuserer på hvorvidt informantene liker etternavnet sitt, sett i sammenheng med om de føler identitetstilhørighet til det. I denne delen sammenligner jeg resultatene fra tabell 12-15, som

tar for seg om informantene liker navnet sitt, med resultatene fra tabell 16-19 om hva informantene mener er fine og mindre fine navn. Formålet med denne sammenligningen er å finne ut om det å *like* etternavnet og det å synes et navn er fint, kan ha en sammenheng. Jeg tar utgangspunkt i etternavntyper.

Tabell 13 viser at hele 93,5 % av informanter med sammensatte gårdsnavn liker etternavnet sitt, som er den største prosenten i utvalget. Som vist i både tabell 14 og diskutert i kap. 8.3, mener de at familiehistorie, identitetstilhørighet og stedstilknytning er de tre viktigste grunnene til at de liker det. I snakk om hvilken etternavntype informantene synes er *finest*, er sammensatte gårdsnavn også høyest representert, med 46,2 % av svarene (jf. tabell 16). Hovedgrunnene til at informantene mener denne etternavntypen er finest, er at den ofte har tradisjonsrike navn, at man har tilhørighet til en slik type navn, og at den ofte klinger godt (jf. tabell 17). Som resultatene viser, samsvarer dataene noe med hverandre. Sammensatte gårdsnavn er den etternavntypen flest synes er finest, og flest informanter med sammensatte gårdsnavn liker etternavnet sitt.

Begrunnelsene samsvarer også noe med hverandre: Tilhørighet eller tilknytning er det som dukker opp som felles for begge, og har blitt diskutert i kap. 2.11, 7.3 og 8.3. Påstandene om at stedsnavn er viktig for nordmenn (jf. 2.11.3), er ifølge min undersøkelse helt korrekte.

I motsatt ende er informanter med sen-navn er den etternavntypen (etter «Andre etternavn») hvor færrest liker etternavnet sitt, med 72,0 %, med gamle utenlandske navn nærme, med 77,8 % (jf. tabell 13). De er også den etternavntypen hvor flest er likegyldig til om de liker det. Det å være likegyldig til navnet sitt, gjør at begrunnelsene informantene skal gi i tabell 14 og 15 ikke er like relevante for de enkelte, og gjør det vanskelig å gi svar på hva informantene mener. Av etternavntypene som informantene synes er minst *fin*, er sen-navn den med flest svar (jf. tabell 18), med 42,3 %. I spørsmål om hvorfor sen-navn er den minst fine typen, er tydelig den vanligste begrunnelsen at den er for vanlig. I likhet med spørsmål om fine navn og å like navnet, er det samme etternavntype som kommer fram i resultatene her også, som gir en indikator på at det å synes et navn er fint, og det å like sitt eget navn, ikke ligger langt fra hverandre (jf. tabell 19).

11.5 Oppsummering

Ved å trekke linjer på tvers av temaene jeg har fremstilt og diskutert i denne oppgaven, kan vi se noen resultater som har sammenheng med hverandre. For eksempel har jeg vist at det å like etternavnet sitt og å føle identitetstilhørighet til etternavnet sitt, samsvarer med hverandre: De fleste som liker navnet sitt, mener også at det er en veldig viktig eller en nokså viktig del av identiteten.

I spørsmål om holdninger til andre etternavn, sett i sammenheng med informantenes egne sosioonomastiske bakgrunner, viser resultatene at holdningene og den faktiske bakgrunnen gjenspeiles til en viss grad. Informantene forbinder gamle utenlandske navn med høy formue, og samtlige med denne etternavntypen har høyere utdanning inntil 4 år eller mer. Sen-navn assosieres med lav formue, og flere informanter med sen-navn hadde lavere utdanning. Likevel er det andre etternavntyper som er høyere representert på lavere utdanning. Det er ikke like vanlig for folk med sammensatte gårdsnavn å bo i bygd som informantene trodde, selv om det er svært vanlig. Det samme gjelder gamle utenlandske navn, som flest assosierer med byen. Her er det nesten like mange som bor i byen og i bygda.

Til slutt sammenlignet jeg informantenes holdning til sitt eget etternavn med hva informantene regner som fine og mindre fine navn. I likhet med resultatene i 11.2, samsvarte tallene med hverandre, og en kan derfor si at det i mitt utvalg er sammenheng mellom å like et navn og å mene at et navn er fint.

12. Avslutning og videre forskning

12.1 Avslutning

I denne oppgaven har jeg undersøkt et bestemt utvalg nordmenns forhold til etternavn, både eget og andres. 208 informanter har svart på en spørreundersøkelse sendt ut via mail, og alle fyller kriteriene jeg har satt, som at de må være fylt 40 år og født i Trøndelag. I kapittel 1.1 siterte jeg *Lilledyrstad*, en informant fra undersøkelsen: ««I mørket er alle katter grå». Den samme holdning har jeg til navn. Det er det samme hva du heter. Navnet forteller ingenting om du er et godt menneske, eller det motsatte». Gjennom undersøkelsen, har jeg sett hvilke navn informantene forbinder med formue og geografi, og fine og mindre fine navn. *Lilledyrstad* mener at det ikke har noe å si hvilket navn man bærer, men resultatene viser at man har holdninger til typer navn, noen mer negative enn andre. Norske, sammensatte gårdsnavn har positiv betydning for informantene, som også samsvarer med teorier om at gårdsnavn er viktige identitetsmarkører for nordmenn (jf. kap. 2.11). På den andre siden er det færre patronymbærere som identifiserer seg med navnet sitt, og også færre som liker det. Dette samsvarer med en generell nedgang av patronymbærere i Norge i dag (jf. kap. 2.9), og en økning i å ville bære et mer særpreget etternavn. Enkelte etternavntyper assosieres med lav formue, mens andre assosieres med høy. På samme måte assosieres noen etternavntyper med by og bygd. At navnet ikke forteller noe om et menneske er godt eller ondt, som *Lilledyrstad* skriver, vil jeg derimot anta at han har rett i. Denne undersøkelsen var ment som et bidrag til den sosioonomastiske fagdisiplinen, med bakgrunn i Wikstrøms tidligere forskning om etternavn og identitet. Ved å gjennomgående sammenligne resultatene mine med hennes i drøftingen, viser jeg at min undersøkelse underbygger Wikstrøms.

I det følgende vil jeg kort oppsummere forskningsspørsmålene og valg av problemstilling. Forskningsspørsmål a) er: «Har geografisk tilhørighet noe å si for hvordan en opplever holdninger til eget og andres etternavn, og identitet til eget etternavn?» Med fokus på by og bygd i Trøndelag, har jeg sett at informantene assosierer gamle utenlandske navn med by, og sammensatte og usammensatte gårdsnavn med bygd. I begrunnelse for hvorfor informantene liker etternavnet sitt, er stedstilknytning et av de vanligste svarene. Som vi har sett (jf. kap. 11.2), er det sammenheng mellom identitet og holdning til eget etternavn. Basert på dette og kommentarer fra informanter, kan man derfor anta at stedstilknytning er viktig også for identiteten.

Forskningsspørsmål b) lyder slik: «Er det sammenheng mellom sosial tilhørighet og holdninger til typer etternavn og oppfatning om identitet til eget etternavn?» Undersøkelsen viser at etternavn som tradisjonelt har blitt oppfattet med høy status, fortsatt vekker assosiasjoner til høy formue hos informantene i dag (jf. kap. 9.2.5). Etternavn som har blitt oppfattet med lavere status, vekker assosiasjoner til lav formue (jf. kap. 9.2.6). I svar på spørsmål om hva de synes er fine navn, har ikke informantene vektlagt sosial tilhørighet, men snarere tradisjonsrike navn – som i deres oppfatning er sammensatte gårdsnavn. Mindre fine navn assosieres med sen-navn, som er «for vanlig». Informantene oppfatter altså tradisjonsrike, norske gårdsnavn som fine etternavn. Svært få opplever at sosial tilhørighet har noe å si for om etternavnet er del av identiteten, men heller familiehistorie og stedstilknytning.

Svarene på de to forskningsspørsmålene har gjort det mulig for meg å komme med et svar på den overordnede problemstillingen *Hvilken betydning har eget etternavn for egen identitet, og hvilke holdninger har folk til ulike typer etternavn, både eget navn og andres?* Jeg har nå vist at etternavn er en veldig viktig eller nokså viktig identitetsmarkør for de aller fleste informantene. Det er en sammenheng mellom å like navnet sitt og å føle identitetstilhørighet til navnet sitt, og de aller fleste informantene har en positiv holdning til eget etternavn. Holdningene informantene viste til andre typer navn, ligger nær et tradisjonelt holdningsmønster, som vist i svarene på forskningsspørsmål a) og b). Informantene viser også at sammensatte gårdsnavn både er den fineste etternavntypen, og den største identitetsmarkøren.

12.2 Betydning for fagfelt og videre forskning

Resultatene i denne undersøkelsen er ikke signifikanttestet, og av den grunn kan ikke tallene gi statistisk holdbare bidrag i forskningen. De kan likevel brukes i sosioonomastisk sammenheng for å gi en større forståelse av lignende problemstillinger. Få har undersøkt nettopp holdninger til etternavn i by og land, og spesielt holdninger til andre etternavn enn sine egne. Oppgaven har i stor grad fokusert på norske navn, og gamle utenlandske navn som allerede er integrert i norsk navneskikk. For videre forskning ville det vært interessant å problematisere identitet og holdninger til etternavn fra *nyere* innvandring, og sammenligne resultatene med norske etternavn – særlig hvordan opphavlig utenlandske etternavn kan fungere ulikt som identitetsmarkør i to

ulike kulturer/land, og hvordan holdninger til slike nye etternavn i Norge gjenspeiles i spørsmål om formue og by/land.

Litteraturliste

- Aasen, I. (1878) *Norsk Navnebog eller Samling af Mandsnavne og Kvindenavne*. Kristiania: Kristiania forlag.
- Akselberg, G. (2012) Socioonomastics – a critical approach. *Namn og nemne – tidsskrift for norsk namnegransking nr. 29*. Red: Akselberg, Nedrelid, Pedersen og Særheim. Norsk namnelag, Bergen.
- Andersen, J. (2017) “Mixed methods”-design i helseforskning. I *Sykepleien*. Tilgjengelig fra: <https://sykepleien.no/forskning/2017/12/mixed-methods-design-i-helseforskning> (12. november 2021).
- Augdal, K. (1983) Etternavn i Trøndelag. Ei sosiologisk og geografisk sammenlikning av bruken av etternavn på Tiller, Frosta og i Trondheim i perioden 1865–1910. Hovedoppgave i norsk språk ved Nordisk institutt, Universitetet i Trondheim, NLHT, våren 1983 (*I teksten henviser jeg til Augdal i Utne (2001) og Dalen et. al.. (2008). Dette er fordi Augdals hovedoppgave var vanskelig å få tak i*).
- Austbø, A. H. (1986) *Navneloven med kommentarer: lov 29. mai 1964 nr. 1 om personnamn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bernhardsson, H. (2008) Den islandske navnelov. *Språk i Norden*. Stockholm: Språkportalen.
- Bostad, T. og Røyert, H., Paulsen, T. M. (2020) Holdninger. I *NDLA – Norsk digital læringsarena*. Tilgjengelig fra: <https://ndla.no/nb/subject:1:777ae87e-ca79-4866-920a-115cfeb7bbe1/topic:2:183732/topic:1:b6562a48-8510-46b3-a0d2-b53dd9da349f/resource:1:25440> (13. november 2021).
- Bourdieu, P. (2000). *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Boyesen, B. (2007) Jeg vil hete Coca-Cola. *NRK*. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/--jeg-vil-hete-coca-cola-1.1617415> (24. november 2021).
- Dalen, A. et. al. (2008) *Trøndersk språkhistorie: språkforhold i ein region*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Datatilsynet (2019) *Hva er en personopplysning?* Tilgjengelig fra: <https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/personopplysninger/> (18. januar 2021).

- Digitalarkivet (u.d.) Tilgjengelig fra: <https://www.digitalarkivet.no> (10. november 2021).
- Fjellhaug, Marit. 1998. Hans eller hennes? Valg av slektsnavn ved giftermål. Oslo: Avd. for navnegransking, Universitetet i Oslo [hovedoppgave] (*I teksten henviser jeg til NOU 2001: 1 pkt. 6.2.4 og SSB (2005). Dette er fordi Fjellhaugs hovedoppgave var vanskelig å få tak i.*)
- Geithe, L. (2014) Slekten Irgens i *Bergstaden.org – om Bergstaden Røros og Kobblerverket*. Tilgjengelig fra: <http://www.bergstaden.org/no/personer/slekten-irgens> (13. april 2021).
- Grønmo, S. (2004) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Fagbokforlaget.
- Grønstad, L. F. (2020) *Fellesskap og individualitet: kjønna etternavnsval blant norske menn i heterofile parforhold*. Universitetet i Bergen.
- Halvorsen, E. F. (1975) Person- og slektsnavntradisjon. Helleland, B. (red.) *Norske stedsnavn/stadnamn*, Oslo: Grøndahl.
- Hægeland, T. og Kirkebøen, L. J. (2007) Lønnsforskjeller mellom utdanningsgrupper. *Statistisk sentralbyrå*. Tilgjengelig fra: https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat_200736/notat_200736.pdf (28. november 2021).
- Johnson, R. B., og Onwuegbuzie, A. J. (2004). *Mixed methods research: A research paradigm whose time has come*. Educational Researcher.
- Kramer, J. (1986) Norsk identitet – et produkt av underutvikling og stammetilhørighet. *Den norske væremåten*. Red. 1984. 3. opplag. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.
- Kristiansen, J. E. og Ouren, J. (1998a) Johnny fra Stovner? *Samfunnsspeilet* 6/98: SSB.
- Kristiansen, J. E. og Ouren, J. (1998b) *Fornavn i Norge: Navnemoter og motenavn*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kunze, K. (2004) *dtv - Atlas Namenkunde. Vor- und Familiennamen im deutschen Sprachgebiet*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Morlet, M.T. (1997) *Dictionnaire étymologique des noms de famille*. Paris: Perrin. [1. utg. 1991. Bygger på Albert Dauzat: *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France*. Paris: Larousse 1980].

Mørch, R. (2010) *Livsdatter og Olavsdotter: bruken av parentonym som ender på -datter eller -dotter i perioden 1970-2008 – med vekt på metronym som mellomnavn*. Universitetet i Oslo.

Det Norske Akademi for Språk og Litteratur (NAOB). (2017) Tilgjengelig fra: <https://naob.no/>

Nedreliid, G. (1993) Namnegransking i Noreg – vitskap eller nasjonsbygging? I *Namn og Nemne*.

Nilstun, C. (2020) generasjon i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/generasjon> (3. mai 2021).

Nordiska samarbetskommittén för namnforskning (NORNA). (1971). Tilgjengelig fra: <https://norna.org/personnamnstermer>.

NOU 2001: 1 *Lov om personnavn – Tradisjon, liberalisering og forenkling*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2001-1/id376445/?q=fjellhaug&ch=3#match_0 (2. april 2021).

Odelstingsproposisjonen nr. 31 (2001-2002) *Lov om personnavn (navneloven)*. Det kongelige justis- og politidepartement.

Olafsen, O. (1922) *Norske slægtsnavne – Deres oprindelse og historiske utvikling*. Risør: Forlagt av Erik Gunleikson / Risør boktrykkeri.

Olsen, M. (1926) *Ættegård og helligdom: norske stedsnavn sosialt og religionshistorisk belyst*. Oslo: Universitetsforlaget.

Pensjonistforbundet.no. Tilgjengelig fra: <https://www.pensjonistforbundet.no/foreninger> (26. januar 2021).

Personvernportalen (2019) *Universitetet i Bergen*. Tilgjengelig fra: <https://www.uib.no/personvern/124108/definisjoner-og-begreper#indirekte-personidentifiserende-opplysninger> (18. januar 2021).

Radiokontakten, NRK P1+, 8. mars 2021 kl. 12.30-14.00 [Radioprogram]. Tilgjengelig fra: <https://radio.nrk.no/serie/radiokontakten/sesong/202103/DMTL13003721> (5. april 2021).

Regjeringen (2019) *Nye fylker*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/regionreform/regionreform/nye-fylker/id2548426/> (19. april 2021).

- RETTE – System for risiko og etterlevelse. *Universitetet i Bergen*. Tilgjengelig fra:
<https://rette.app.uib.no> (28. oktober 2020).
- Ridar, T. og Jæger, O., Bohlin, G. (2021) En by – to verdener i VG. Tilgjengelig fra:
<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/QmwlBA/en-by-to-verdener> (21. mars 2021).
- Rydving, H. (2001) Nordsamiske slektsnavn. I Veka, O. (2001) *Norsk etternamnleksikon: Norske slektsnavn – utbreiing, tyding og opphav*. Oslo: Det norske samlaget.
- Rygh, O. (1999a) *Norske Gaardnavne – forord og indledning* (1. utg. 1898) Trondheim: Tapir forlag.
- Rygh, O. (1999b) *Norske Gaardnavne* (søkemotor) (1. utg. 1898). Tilgjengelig fra:
https://www.dokpro.uio.no/rygh_ng/rygh_felt.html.
- Rygh, O (1903) *Norske Gaardnavne: Nordre Trondhjems amt*. Kristiania: W. C. Fabritus & sønner A/S.
- Språkrådet (u.d.) *Språkholdninger*. Tilgjengelig fra: <https://www.sprakradet.no/Sprakavare/Tegnsprakteiknsprak/Ofte-stilte-sporsmal-om-tegnsprak/hva-er-sprakholdninger/> (13. november 2021).
- Statistikmyndigheten (2021) *Efternamn, topp 100*. Tilgjengelig fra:
<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/amnesovergripande-statistik/namnstatistik/pong/tabell-och-diagram/samtliga-folkbokforda--efternamn-topplistor/efternamn-topp-100/> (25. mai 2021).
- Statistisk sentralbyrå (2021a) Navn: navnesøk. Tilgjengelig fra:
<https://www.ssb.no/befolkning/navn/statistikk/navn>.
- Statistisk sentralbyrå (2021b) *Norges 100 mest folkerike kommuner*. Tilgjengelig fra:
<https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/norges-100-mest-folkerike-kommuner?tabell=446939> (5. oktober 2021).
- Statistisk sentralbyrå (2020) *Dette var de mest populære navnene i 2019*. Tilgjengelig fra:
<https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/dette-var-de-mest-populaere-navnene-i-2019> (2. desember 2021).
- Statistisk sentralbyrå (2018) *Befolkningens utdanningsnivå*. Tilgjengelig fra:
<https://www.ssb.no/utdanning/utdanningsniva/statistikk/befolkningens-utdanningsniva> (5. november 2021).

- Statistisk sentralbyrå (2005) *Likestillingens siste skanse?* Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/likestillingens-siste-skanse> [25. november 2021].
- Statistisk sentralbyrå (2003) *De vanligste etternavnene i Trondheim (år 2000)*. (Statistikk hentet fra Ivar Utne (oversikt ligger ikke på SSBs nettsider)).
- Statistisk sentralbyrå (u.d. (a)) *Lønn – 12407: Månedslønn, etter statistikk mål, utdanningsnivå, fagfelt, statistikkvariabel, år og antall år etter fullført utdanning*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/12407/tableViewLayout1/> (1. desember 2021).
- Statistisk sentralbyrå (u.d. (b)) *Dei 100 mest brukte etternavna – namnestatistikk 2013*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/a/navn/alf/etter100.html> (19. november 2021).
- Statistisk sentralbyrå (2012) *Navn – Emma og Emil mest brukte navn i 2011*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/navn/aar/2012-01-25> (4. desember 2021).
- Sund, E. M. (1983) *Hermeneutikk og innholdsanalyse - anvendelse av hermeneutiske prinsipper på innholdsanalyse av intervjudata*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- SurveyXact by Rambøll. Tilgjengelig fra: www.surveyxact.no.
- Svartdal, F. (2020) *Holdning*. *Store Norske Leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/holdning> (4. oktober 2021).
- Søndergaard, G. (2000) *Danske for- og efternavne*. Danmark: Askholms forlag. (Innledning og leksikon. Tidligere utgaver utgitt som *Danske efternavne* og *Danske fornavne*).
- Torp, A. (2018) *Etternavna våre – fra Astrup til Åstorp*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.
- Utne, I. (2020): *Oversikt over norsk etternavns- og mellomnavnshistorie*. Kompendium per 22.1.2020.
- Utne, I. (2006) Hvilke holdninger kan leses ut av navneskifter etter den nye personnavnloven? *Nytt om namn. Meldingsblad for Norsk namnelag*, 44, Oslo: Universitetet i Oslo.
- Utne, I. (2003/04) *Etternavn danna av navn på gårdsbruk – sett i et navnebeskyttelsesperspektiv*. Akselberg, G. og Nes, O. (red.) *Namn og Nemne – tidsskrift for norsk namnegransking*. Årgang 20/21. Bergen: Norsk namnelag.

- Utne, I. (2002) Gifte kvinners etternavn, slektsnavn og mellomnavn. *Genealogen. Medlemsblad for Norsk Slektshistorisk Forening*, nr. 2/2002.
- Utne, I. (2001) Utviklinga av slektsnavn i Norge, med særlig vekt på sen-navn. *Genealogen. Medlemsblad for Norsk Slektshistorisk Forening*, nr. 2/2001.
- Veka, O. (2001) *Norsk etternamnleksikon: Norske slektsnamn – utbreiing, tyding og opphav*. Oslo: Det norske samlaget.
- Wikstrøm, S. (2009a) *Etternavn og identitet – 314 osloenseres forhold til eget etternavn*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Wikstrøm, S. (2009b) Etternavn, tilknytning og identitet i det post-tradisjonelle samfunnet. *Namn og Nemne – tidsskrift for norsk namnegransking* 26. Bergen.

Vedlegg 1: Tabeller til analysekapitler

Her presenterer jeg data fra undersøkelsen som ikke ble med i selve oppgaven.

Tabelloversikt

TABELL (VEDLEGG) 1 SEN-NAVN: VET DU HVEM SOM ER OPPHAV TIL ETTERNAVNET DITT?	111
TABELL (VEDLEGG) 2 SEN-NAVN: VET DU HVEM SOM ER OPPHAV TIL ETTERNAVNET DITT?	111
TABELL (VEDLEGG) 3 HVIS DU SKIFTET FRA DITT OPPRINNELIGE ETTERNAVNET ETTER AT DU BLE MYNDIG, HVORFOR? INNTIL 3 SVAR	111
TABELL (VEDLEGG) 4 SIVILSTATUS TIL KVINNER SOM ALDRI HAR SKIFTET ETTERNAVNET	112
TABELL (VEDLEGG) 5 SIVILSTATUS, ALLE INFORMANTENE I UNDERSØKELSEN	112
TABELL (VEDLEGG) 6 SIVILSTATUS, ALLE INFORMANTENE I UNDERSØKELSEN, ETTER KJØNN	112
TABELL (VEDLEGG) 7 OM INFORMANTER SOM HAR SKIFTET ETTERNAVNET SITT LIKER DET, ETTER KJØNN	112

Informanter med sen-navn

Tabell (vedlegg) 1 Sen-navn: Vet du hvem som er opphav til etternavnet ditt?

1 generasjon bak (mor eller far)	2 generasjoner bak (bestefar eller -mor)	3-5 generasjoner bak (olde-, tipp- eller tipp-tippoldeforeldre)	6 generasjoner bak eller mer	Usikker	TOTALT
2 (5,0 %)	10 (25,0 %)	19 (47,5 %)	5 (12,5 %)	4 (10 %)	40 (100 %)

Tabell (vedlegg) 2 Sen-navn: Vet du hvem som er opphav til etternavnet ditt?

Ja	Nei	Usikker	TOTALT
24 (42,9 %)	25 (44,6 %)	7 (12,5 %)	56 (100 %)

Skifte av etternavn

Tabell (vedlegg) 3 Hvis du skiftet fra ditt opprinnelige etternavn etter at du ble myndig, hvorfor? Inntil 3 svar

Jeg giftet meg, ble samboer eller partner. Da tok jeg den andres etternavn	Jeg var ikke fornøyd med mitt daværende etternavn	Jeg synes mitt nåværende etternavn er finere enn det tidligere	Jeg ville ha et etternavn som sier mer om min identitet/bakgrunn	Jeg ønsket en annen stavemåte på etternavnet mitt	Det nåværende sier mer om stedet jeg kommer fra	Andre grunner	TOTALT
54 (94,7 %)	3 (5,3 %)	0 (0,0 %)	3 (5,3 %)	1 (1,8 %)	2 (3,5 %)	3 (5,3 %)	66

Prosentene er regnet ut fra hvor mange som har skiftet etternavnet sitt minst 1 gang, som er 57 informanter (jf. tabell 9). Prosentene tar utgangspunkt i at 57 informanter er 100 %.

Tabell (vedlegg) 4 Sivilstatus til kvinner som aldri har skiftet etternavn

Gift	Enke/-mann	Registrert partner	Samboer	Separert/skilt	Ugift	«6» (feil i undersøkelsen)	TOTALT
19 (40,4 %)	1 (2,1 %)	1 (2,1 %)	13 (27,7 %)	5 (10,6 %)	8 (17,0 %)	0 (0,0 %)	47 (100 %)

Tabell (vedlegg) 5 Sivilstatus, alle informantene i undersøkelsen

Gift	Enke/-mann	Registrert partner	Samboer	Separert/skilt	Ugift	«6» (feil i undersøkelsen)	TOTALT
137 (65,9 %)	13 (6,3 %)	2 (1,0 %)	23 (11,1 %)	17 (8,2 %)	15 (7,2 %)	1 (0,5 %)	208 (100 %)

Tabell (vedlegg) 6 Sivilstatus, alle informantene i undersøkelsen, etter kjønn

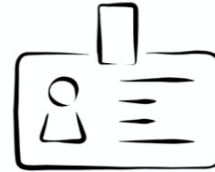
	Gift	Enke/-mann	Registrert partner	Samboer	Separert/skilt	Ugift	«6» (feil i undersøkelsen)	TOTALT
Menn	81 (76,4 %)	3 (2,8 %)	1 (0,9 %)	9 (8,5 %)	5 (4,7 %)	6 (5,7 %)	1 (0,9 %)	106 (100 %)
Kvinner	56 (54,9 %)	10 (9,8 %)	1 (1,0 %)	14 (13,7 %)	12 (11,8 %)	9 (8,8 %)	0 (0,0 %)	102 (100 %)

Tabell (vedlegg) 7 Om informanter som har skiftet etternavnet sitt liker det, etter kjønn

	Skiftet etternavn 1 gang		Skiftet etternavn 2 ganger		Skiftet etternavn 3 ganger eller mer		TOTALT
Liker etternavnet sitt	Menn	1	Menn	0	Menn	0	1
	Kvinner	29	Kvinner	10	Kvinner	2	41
Hverken liker eller misliker etternavnet sitt	Menn	1	Menn	0	Menn	0	1
	Kvinner	9	Kvinner	1	Kvinner	1	11
Liker ikke etternavnet sitt	Menn	0	Menn	0	Menn	0	0
	Kvinner	3	Kvinner	0	Kvinner	0	3

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vil du være med på en spørreundersøkelse om etternavn, identitet og holdninger?

Jeg er masterstudent ved Universitetet i Bergen, med hovedfag i nordisk. I min masteroppgave ønsker jeg å se nærmere på det lille fagfeltet navnegransking; nærmere bestemt etternavn i ulike steder i Trøndelag. Forskingen vil ta utgangspunkt i bygd og by, og jeg vil sammenligne svarene og se om det finnes forskjellige holdninger til typer etternavn og sine egne i dag. Jeg vil basere forskningen rundt en spørreundersøkelse jeg skal foreta hos innbyggere i bygder i Trøndelag, og én eller flere bydeler i Trondheim. Spørsmålene vil i all hovedsak handle om *hva man føler om eget etternavn og hvordan man tenker om andre etternavn*.

Det er ingen forutsetning at du har kunnskap om temaet eller om ditt navns betydning! Jeg ønsker kun å høre dine synspunkt og oppfatninger.

Jeg er interessert i svaret ditt dersom du er født i Trondheim by eller på bygda i Trøndelag og er over 40 år gammel.

Skjemaet trenger ikke å ta mer enn 15 minutter å svare på. I spørreskjemaet vil jeg spørre om å oppgi etternavnet ditt, i tillegg til kjønn, alder, utdanningsnivå og området du er født i. Det vil imidlertid i oppgaven ikke være mulig å spore opplysningene tilbake til noen av dere – jeg vil endre alle navn som er oppgitt til et navn av samme type. Heter du for eksempel Johansen, vil jeg endre til et annet *sen*-navn som Olsen, Larsen eller Hansen. Og heter du Aune eller Øverli endrer jeg til Dal og Breivik eller andre gårdsnavn som er ulike. Alle opplysninger som blir gitt blir behandlet konfidensielt, og reglene for personvern blir fulgt slik det er bestemt av myndighetene.

Jeg håper du vil ta deg tid til å svare på denne lille undersøkelsen! Navneforskning er et lite, men veldig spennende fagfelt, og det er ikke gjort en slik undersøkelse hverken i Trøndelag eller andre steder tidligere. DU kan med andre ord bidra til økt kunnskap og forståelse om etternavn i Norge!

Du kan bli med på undersøkelsen ved å trykke på denne linken:

<https://svar.uib.no/LinkCollector?key=81SSD2TNUK36>

Ta kontakt dersom du lurer på noe!

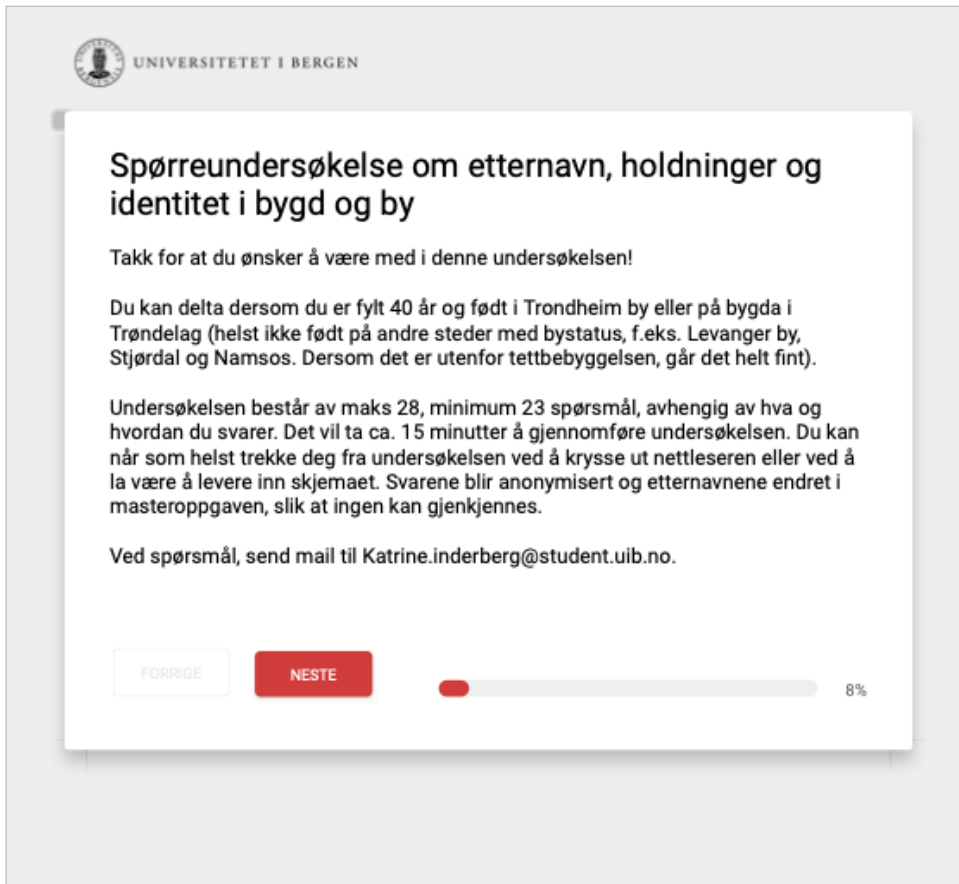
Katrine Inderberg

Katrine.Inderberg@student.uib.no

Vedlegg 3: Spørreundersøkelse

SurveyXact

28.11.2021, 23:09

 UNIVERSITETET I BERGEN

Spørreundersøkelse om etternavn, holdninger og identitet i bygd og by

Takk for at du ønsker å være med i denne undersøkelsen!

Du kan delta dersom du er fylt 40 år og født i Trondheim by eller på bygda i Trøndelag (helst ikke født på andre steder med bystatus, f.eks. Levanger by, Stjørdal og Namsos. Dersom det er utenfor tettbebyggelsen, går det helt fint).

Undersøkelsen består av maks 28, minimum 23 spørsmål, avhengig av hva og hvordan du svarer. Det vil ta ca. 15 minutter å gjennomføre undersøkelsen. Du kan når som helst trekke deg fra undersøkelsen ved å krysse ut nettleseren eller ved å la være å levere inn skjemaet. Svarene blir anonymisert og etternavnene endret i masteroppgaven, slik at ingen kan gjenkjennes.

Ved spørsmål, send mail til Katrine.inderberg@student.uib.no.

 8%

1. Om navnet

Hvis du har flere slektsnavn eller etternavn (med eller uten bindestrek) gjelder spørsmålene i undersøkelsen det SISTE av navnene.

1.1 Hva er etternavnet ditt? (Dersom du ikke ønsker å skrive det, gå til neste spørsmål)

1.2 Dersom du ikke ønsker å skrive etternavnet ditt, hvilke av disse typene etternavn minner det mest om? (Ikke nødvendig å svare dersom du svarte i forrige spørsmål)

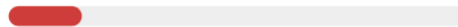
- Hagerup, Møller, Schultz
- Jakobsen, Johansen, Nilsen
- Bergli, Oppegård, Ringdal (fra sammensatt gårdsnavn)
- Lyng, Berg, Lund (fra kort gårdsnavn)
- Annet (kan spesifiseres under "eventuelle tilleggsopplysninger")

1.3 Når fikk du etternavnet du har nå?

- Ved første innmelding til Folkeregisteret (ved fødsel)
- Ved ekteskap

- Ved endring av navn til Folkeregisteret
- Ingen av delene (kan spesifiseres under "eventuelle tilleggsopplysninger")

1.4 Eventuelle tilleggsopplysninger til spørsmålene

[FORRIGE](#)[NESTE](#) 16%

2. Skifte av etternavn

2.1 Hvor mange ganger har du skiftet etternavn eller stavemåte av etternavn etter at du ble myndig?

- 0 ganger (gå til neste side)
- 1 gang
- 2 ganger
- 3 ganger eller flere

Hvis du har skiftet etternavn 1 gang eller flere:

Hvis du har skiftet etternavn eller stavemåte av etternavn etter at du ble myndig, kan du svare på spørsmålene nedenfor. Hvis ikke, gå til neste side.

2.2 Når skiftet du etternavn sist? (Ny personnavnlov trådte i kraft 1.1.2003)

- Før 1.1.2003
- Etter 1.1.2003

2.3 Hvis du skiftet fra ditt opprinnelige etternavn etter at du ble myndig, hvorfor? Inntil 3 svar

- Jeg giftet meg, ble samboer eller partner. Da tok jeg den andres etternavn
- Jeg var ikke fornøyd med mitt daværende etternavn
- Jeg synes mitt nåværende etternavn er finere enn det tidligere
- Jeg ville ha et etternavn som sier mer om min identitet/bakgrunn

- Jeg ønsket en annen stavemåte på etternavnet mitt
- Det nåværende sier mer om stedet jeg kommer fra
- Andre grunner (kan spesifiseres under "eventuelle tilleggsopplysninger")

2.4 Hvis du skiftet etternavn etter at du ble myndig, hva var ditt daværende etternavn? (Valgfritt å svare)

Det vil ikke bli mer fokus på ditt daværende etternavn. Alle senere spørsmål tilknyttet etternavnet ditt vil være om ditt nåværende etternavn - det *siste* av navnene.

2.5 Eventuelle tilleggsopplysninger til spørsmålene

FORRIGE

NESTE

25%

UNIVERSITETET I BERGEN

3. Etternavn og sted

3.1 Hvilket land kommer etternavnet ditt fra?

- Norge
- Annet land enn Norge
- Usikker
- Det kommer ikke fra noe bestemt land

3.2 Eventuelle tilleggsopplysninger til spørsmålet

FORRIGE

NESTE

 33%

4. Etternavn og sted: Norske navn

Dersom du har et norsk etternavn fra gård, kan du svare på spørsmålene nedenfor. Hvis du ikke har det eller er usikker, bla til neste side.

4.1 Hvis du vet hvor etternavnet ditt kommer fra, hvor i Norge er det fra, mer presist? (Kommune, bygd, o.a.)(Valgfritt å svare)

4.2 Vet du hvilket konkret sted, eller hvilken gård, navnet ditt kommer fra?

- Ja
- Nei
- Nesten - jeg vet kommune eller område

4.3 Hvis etternavnet ditt kommer fra et sted i Norge, bor du i fylket eller kommunen etternavnet ditt kommer fra?

- Ja, jeg bor i fylket og kommunen
- Ja, jeg bor i fylket men ikke kommunen
- Nei
- Vet ikke

4.4 Hvis etternavnet ditt kommer fra et sted i Norge, har du annen tilknytning til stedet/kommunen/fylket etternavnet ditt kommer fra?

- Ja, jeg er selv født eller oppvokst på stedet / i kommunen / fylket
- Ja, en av, eller begge, foreldrene mine, kommer fra stedet/kommunen/fylket

- Ja, slekta mi forøvrig kommer fra stedet/kommunen/fylket
- Ja, slekta til min ektefelle/samboer/partner kommer fra stedet/kommunen/fylket
- Jeg bor der
- Familien min innvandret med navnet for flere generasjoner siden
- Familien til min ektefelle/samboer/partner innvandret med navnet for flere generasjoner siden
- Nei, jeg har ikke tilknytning til stedet/kommunen/fylket
- Annet (kan spesifiseres under "eventuelle tilleggsopplysninger")

4.5 Hvis etternavnet ditt kommer fra et sted i Norge, er det viktig for deg at navnet sier noe om hvor du eller din familie eller svigerfamilie kommer fra?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

4.6 Eventuelle tilleggsopplysninger til spørsmålene

FORRIGE

NESTE

41%

5. Etternavn og sted: Utenlandske navn

Dersom du har et utenlandsk etternavn, svar på spørsmålene nedenfor (valgfritt å svare). Hvis ikke, bla til neste side.

5.1 Vet du hvilket land eller språk etternavnet ditt kommer fra? Hvis ja, hvilket?

5.2 Vet du hva som er opphavet til etternavnet ditt?

- Ja, det er navn på et sted, landsby, by
- Ja, det er navn på et større område
- Ja, det er navn på en yrkesbetegnelse
- Ja, det er fornavn til forfedre eller formødre
- Ja, det er fra et kallenavn
- Nei, jeg vet ikke opphavet til etternavnet mitt
- Annet (kan spesifiseres under "eventuelle tilleggsopplysninger")

5.3 Hvis etternavnet ditt kommer fra et annet land enn Norge, hva slags tilknytning har du til landet/stedet navnet ditt kommer fra?

- Jeg er selv født eller oppvokst i landet / på stedet
- En av, eller begge, foreldrene mine kommer fra landet/stedet
- Sleкта mi forøvrig kommer fra landet/stedet
- Sleкта til min ektefelle/samboer/partner kommer fra landet/stedet
- Jeg bor der

Jeg har ikke tilknytning til landet/stedet

5.4 Hvis etternavnet ditt kommer fra et annet land enn Norge, er det viktig for deg at navnet sier noe om hvor du eller din familie eller din svigerfamilie kommer fra?

Ja

Nei

Vet ikke

5.5 Eventuelle tilleggsopplysninger til spørsmålene

FORRIGE

NESTE

50%

6. Sen-navn

Du har sen-navn om navnet ditt slutter på -sen, altså Johnsen, Henriksen, Nilsen, o.a. Spørsmålene gjelder også om navnet ditt slutter på -dotter, -datter, -son eller lignende.

Dersom etternavnet ditt er et sen-navn, kan du svare på spørsmålene nedenfor. Hvis ikke, bla til neste side.

6.1 Vet du hvem som er opphav til etternavnet ditt? For eksempel hvem som var John eller Jon for navnet Johnsen?

- Ja
- Nei
- Usikker

6.2 Hvis ja, hvordan har du fått vite det?

- Det er godt kjent i familien
- Jeg har undersøkt gamle kilder, slik som kirkebøker
- Det kommer fra min far/mor sitt navn
- Annet (kan spesifiseres under "eventuelle tilleggsopplysninger")

6.3 Er det viktig for deg å vite hvem denne personen er?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

6.4 Hvis du vet hvem etternavnet ditt ble oppkalt etter, hvor langt tilbake i

slekta var det?

- 1 generasjon bak (mor eller far)
- 2 generasjoner bak (bestefar eller -mor)
- 3-5 generasjoner bak (olde-, tipp- eller tipp-tippoldeforeldre)
- 6 generasjoner bak eller mer
- Usikker

6.5 Eventuelle tilleggsopplysninger til spørsmålene

[FORRIGE](#)[NESTE](#)

58%

7. Annet etternavn

Dersom etternavnet ditt ikke falt innenfor noen av de tidligere kategoriene, kan du svare på spørsmålene nedenfor. Hvis du allerede har svart, bla til neste side.

7.1 Vet du hva opphavet til etternavnet ditt er? (Språk, land, betydning)

- Ja
- Nei
- Usikker

7.2 Hvis du vet opphavet til etternavnet ditt, hva er det? (Språk, land, betydning) (Valgfritt å svare)

7.3 Er det viktig for deg å vite hva opphavet til etternavnet ditt er?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

FORRIGE

NESTE

66%

8. Holdninger til ditt eget etternavn

8.1 Liker du etternavnet ditt?

- Ja
- Nei
- Jeg hverken liker eller misliker det
- Vet ikke

8.2 Hvis du har svart at du liker etternavnet ditt, hvorfor liker du det? Inntil 3 svar

- Det representerer min familie og min familiehistorie
- Det gir meg tilknytning til et sted
- Det representerer etternavn til ektefelle og/eller barn (jeg har skiftet til navnet en stund etter at jeg giftet meg / ble samboer)
- Det er sjeldent
- Jeg liker betydningen
- Det viser sosial tilhørighet
- Det er internasjonalt, det fungerer godt i utlandet
- Det har en flott stavemåte
- Det klinger godt
- Det er folkelig og ujålete
- Det er enkelt og greit
- Jeg identifiserer meg med det; det er "meg"

Andre grunner (kan spesifiseres under "eventuelle tilleggsopplysninger")

8.3 Hvis du har svart at du IKKE liker etternavnet ditt, hvorfor ikke? Inntil 3 svar

- Det er for vanlig
- Det er for sjeldent
- Jeg liker ikke betydningen
- Jeg liker ikke klangen; det er ikke pent
- Det vekker negative assosiasjoner hos folk
- Stavemåten bryter med vanlige stavemåter i rettskrivingen
- Det er for vanskelig å uttale
- Det blir ofte stavet feil
- Jeg identifiserer meg ikke med det
- Det er nytt og uvant (jeg har skiftet navn)
- Det gir meg ingen tilknytning til et sted
- Andre grunner (kan spesifiseres i "eventuelle tilleggsopplysninger")
-

8.4 Hvor viktig opplever du at etternavnet ditt er som del av din identitet?

- Veldig viktig
- Nokså viktig
- Ikke så viktig

8.5 Eventuelle tilleggsopplysninger til spørsmålene på denne siden

FORRIGE **NESTE** 75%

9. Holdninger til andre typer etternavn

Med *typer* etternavn menes etternavn fra gårdsnavn, -sen-navn, gamle utenlandske etternavn i Norge, o.a. I spørsmålene under er det spesifikke navn, men de er ment som eksempler på ulike typer.

Eksempler

Sammensatte gårdsnavn: Midtgård, Sørli, Løvdal, Ødegård, Granlien, Risnes

Korte gårdsnavn: Lie, Dahl, Aune, Tveit/Tvedt, Aune, Dalen

Sen-navn: Kristiansen, Johnsen, Larsen, Hansen, Johansen, Rasmussen, Gundersen

Gamle utenlandske navn i Norge: Astrup, Angell, Schmidt, Bauer, Møller, Schrøder

9.1 Kryss av den etternavnstypen du synes er finest.

- Midtgård, Sørli, Løvdal (sammensatte gårdsnavn)
- Lie, Dahl, Aune (korte gårdsnavn)
- Kristiansen, Johnsen, Larsen (sen-navn)
- Astrup, Angell, Schmidt (gamle utenlandske navn)
- Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene

9.2 Hvorfor syntes du den etternavnstypen var finest? Inntil 3 svar

- Den viser høy sosial tilhørighet
- Den har ofte tradisjonsrike navn
- Den klinger ofte godt

- Den er enkel og grei
- Den fungerer godt i utlandet, den er lett å bruke
- Den har ofte flotte stavemåter
- Den er utenlandsk og flott
- Jeg har tilhørighet til en slik type etternavn
- Jeg liker betydningene
- Den har ofte sjeldne etternavn
- Annet (kan spesifiseres under "eventuelle tilleggsopplysninger")

9.3 Kryss av den etternavnstypen du synes er minst fin.

- Midtgård, Sørli, Løvdal (sammensatte gårdsnavn)
- Lie, Dahl, Aune (korte gårdsnavn)
- Kristiansen, Johnsen, Larsen (sen-navn)
- Astrup, Angell, Schmidt (gamle utenlandske navn)
- Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene

9.4 Hvorfor syntes du den etternavnstypen var den minst fine? Inntil 3 svar

- Den viser lav sosial tilhørighet
- Den klinger ofte ikke godt
- Den er for vanlig
- Den har ofte sjeldne etternavn
- Den har ofte stygge stavemåter
- Den er utenlandsk og pompøs
- Jeg liker ikke betydningene en slik type navn ofte har
- Den er utradisjonell
- Jeg har ikke tilhørighet til en slik type navn

- Annet (kan spesifiseres under "eventuelle tilleggsopplysninger")

9.5 Eventuelle tilleggsopplysninger til spørsmålene over

I spørsmålene nedenfor skal du velge deg ut **konkrete navn** du synes passer best til beskrivelsen.

9.6 Hvis du tenker deg folk som har disse navnene - hvem tror du har høyest formue? Inntil 3 svar

- Astrup
- Angell
- Kristiansen
- Sørli
- Aune
- Midtgård
- Johnsen
- Schmidt
- Dahl
- Lie
- Løvdal
- Larsen

Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene

9.7 Hvem tror du har lavest formue? Inntil 3 svar

Astrup

Angell

Kristiansen

Sørli

Aune

Midtgård

Johnsen

Schmidt

Dahl

Lie

Løvdal

Larsen

Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene

9.8 Hvem tror du bor i / er fra byen eller bystrøk? Inntil 3 svar

Astrup

Angell

Kristiansen

Sørli

Aune

Midtgård

Johnsen

Schmidt

- Dahl
- Lie
- Løvdal
- Larsen
- Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene

9.9 Hvem tror du bor i / er fra bygda eller et lite tettsted? Inntil 3 svar

- Astrup
- Angell
- Kristiansen
- Sørli
- Aune
- Midtgård
- Johnsen
- Schmidt
- Dahl
- Lie
- Løvdal
- Larsen
- Jeg synes ikke det er noe skille mellom navnene

9.9.1 Eventuelle tilleggsopplysninger til spørsmålene

FORRIGE

NESTE

83%

10. Bakgrunnsopplysninger om deg

10.1 Kjønn

- Mann
- Kvinne
- Annet

10.2 Alder (skriv alder i feltet nedenfor)

10.3 Sivilstatus

- Gift
- Ugift
- Samboer
- Registrert partner
- Separert/skilt
- Enke/-mann
-

10.4 Høyeste fullførte utdanning

- Grunnskole/folkeskole/realskole/folkehøyskole
- Videregående/gymnas
- Fagskole/fagbrev

- Høyskole/universitet (inntil 4 år)
- Høyskole/universitet (mer enn 4 år)

10.5 Fødested (skriv fødselsområde i feltet nedenfor. Trenger ikke mer enn navn på tettsted, bydel, bygd, eller avgrenset område på en annen måte. Om du er fra byen, gjerne skriv mer spesifikt område.)

FORRIGE

NESTE

91%

11. Til slutt

Ønsker du å tilføye / kommentere noe om undersøkelsen? Her kan du komme med det!

11.1 Eventuelle avsluttende kommentarer

Når du nå trykker "avslutt", vil du ikke få bekreftelse på at svaret ditt er sendt inn, men det vil bli levert. Dersom du ikke ønsker å levere undersøkelsen, kryss ut nettleseren, og svaret vil ikke bli sendt inn. Ved spørsmål, ta kontakt med Katrine.Inderberg@student.uib.no. Jeg kan sende deg kopi av svaret ditt om ønskelig.

Jeg setter stor pris på at du tok deg tid til å gjennomføre undersøkelsen.
Tusen takk!

FORRIGE

AVSLUTT

100%

Vedlegg 4: Godkjenning fra personvernportalen RETTE

Navn ^	Status	Type ^	Ansvarlig enhet ^	Opprettet av ^	Prosjektansvarlig ^	Oppdatert ^	Opprettet ^
☐ Etternavn, holdninger og identitet i land og by ID: S594	Registrert ?	Studentprosjekt, masterstudium	Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier	Katrine Inderberg	Ivar Utne	02-10-2020	15-09-2020

[Skjerm bilde fra 09. oktober 2020]

Sammendrag

Tittel: «I mørket er alle katter grå» Etternavn, holdninger og identitet i by og land – en sosioonomastisk studie av 208 trønderes oppfatning av eget og andres etternavn.

Forfatter: Katrine Inderberg

Denne oppgaven undersøker et utvalg nordmenns forhold til etternavn. I oppgaven har jeg tre hovedtemaer: hvorvidt informantene opplever etternavnet sitt som del av deres identitet, hvilke holdninger informantene har til eget etternavn, og andres etternavn. Hensikten var å bidra til økt faglig kompetanse i den sosioonomastiske fagdisiplinen, ved å blant annet å undersøke sosiale, geografiske og sosioøkonomiske problemstillinger. Etternavntyper har vært et sentralt fokus i denne oppgaven, og jeg har undersøkt om det ligger forskjeller i svarene til informantene, basert på hvilke etternavn de har.

Utvalget mitt består av 208 informanter som er fylt 40 år og kommer fra Trøndelag, og som har svart på en spørreundersøkelse sendt ut via mail. Den metodiske tilnærmingen brukt i undersøkelsen, er en kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ metode, på fagspråk kalt *mixed methods research*. Bakgrunn for valg av metode var å kunne vise til tellbare data, men samtidig gå mer inngående i besvarelser og kommentarer fra informantene, som kunne gi mer dybde til oppgaven. Resultatene har jeg sammenlignet med Solveig Wikstrøms *Etternavn og identitet – 314 osloenseres forhold til eget etternavn* (2009a), som en sekundærkilde i oppgaven.

Det hevdes at få ting er nærere knyttet til identiteten enn navnet vårt. Studien viser at etternavn enten er en veldig viktig eller nokså viktig del av identiteten til informantene, og det er flest informanter med sammensatte gårdsnavn som opplever navnet som viktig. Jeg har vist at å identifisere seg med etternavnet sitt har sammenheng med å *like* etternavnet sitt, som undersøkelsen viser at de fleste informantene gjør. De vanligste grunnene til at de liker navnet er familiehistorie, identitet og stedstilknytning. Ved å undersøke oppfatninger til *andre* typer navn, har jeg avdekket holdninger til navn som oppfattes som fine og mindre fine, navn som forbindes med høy og lav formue, og navn som forbindes med by og land.

Abstract

Title: «All cats are grey at night» Surnames, attitudes and identity in the city and countryside – a socioonomastic study of 208 people living in Trøndelag, and their perception of one's own, and others' surname.

Author: Katrine Inderberg

This master thesis investigates a selection of Norwegians and their relation to surnames. In the thesis I have three main subjects: whether the informants see their surname as a part of their identity, what attitude does the informants have towards their own, as well as towards other surnames. The intent was to contribute to increased professional competence in the socioonomastic subject matter, by among other things, investigating social, geographic and socioonomastic issues. Different types of surnames have been a key focus in this thesis, and I have researched whether or not there are differences in the answers from the informants, based on their surnames.

My selection consists of 208 informants who are all above the age of 40, and who were born and still lives in Trøndelag. They have all answered a survey that was sent to them by e-mail. The methodical approach used in this survey is a combination of qualitative and quantitative method, called mixed methods research in professional language. The reason behind the choice of method was to be able to show the data, and at the same time be able to dive deeper into the answers and comments from the informants, which in turn could bring further depth to the thesis. The results have been compared to Solveig Wikstrøm's master's thesis: *Etternavn og identitet (Surnames and identities)*, as a secondary source to the thesis.

It is said that few things are more closely attached to one's own identity, than our name. The study shows that the surname is either a really important part, or somewhat important to the identity of the informants, and it is mostly informants with an estate name who perceive their name as important. I have shown that identifying with your surname has a strong correlation to liking the name, which the study shows that most informants do. The most common reasons for liking their names are family history, identity and a connection to the place the surname

originates from. By investigating perceptions that the informants had towards other types of surnames, I have uncovered pre-existing attitudes towards surnames considered to be upper-class as well as towards names considered to be lower-class, names associated with wealth and poverty, and names associated with the city or the countryside.

Profesjonsrelevans

Å skrive denne masteroppgaven har vært en sann prøvelse i selvdisiplin, viljestyrke, faglig selvstendighet og det å stole på egne valg. Jeg har i løpet av denne perioden fått en virkelig innsikt i hvordan hardt arbeid kan belønnes i form av et resultat man kan være stolt av.

Masteroppgaven legger stor vekt på tverrfaglige temaer som identitet, holdninger, onomastikk, sosiolingvistikk, kulturhistoriske perspektiver og dagsaktuelle problemstillinger tilknyttet disse. Alle disse temaene knyttet sammen gjør at en må trekke linjer på tvers av fagområder, tenke kritisk og diskutere seg fram til konklusjoner. Dette er svært viktig i dannelsingsaspektet i skolen, slik at elevene kan utfolde seg i demokratiseringsprosess og som samfunnsborgere. I den nye læreplanens overordnede del, blir det skrevet at «Skolen skal gi elevene historisk og kulturell innsikt og forankring, og bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap» (Udir 2017). Under bearbeidelsen av denne masteroppgaven, har historie, kultur og identitet vært store temaer, og jeg har derfor fått ny innsikt i hvordan disse temaene kan arbeides med videre i skolen. Ved å undersøke holdninger hos andre mennesker, har det bidratt til at min forståelse, toleranse og respekt for andre menneskers synspunkter og perspektiver har utviklet seg, og dette vil jeg ta med meg videre i en skolearena.

Mer konkret, har denne undersøkelsen også bidratt til at min forståelse av norsk historie og samfunn har økt betraktelig. Onomastikken forteller ikke bare om navn, men også opphav, i tillegg til noe om stedet eller kulturarven som navnet har opphav i. Etternavn forteller noe om samfunnsstrukturen i Norge opp gjennom historien, innvandring til Norge, utviklingen av det urbane sentrum og innflytningen til byene. Det forteller også noe om hvordan sosiale og geografiske forskjeller kan ha noe å si for hvem man er, og hvordan man identifiserer seg. Alt dette har svært stor relevans med norskfaget i skolen, så vel som i andre fag.

Litteratur til profesjonsrelevans

Utdanningsdirektoratet (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper, 1.2: Identitet og kulturelt mangfold*. Tilgjengelig fra: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.2-identitet-og-kulturelt-mangfold/?lang=nob> [13. november 2021]